

AYLIQ ƏDƏBİYYAT DƏRGİSİ
APREL 2022

Ulduz

Nº04 (635)

WWW.AZYB.AZ
WWW.AYB.AZ

“Ulduz”
jurnalı ilə
“Ədəbiyyat
va incasənat”
portalının
birgə
buraxılışı

R. MORELLİdən
məsləhət və nəsihatlar

“ADAJİO, ADAJİO,
birdən ALLEGRO”

Kitab rəfi

Dünyanın ən ağıllı insani:
Uilyam Saydiş

Teatr, kino, rəngkarlıq
və musiqi

Dünya yazarları
Tribuna

Bu sayımızda

Dünya şöhrəti
psixoterapevt
Rafael MORELLİdən
məsləhət
və nəsihatlar

3

**Sənubər
İSGƏNDƏRLİ**
TEATR

21

Rəşad Məcid

ÜZBƏÜZ

5

VARİŞ

"Adajio, Adajio,
birdən Alleqro"

10

Roland EMMERİX

"Apokalipsis baş verərsə,
mən güvəniləcək
biri deyiləm"

16

İqbal NƏHMƏT

Gel gedək
günəşin batdığı yere

26

KİTAB RƏFI

Uğur yolunu göstərən
kitabların reytingi

30

KİNOREYTİNQ

Tarixin ən yaxşı filmləri –
"IMDB" -nin versiyasında

19

Uilyam SAYDİŞ

DÜNYANIN ƏN
AĞILLI İNSANI

44

**Nazilə
FƏRZULLAYEVA**
"SƏNƏT" SÖZÜNÜN
SİNONİMİ "AZADLIQ"
OLMALIDIR"

40

Nərgiz CABBARLI

TƏNHALIQ
CƏHƏNNƏMİNİN
QURBANI

46

Habil YAŞAR

Qaranlığı yazanın
gecəsi

68

Əlibala MƏHƏRRƏMZADƏ

Sevgidə uğur
qazanmaq üçün
nə etməli?

55

Andrey Bezrukov və Yelena Vavilova

Sensasion
“NETWORKİNG”
kitabı

61

Mahirə HÜSEYNOVA

TRİBUNA

76

Fərqiənə QASIMOVA

MUSİQİ

64

Zamiq ABDULLAYEV

BİLGİ

85

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və “Ulduz” jurnalının kollektivi

Baş redaktor Qulu Ağsər

Redaksiya heyəti: Təranə Vahid (*Baş redaktor müavini*), Hicran Hüseynova (*söbə redaktoru*), Dayandur Sevgin (*söbə redaktoru*), Taleh Mansur (*söbə redaktoru*), Həyat Şəmi, Elçin Mirzəbəyli, Xəyal Rza, Səhər Əhməd, Xanəmir, Rəsmiyə Sabir, Elxan Yurdoğlu, Nuranə Nur, Anar Amin, Elmar Vüqarlı, Ələmdar Cabbarlı, Qılıman İman, Hafız Hacıxalı, Cavid Zeynalli, Məşhəti Musa, Elşən Əzim, Nargis, Şəfa Vəli, Şahanə Müşfiq, Allahşükür Ağa, Türkən Turan, Ulucay Akif, Seyfəddin Altaylı (Türkiyə), Xaqani Qayibli (Estoniya), Baloqlan Cəlil (Başqırdıstan), Saodat Muxammadova (Özbəkistan), Nilufər Şixli (Moskva), Günday Səma Şirvan (Voronej),

Bədii redaktor Ədalət Həsən
Ünvanı: AZ1000, Bakı, Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru; www/ayb.az
Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 20.04.2022 “Ulduz” jurnal redaksiyasında yığılıb, səhifələnib.

“ASPOLİQRAF LTD” MMC-də çap olunub.

Sifariş №14, Tiraj: 300. Qiyməti: 1 man.

1967-ci ildən çıxır. Şəhadətnamə № 238

"AZƏRMƏTBUATYAYIMI" AÇIQ SƏHMDAR CƏMİYYƏTİ

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "Mətbuatyayımı" şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

"QAYA" MƏTBUAT YAYIMI

"Ulduz" jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon "QAYA" mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

"KİTABEVİM.AZ"

"Ulduz" jurnalını burdan əldə edə bilərsiniz.

441-19-91
440-16-26

566-77-80

498 - 79 - 89

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISSN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 1 AZN

ÖN SÖZ Əvəzi

“XOSBƏXTLİKLƏ TƏLTİF OLUNMAĞA” ÇALIŞMAQ ÖZÜNÜ ALDATMAQ ÜÇÜN ƏN ÜMUMİ VƏ BANAL BİR YOLDUR”.

*Dünya şöhrətli psixoterapevt
Rafael MORELLİdən məsləhət və nəsihatlar*

Rafael MORELLİ

Məşhur italyan psixoterapevti Rafael Morelli son dövrlər trenddədir. Onun “Özünüqiyətləndirmə. Öz həyatınızı yaşamağın 5 qaydası. İndi” kitabı bütün satış reytinglərini qırmaqdadır. Sevimli oxucularımız üçün kitabın qısa icmalını hazırlayaraq təqdim etmək qərarına gəldik.

Xüsusən hazırkı bu gərgin, stressli dönəmdə düşünürük ki, məşhur psixoterapevtin tövsiyələri oxucularımız üçün faydalı olacaq. İtaliyalı psixoterapevt bizi daha az təhlil etməyə və daha çox hiss etməyə çağırır. Paradoksaldır, deyilmi? “Eyni səhvi törətməkdən qorxmayın, – Morelli deyir, – həyatda eyni səhvlər olmur, axı biz artıq dünənki və ya bir il əvvəlki deyilik”.

Gəlin doktorun insanın özünə və ətrafindakı digər insanlara sağlam sevgi münasibətləri haqqında müdrik çərçivələrinə diqqət edək.

1. Xəstəliklərimizin eksəriyyəti özümüzlə necə davranışımızdan yaranır. Bədənimiz həmişə nə edəcəyini bilir. O hey bizə deyir, deyir, bizə hər şeyi deyir, hətta bizim istəmədiyimiz və sözlə deyə bilmədiyimiz şeyləri, özümüz eşitmək istəmədiyimiz və ya ifadə edə bilmədiyimiz şeyləri belə bizə deyir.

Sadəcə, onu diqqətlə dinləməyimiz gərəkdir.

2. Ağrıdan qurtulmağa çalışdığımız zaman biz yalnız ağrını gücləndiririk. Problemlər haqqında daim düşünmək onları xroniki edir.

3. Heç kim sevgiyə ehtiyac duymur, çünkü məhəbbət artıq bizim içimizdədir, yalnız məsələ şəffaflıq məsələsidir.

4. Qürur və qorxu keçmiş inciklikləri unutmağımıza mane olur. Biz bizə pis münasibət göstərmək məqsədində olan insanlarla tanış olmağa risk edirik. Nəticədə də məhz belələri ilə rastlaşırıq. Bu qapalı dairə mütləq parçalanmalıdır.

5. Yaşaya biləcəyimiz ən gözəl sevgi özümüzə olan sevgidir: yalnız bundan sonra biz azadlığı dərk edə bilərik və gizli dühəmiz bizi təəccübəndirərək, həqiqətən, getmək istədiyimiz yerə aparacaq.

6. İllüziyalar sevgini zəhərli edərək bizi ağrı yaşıdır, onlar qəlbin ən böyük düşmənidir, onlar şeytandır. İllüziyalar bizim içimizdə oturan, sağlam sevgini “Qanunlar və məcəllələr” ilə əvəz edən inanclardır.

7. Təbii və hətta çılğın olun, sevdiyiniz, bəyəndiyiniz şeyləri həyatınızə cəlb edin və sizin rahatlıq və genişlik məkanınıza müdaxilə edən, sizi boz, darixdıcı bir həyat yaşamağa məcbur edən insanlardan uzaq durun.

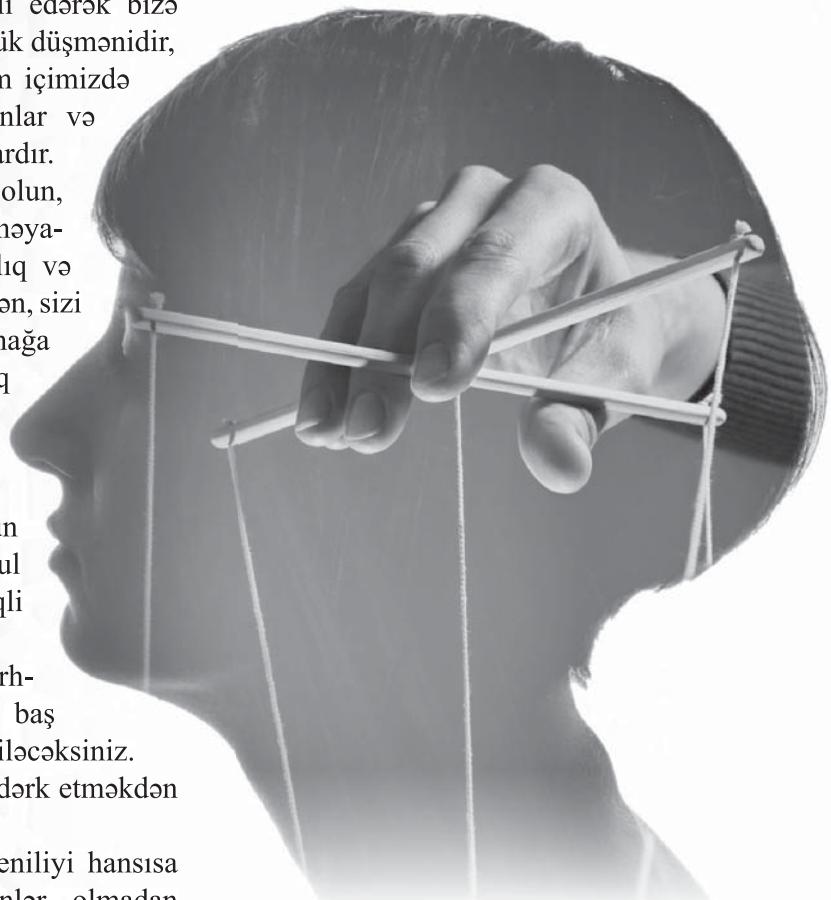
8. Yanlış yaşanan sevgi çıxılmazlıqlarla, naəlacılıqlarla və stereotiplərlə doludur. Bütün dolğunluğu ilə, tamamilə qəbul olunmadığı üçün o, bədəni və əqli xəstə edir.

9. Əgər siz sevirsinizsə, şərh-lərsiz qarşınızdakının daxilində baş verən hər şeyi müşahidə edə biləcəksiniz. Sevgi hər birimizin unikallığını dərk etməkdən rişələnir, çiçəklənir.

10. Həyatınızdakı hər bir yeniliyi hansısa bir gözləntilər və özünətəlqinlər olmadan qarşlayın. Həyatın hər anında biz sanki yenidən doğuluruq, bu səbəbdən də biz heç vaxt eyni səhvləri etmirik. Hər dəfə sanki ilk dəfəmizdir. Bu dəqiqlik biz dünənki kimi deyilik axı, xeyli dəyişilmişik.

11. Depressiya – beyinin daha heç kəsi eşitmək istəməyən halıdır, sizin “Mən”inizin sizi orijinallığa daşıyan nəsnələrdən kənarlaşdırmaq cəhdidir, sizi sosial cəhətdən məqbul modellərə doğru hərəkət etdirmək cəhdidir.

12. Hər dəfə problemlərdən qurtulmayı planlaşdırduğumuz zaman onları yalnız gücləndiririk. Yaşadığımızdan daha yaxşı gələcək həyat haqqında düşüncələr bizi qeyri-müəyyən, kövrək və gücsüz edir. Biz rifah əldə edəcəyimiz zaman ətrafımızdakı insanların bizimlə daha yaxşı davranışağa başlayacaqları, hər şeyin dəyişəcəyi ilə bağlı illərdir şikayət edə bilərik. Bu, böyük bir yanlışlıqdır! Bizi ağrıdan, əslində, kənardakı təsirlər deyil, daxilimizdə baş verənlərdir, öz intuisiyamıza

etibar etməməyimizdir. O, həqiqətən, nə lazımdır olduğunu yaxşı bilir.

13. İndi bizim üçün yaxşı olan yalnız indi mövcuddur. Bizim həmişə eyni cür olacağımızı, hər şeyin də eyni cür qalacağını düşünməyimiz kökündən səhvdir.

14. Mümkün həyat həzlərinizi də təxirə salmayın, onlar da devalvəsiyaya məruz qalırlar. Başqa cür olmağa çalışmaq, xoşbəxtliklə “təltif olunmağa” çalışmaq özünü aldatmaq üçün ən ümumi və banal bir yoldur.

15. Siz əziyyət çəkmək üçün doğulmamışınız. Ağrılardan əzilmiş halda yox, yenilənmiş halda çıxmağı öyrənin.

16. Başqalarının sizi qınamasından, bilirsiniz, niyə qorxursunuz? Çünkü özünüzü çox tez-tez mühakimə edirsiniz.

17. Bu, doğru deyil ki, sizin həyatınızda heç nə baş vermir. Sadəcə, siz proseslərə lazım olan tərəfdən baxmırınsınız.

Təqdim etdi:
Kənan MƏMMƏDLİ

Rəşad MƏCID İntiqam YAŞAR

— Salam, Rəşad müəllim. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədr müavinisiniz. Yəqin ki, işləriniz və məsuliyyətiniz daha da çoxalıb?

— İş yükü də, məsuliyyət də artır. Yenə gənclərlə bağlı iş davam edir, eyni zamanda AYB-nin Azərbaycan dilində olan ədəbi orqanlarının kurasiyası və təşkilatın ümumi fəaliyyətinə rəhbərlik də mənə həvalə olunub. İndi, ümumiyyətlə, işlərin əhatəsi genişlənib. Əvvəller hansısa məsələlərlə bağlı işə qarışmaq istəmirdim, arqumentim “mən gənclər üzrə katibəm, ancaq gənclərlə bağlı məsələlərə qarışram” olurdusa, o bəhanə sıradan çıxıb və ciynimə daha böyük məsuliyyət düşüb.

— Gənclərlə işləyirsiniz. Sizi nə qane edir və ya əksinə, nə qane etmir?

— Gənclərlə işləmək xoşdur, əlbəttə. Mən 2004-cü ildən bu günədək gənclər üzrə katibəm, işimdən hədsiz zövq aldığım vaxtlar olub, təbii ki. Əsas onu deyim ki, istedadlı, mütaliqli, çalışqan, zəhmət çəkməkdən qorxmayan gənc görəndə mən də qanad açmışam, bütün imkanlarımla istəmişəm ki, ona kömək edəm. Amma təəssüf ki, iddiası böyük olan, özünü şair, yazıçı adlandırib bir kitab oxumayan, bir şeiri əzbər bilməyən, hansısa tanınmış şairi, yazarını belə tanımayan gənclər də çox

ÜZBƏÜZ

Rəşad Məcid: “Bəlkə də, mədəniyyətimizin ikinci intibahı Şuşanın işğaldən azad olunması ilə başlayır”

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədr müavini, “525-ci qəzet”in baş redaktoru Rəşad Məcidlə müsahibəni gənc şair İntiqam Yaşar aparır.

gəlir AYB-yə. Belə hallar məni pessimist və bədbin edir. Amma ümumilikdə götürəndə, həmişə demişəm, bizim yeni gənclik arasında istedadlı, məlumatlı, bilikli gənclər var və onlar Azərbaycan ədəbiyyatını layiqincə təmsil etməyə qadirdirlər.

— Xalq yazıçısı Kamal Abdulla da söhbətimizdə gənclərin əsərsiz iddialarından bəhs etdi. Dedi ki, əsərsiz iddia irəli keçəndə problemlər baş qaldırır və belə olan halda bizim ədəbiyyatımız heç bir şeyə nail ola bilməz. Siz bu haqda nə düşünürsünüz?

— Mən, məsələn, 15 il əvvəl başqa cür baxırdım məsələyə. Amma gənclərlə işlədikcə, xarakterlərini öyrəndikcə, psixologiyalarını araşdırırdıqca təbii baxmağa başladım hər şeyə. Məqamlar olurdu ki, hansısa gənci tərifləyirdim, onun istedadından, yaradıcı potensialından danışirdım. Anar müəllim, rəhmətlik Fikrət Qoca deyirdilər ki, yaxşı yazar, amma “ulduz xəstəliyi”nə tutulmasın, korlanmasın. Vaxtı ilə Qulu Ağsəsin də belə bir sözü var idi ki, Rəşad Məcid gəncləri yetiştirmir, gəncləri qudurdur. Nə qədər kobud olsa da belə bir söz demişdi. Nəyə görə belə demişdi? Ona görə belə demişdi ki, mən inandığım, etibar elədiyim,

istedadını gördüğüm genceleri o dəqiqə tərifləyir, onların istedadını üzə çıxarmağa çalışır, AYB-nin rəhbərliyinə onları təqdim edirdim. Əlbəttə ki, bəzən yanılmalar da olurdu. "Ulduz xəstəliyi"nə tutulmayı mən absurd hesab edirdim. Amma sonalar razılaşdım ki, bu olur. Bu da gencelerin xarakterindən asılıdır. Məsələn, iddia ilə bağlı əvvəllər tez-tez Seymour Baycana deyirdim ki, sənin yazılarında diqqət çəkən, qeyri-adi motivlər olur, ümumiyyətlə, bu iddianın ardınca sizlər ciddi əsər ortaya qoymasanız, onda getdikcə bu iddianız gülüş mənbəyinə çevriləcək və sizə rişxənd obyekti kimi baxılacaq. Fitrətən yaradıcı, yazıçı adamın içində bir ego olur. Bu da iddiaya gətirib çıxarıır, amma daha müdrik olanlar onu tənzimləyə bilirlər. Ümumiyyətlə, yaradıcılıq, Orxan Pamukun sözü ilə deyirəm, iynə ilə quyu qazmaq deməkdir və yalnız güclülər bu prosesi sona çatdırı bilirlər.

– Ədəbi sferada durğunluq müşahidə olunur, hərəkətlilik yoxdur. Burda pandemiyanın da rolü var, digər amillər də rol oynayır. Nə kimi işlər görmək olar ki, ədəbi proses dinamik hal alsun?

– Bu durğunluğu mən də, sizin dediyiniz kimi, pandemiya ilə bağlayıram, çünki pandemiya yaradıcı insanlarda da gələcəklə bağlı məyusluq, bədbinlik yaradır. Ona görə bu bəla yaradıcı aləmə də mənfi təsir edir. Bir tərəfdən görüşlərin, mütəmadi kitab təqdimatlarının keçirilməməsi, hamisinin virtuala çevrilməsi ədəbi mühitin dinamikliyinə təsir edir. Amma bir tərəfdən də düşünəndə ki ədəbiyyat məhz fərdi yaradıcılıq sahəsidir, hər kəs tək yaradır ədəbiyyati, onda bu virtuallıq çox da qorxulu görünmür. Müxtəlif qurumlar, Mədəniyyət Nazirliyi müxtəlif müsabiqələr keçirdilər pandemiya dövründə. Həm 44 günlük Vətən müharibəmizlə bağlı, həm də pandemiyanın fəsadları haqqında müsabiqələr idi bunlar. Ayrı-ayrı babat yazıları oldu, amma ümumi götürəndə durğunluq davam edir. Yəni bu durğunluğu mən yeni dövrün informasiya texnologiyalarının yaratdığı internetlə,

"YouTube" kanalıyla, "Tik-Tok"-la da bağlaya bilərəm. Vaxtı ilə bədii ədəbiyyatın klassik formaları ilə – şeirlə, nəsrilə, hekayə ilə deyilən fikirlərin bir çoxu daha kreativ, dinamik formaya çevrilir. Camaat da əlində telefon olduğu üçün kitab oxumaqdansa, məsələn, hansısa sosial şəbəkədə nəyi isə izləməyi və ya dinləməyi üstün tutur. Bunlar da hamısı, elə bilişəm, ədəbiyyatın təsir dairəsinin daralmasına səbəb olur.

– Bəs sosial şəbəkələrdən istifadə edərək ədəbiyyatın daha geniş kütlələrə çatması üçün nə etmək olar? Zamanın tələbidir, telefon istifadə edirik, texnologiyalar inkişaf edir, bunlardan yararlanmaqla məhz ədəbiyyatın sahəsini daha da genişləndirmək üçün nə etmək olar?

– Əvvəllər, ədəbiyyatla bağlı AYB ətrafında hansısa qalmaqlar, hansısa gencelerin AYB-ni bəyənməməsi, müzakirələrin, qeybət tipli səhbətlərin getdiyi zamanlarda hətta mənə kənar adamlar deyirdilər ki, belə qeybət xarakterli səhbətlərin olması da yaxşıdır, ədəbiyyata diqqəti artırır. Və bundan istifadə edib ədəbiyyatın təbliğinə nail olmaq lazımdır. 15 il əvvəllə müqayisə edəndə indi vəziyyət daha qənaətbəxşdir. Biz 10-15 il əvvəl fəryad edirdik ki, Bakıda kitab mağazaları yoxdur, regionlarda kitab mağazaları yoxdur. Deyirdik, insanların mütaliə vərdişi tamamilə sıradan çıxıb. Amma son illər əks tendensiyalar oldu, gencələr arasında kitaba meyli olanlar çoxaldı, kitablara maraq artdı. Di gəl bu texnologiyalar o qədər sürətlə inkişaf edir ki, bizim yazıçılar onlarla ayaqlaşmışrlar, sadəcə, əsərlərini yazırlar, passiv seyrçi mövqeyində qalırlar. Məsələn, 3 il əvvəl Beynəlxalq Kitab Sərgisində bizim tanınmış yazıçı Nəriman Əbdülrəhmanlı kitabının imza gününü keçirirdi. Mən dedim ki, Nəriman, bu cür sakit və fağır görkəmdə yazıçı oxucu cəlb edə bilməz. Düzdür, bizim yazıçıların xaricdəkilər kimi geniş imkanları yoxdur ki, özlərinə menecərlər tutsunlar və əsərlərinin təbliğində daha kreativ üsullar düşününlər, amma yenə nələrsə etmek olar axı. Məsələn, vaxtı ilə Elçin Hüseynbəyli məşhur Don

Juandan roman yazmışdı. O vaxt hansısa QHT bəyanat vermişdi ki, bu adam gedib xristianlığı qəbul edən azərbaycanlıdan əsər yazıb və s. Mən o zaman dedim ki, Elçin, gəl bundan istifadə edək, yaxşı fürsətdir. O uşaqlardan bir neçəsinə deyək, sənin kitabını gətirib AYB-nin önündə yandırınsınlar və bütün ölkənin diqqəti sənin əsərinə yönəlsin. Hamı sənin əsərini alıb oxuyacaq ki, görün, bu nə cür əsərdir. Elçin Hüseynbəylinin rəngi ağardı və o bundan çəkindi. Yazıçılar özləri də fikirləşib kreativ nəsə tapırlar. Son vaxtlar, nə qədər tendensiyalı da olsa, Kəramət Böyükçölün öz kitablarını satması ədəbiyyata olan diqqəti heç olmasa saxlayır. Onun sosial şəbəkələrdə fenomen olması, bəzi fikirlər yazması, izleyicilərinin çox olması istər-istəməz kitaba diqqət yönəldir. İnsanlar düşünür ki, kitab var, kitab yanan var. Yoxsa kitab tamamən düşüncələrdən çıxar. Məsələn, mən qəzet redaktoru kimi görürəm ki, həm də obyektiv səbəblərdən qəzətə maraqlar azalır, yazıları telefondan oxuyurlar, qəzət almağa ehtiyac olmur. O cümlədən də böyük həcmli əsərləri oxumağa insanların vaxtı yoxdur. Hədsiz qaçaqaç, sürət zəmanəsidir. Buna görə də yazıçıdan menecerlik qabiliyyəti, kreativlik tələb olunur ki, öz əsərini necəsə təbliğ etsin. Amma, dediyim kimi, bizim yazıçıların çoxu Nəriman Əbdülrhəmanlı kimi, sakit və təvazökardırlar.

– AYB-də olan son dəyişikliklərdən danışaq. Bu dəyişikliklərdən sonra nə kimi fərqli mənzərənin şahidi olacaqıq?

– İndi Səlim Babullaoğlu yaxşı ədəbi əlaqələrə sahibdir. Görürəm ki, Səlimin təyinatı ilə ədəbi əlaqələr sahəsində xeyli dinamiklik yaranıb və bu, ədəbiyyatımıza müsbət təsir göstərəcək. Elçin Hüseynbəyli yaradıcılıq seksiyalarına rəhbərliyi ilə, elə bilirom ki, pozitivlik yarada biləcək. Sonra Pərvinin yazıları “Qobustan” jurnalının fəlsəfəsinə uyğundur və o, Anar müəllimin də yaradıcılığını yaxşı bilir. Elə bilirom ki, o, “Qobustan” jurnalında ənənələrə sadiq qalmaqla incəsənətimizin, ədəbiyyatımızın yeni formada təqdimatına nail ola biləcək. Bu baxımdan, elə hesab edirəm

ki, yeni həvəs, yeni ovqat yaranacaq. Gənclər Şurası yenilənib. Fərid Hüseyn fəaldır, elə hesab edirəm ki, Gənclər Şurasının fəaliyyəti də, ümumiyyətlə, katibliyə və AYB-yə sirayət edəcək. Bir yerdə, toplum halında, hər halda, dediyiniz ədəbi mühitdəki durğunluqda hərəkətlilik yaratmaq imkanı yaranıb.

– Gənclərin təmsilciliyindən söz açdırınız. Gənclər Şurasında say 21 nəfərdən 31 nəfərə artırıldı. Bundan sonra gənclərin üzərinə nə kimi vəzifələr düşür?

– Hər halda, gəncləri daha çox cəlb etmək lazımdır, yəqin, qurultaydan sonra və ya qurultayqabağı jurnalların redaksiya heyətində də gəncləşmə çox olacaq. AYB-dən elə şeylər umurlar ki, guya AYB istəsə, hansıa gənc yazarı böyük tanınmış yazıçı edə bilər. Bu, illüziyadır və Sovetdən qalan bir düşüncədir. O zaman Sovet ideologiyası var idi, məhdud telekanallar var idi, məhdud sayda böyük tirajlarla mətbu orqanlar var idi. Hansıa yaziçini məshhurlaşdırmaq çox rahat idi. Amma indi bu qədər telekanallar, sosial şəbəkələr var. Bunların içində özün qeyri-adi yazılar yazmasan, fəal iştirak etməsən, lap səni gündə efirə çıxarsalar da, xeyri yoxdur. Buna görə hər kəs günü häzir olmalıdır. Əgər sənin əsərlərin reaksiya doğurmursa, onda sən özün müqayisə etməlisən, digərlərində yox, özündə günah axtarmalısan. Sən özün maraqlı əsərlər yazmalısan, dinamiklik göstərməlisən, fəal olmalısan, elə yazılar yazmalısan ki, sənə maraqlı oyansın. Sosial şəbəkələrdən düzgün istifadə edib ədəbiyyatı və öz yazılarını təbliğ etmək vacibdir.

– AYB bundan sonra azad Qarabağda hansı tədbirləri həyata keçirəcək? Planlarınız varmı?

– Əlbəttə ki, prezidentimiz tərəfindən Şuşa Azərbaycanın Mədəniyyət paytaxtı elan olunub. 2022-ci il Şuşa ili elan olunub, “Vaqif poeziya günləri” keçirilib. Azərbaycan sənət adamlarının bir qrupu “Xarıbülbül” festivalında iştirak etdi. Şuşanı görməyənlər də Şuşanı gördülər.

Və Şuşa, doğrudan da, bütün dünyada Azərbaycanın Mədəniyyət paytaxtı kimi tanınacaq, dünyyanın bir çox mədəniyyət sahəsində çalışan adamları da Şuşaya səfər edəcək, Şuşa diskussiyaların, gözəl tədbirlərin baş tutacağı məkana çevriləcək. Əlbəttə ki, Mədəniyyət Nazirliyi də bir çox quruculuq işləri görəcək. Bu baxımdan, quruculuq işləri başlıqlıdan sonra, yəqin ki, Ağdamda da, digər rayonlarda da ədəbiyyatımız, mədəniyyətimiz naminə gözəl işlər ortaya qoyulacaq.

— *“Vaqif poeziya günləri”ndə, “Xaribülbüll” festivalında siz də iştirak etdiniz. Xəyallarınızın Şuşasına qovuşmaq necə hiss idi?*

— Şuşada keçirdiyim hissələr barədə həm statuslar, həm də “Şuşa gör nələr eylər” adlı yazı yazdım. Mənim 1979-cu ildə yazdığım və Hüseyin Arifin “Uğurlu yol” yazısı ilə “Azərbaycan gəncləri” qəzetində 1981-ci ilin sentyabr ayında çap olunan ilk şeirim “Cıdır düzü” adlanırdı. Mən o şeiri 15 yaşimdə yazmışdım. Ondan sonra ötən il mayın 1-də yenə bir şeir yazdım, “Şuşa” adlı. Bu şeir Azərbaycan prezidentinin sözlərində yaranan bir şeir idi. O öz çıxışında dedi ki, mən dünyanın heç bir yerində Şuşaya bənzər şəhər görməmişəm. Bu da mənim şeirimin yaranmasında rol oynadı. Şuşa elə uşaqlıqdan, gənclikdən mənim üçün müqəddəs bir yer olub və Şuşaya mənim kimi münasibət göstərən adamlar mənim gözümün işığına, doğmama çevrilir. Məsələn, Anar müəllimə sevgimin xeyli hissəsi onun “Qarabağ şikəstəsi” yazısı, Şuşa haqqında dediyi sözlər və ondan sonra da Şuşanı həmişə müqəddəs şəhər kimi yad eləməsi səbəbindən yaranıb. Yeni gələnlərin də Şuşaya heyran olması, eyni zamanda prezidentin Şuşa haqqında gözəl fikirləri, dərin sevgisi, mənə elə gəlir ki, bütün insanlara sirayət edəcək. Bütün yazıçılarımız, şairlərimiz həmişə deyib ki, Şuşaya bir gələn bir də gəlmək istəyir. Yeni gələnlər də Şuşaya heyran qalacaqlar. Vaxtı ilə bayaq adını çəkdiyim Seymour Baycan jurnalıtlar heyətinin tərkibində Şuşaya getmişdi. Ona qədər o

həmişə lağ edirdi ki, bu nədir, elə hər yerdə, həmişə Şuşa, Cıdır düzü, İsa bulağı, Şuşanın kababı deyirsiniz. Görməmişdi oraları, ironiya edirdi. Gedib qayıdanın sonra “525-ci qəzet”ə müsahibə vermişdi ki, Şuşa haqqında, Cıdır düzü haqqında dediyim sözlərə görə üzrxahlıq edirəm və bu barədə incitdiyim bütün adamlardan üzr istəyirəm. Şuşa da, Cıdır düzü də əfsanəvi və möcüzəvi yerlərdir. Seymour kimi adam belə düşündüsə, elə bilişəm ki, Şuşanın təsir etmədiyi insan ola bilməz. Şuşa mədəniyyətimizin paytaxtı, mənəviyyatımızın əsas sütunlarından biridir. Bu mənada, elə bilişəm ki, mədəniyyətimizin, bəlkə də, ikinci intibahı Şuşanın işgaldən azad olunması ilə başlayır.

— *Rəşad müəllim, yeni gələn gənc jurnalıtlar ümidi vericidir, yoxsa gənc şairlər?*

— İndi mən jurnalıtları daha çox gənc şairlərin, yazıçıların arasından seçirəm. Mənim fikrimcə, yaxşı yaza bilən, özünü ifadə edə bilən gənc şair və yazıçılar eyni zamanda jurnalistikani da, publisistikani da yaxşı bacarırlar. Bu, mənim 30 illik qəzetçilik təcrübəmdə də var, ümumiyyətlə, dünyada da həmişə belə olub. Mən həmişə nümunə çəkirəm: Heminquey, Markes, onlar yaxşı jurnalist, yaxşı reportyor olublar. Bəziləri deyir ki, jurnalistica şairi, yazılımı “yeyir”, onu yaxşı bədii əsərlər yazıma qoymur. Burda da haqlı məqamlar var. Amma mən düşünürəm ki, jurnalistica ilə məşğul olmaq yazılıının, şairin qələmini “itleyir”, ona yaxşı təsir göstərir, yazılının və şairin peşəkarlaşmasında böyük rol oynayır. Ona görə mən şair və yazıçı gənclərin jurnalistica ilə məşğul olmasına müsbət baxıram.

— *Azərbaycanda qəbul edilən ənənəvi şair obrazı ədəbiyyata necə təsir edir? Bundan qurtulmaq lazımdır mı?*

— Şair obrazı, məncə, getdikcə arxaikləşir. Vaxtı ilə Vaqif Səmədoğlunun pyeslərində, dram əsərlərində şairin bir az gülməli obrazı olub, Moşu Goyəzənli kimi. Məsələn, Ramiz Rövşən 70 illik yubileyində demişdi ki, mənə

20 yaşında desəydilər, 70 yaşında bu çəkidə şair olar, deyərdim ki, olmaz. Yəni şair obrazı bizdə, əsasən, necə olub? Xüsusi ilə Nəsimi filmində bunu yaradıblar. Ariq, sisqa, əzabçəkən, özünü fəda edən. Mənə elə gəlir ki, indi əsas sözdür. Əgər sən şeirlərə insanları heyrətləndirə bilirsənsə, o şeirin arxasında necə bir bədənin olması o qədər də əhəmiyyətli deyil.

– Publisistika sizə nə verdi? Bəs şeir sizə nə verdi?

– Birinci kitabı 90-cı illərdə yayımlanırdı. Amma ön sözünü 80-ci illərdə yazmağa başlamışdım. Orda Folknerin sözünü də nümunə gətirmişdim ki, şairlik üçün ən yaxşı yaş 24 yaşa qədərdir. Ondan sonra romantik dövr yavaş-yavaş gedir və nəşr üçün münbit zəmin yaranır. Mən o kitabımda yazımişdım ki, özümü ən rahat və xoşbəxt hiss etdiyim an “buludların üzərində yeridiyimi” hiss etdiyim andı, gözəl bir şeirin nöqtəsini qoyduğum andı. 1988-ci ildən sonra məlum hadisələr başladı. Həm Qarabağ müharibəsi, həm Azərbaycanın müstəqilliyi uğrunda mübarizə... Və tale belə gətirdi. Başa düşdüm ki, özümü publisistikada daha çox realizə edə bilərəm. Bunun da nəticəsində “525-ci qəzet” yarandı. Mən tək özümü yox, Azərbaycanın həm yaşlı nəsil ziyalılarını, ədəbi intellektual insanlarını, həm yazarlarını ora cəlb edə bildim. Qəzeti qapısı həmişə gənclərin üzünə açıq oldu. Qəzet eyni zamanda gənc nəsillə yaşılı nəslin arasında körpüyü çevrildi, bir vəhdət yaratdı. Ədəbiyyatın, ədəbi dəyərlərin qorunmasında “525-ci qəzet”in rolü böyük olub, misilsiz olub. Həmişə, hər zaman, hər kəs yüksək səviyyədə bunu vurğulayır.

– İkisindən birini seçmək məcburiyyətində qalsayıınız, hansını seçərdiniz? Ədəbiyyat, yoxsa jurnalistika?

– Son 25 ildə mənim ən çox məşğul olduğum, şübhəsiz ki, publisistika, redaktorluq, qəzet olub. Bunun da davamı kimi mən “Qələmsiz yazılanlar” adlı kitab çap etdirdim. Bunlar statuslarda yazdığını, vaxt tapıb yaza bilmədiyim, şeirin, nəsrin, elə publisistikən

qarışığından olan şeylərdir. Yeni dövrün janrıdır. Elə status olur ki, mənim yaza bilmədiyim bir şeirin havası, hekayənin motivləri olur orada. Eləsi də var ki, ictimai-siyasi məsələlərə münasibətimdir. Ona görə, elə biliyəm ki, bunların qarışığından belə bir janr yaranıb və özümü bu 3 janrın sintezində tapmışam. Dövr ona təsir edir. Daha sakit, stabil bir dövr olsayırdı, daha çox şeir, nəsrə üstünlük verərdim. Həmişə deyirəm ki, bir az vaxtım olsayırdı, tərki-dünya ola bilsəydim, beynimdə romanların süjetləri var, onları yazardım. Amma indiki dövrümüz elə gətirib ki, məhz qələmsiz yazılanları gətirib ön plana çıxdı. Mənə, bu da ədəbiyyatın qorunmasına, ədəbiyyatın sıradan çıxmamasına bir müqavimətimdir ki, özünü belə üzə çıxdı.

– Üzər çıxmayan, amma sizin demək istədiyiniz nəsə qalır mı?

– Demək istədiyim olanda günün istənilən vaxtı sosial şəbəkələr, qələmsiz yazılanlar o şəraitli hamı kimi, mənə də yaradıb, gecənin yarısı da olsa, beyninə nəsə gələndə onu yaza bilirsən, ictimailəşdirə bilirsən. Bu baxımdan, indi o problem yoxdur. Hansısa gənc deyəndə ki qarşımızda çap olunmamaq kimi sədlər var, mənə gülməli gəlir. Mən bir şeirimin çap olunması üçün bir il gözləyirdim. Bayaq adını çəkdim, Hüseyin Arifin “Uğurlu yol”u ilə “Azərbaycan gəncləri” qəzetiндə şeirimin çap olunmasını 6 ay gözləmişəm. Amma o da var ki, onda qəzeti tirajı beş yüz min idi. Və yazın çap olunanda böyük bir reaksiya doğururdu, hamı səni tanıydırdı. Mən neçə illər gözləmişəm ki, “Ulduz” jurnalında mənim şəklim və iki şeirim çap olunsun. 4-5 ildən sonra çap olunmuşdu. “Ulduz” jurnalı da o zaman 90 min tirajla çap olunurdu və səni bütün ədəbi dairələr tanıydırdı. Jurnal ziyalılar, yazıçılar, arasında məşhur idi. İndi çap olunmaq imkanları genişdir, amma reaksiya azdır. O reaksiyanı almaq üçün sən həddindən artıq istedadlı və həddindən artıq iti beyinli olmalıdır.

– Gözəl söhbət üçün təşəkkür edirəm, Rəşad müəllim.

ESSE

“ADAJİO, ADAJİO, BİRDƏN ALLEQRO”

VARİŞ

1-ci etüd.

Payız

Zəiflər həyatda buraxdıqları səhvlər üçün daim əzab çəkirlər. Güclülər isə səhvlərini unudurlar.

İdarənin giriş-çıxış qapısına “Gedərkən işıqları söndürməyi unutmayın!” sözləri yazılmış kağız vurulub. Əslində, bu adı sözlər olduqca böyük mənə kəsb edir: Siz gedirsinizsə, işıqları da ardınızca söndürün! Qoy sizdən sonra dünya zülmətə bürünmüş olsun!

Yaradıcı insan beyni ilə söhbət edəndə nəsr yaratır, ürəyi ilə söhbət edəndə nəzm.

Qonaq otağımızdakı divar saatı həmişə geri qalırdı. Atamın qol saatı isə saniyəbəsaniyə dəqiqliklə işləyirdi.

Yəni, sahibiyələ birgə gəzən, daim hərəkətdə olan qol saatı zamanla ayaqlaşa bilirdi, ancaq sükunət içində olan hərəkətsiz divar saatı isə zamandan geri qalırdı.

“Heç vaxt öz hissərinizi naməlum adamlara açmayın. Tanımadığınız adama min dollar etibar edərsinizmi? Yox. Məgər hissəriniz bunca ucuzdur?”

(Margaret Kent)

Biz hamımız küt rejissor, yarıkor operator, zövqsüz dekorçu və əbləh prodüsserlərik. Ancaq bununla belə, biz hamımız mahir aktyorlarıq.

Məktəbli ikən Pionerlər sarayında musiqi dərnəyinə gedirdim. Fəridə müəlliməmiz solfecio dərslərində əlindəki dəmir xətkəsi masanın üstünə vura-vura bir ifadə işlətməyi xoşlayırdı:

— Adajio, adajio, birdən allegro!

O deyirdi ki, sonadək adajio — ağır temp musiqini ürəksixan edir. Eləcə də sonadək sürətli allegro tempində qalmaq da başağrıcıdır. Odur ki, uğurun formulaşı belədir: Adajio, adajio, birdən allegro!

Eynən həyatda da mütləq əksəriyyətimiz adajio sürətiylə barışib ağır-agır yaşamaqdayıq, heç nəyi çatdırıa bilmirik. Bir ovucumuzsa

alleqroda həyat ritmimizi itirmişik, hey tələsərək, nəfəsimiz təntiyə-təntiyə gücümüzü sərf edib qurtarmaq üzrəyik.

İndi bizlərə bir həyat müəllimi lazımdır ki, dəmir xətkeşiyə əllərimizin üstünə döyəcələyərək: – Adajio, adajio, birdən alleqro! – söyləsin.

Müsəir dünya nəsrinin ən böyük nümayəndələrindən biri, əsl virtuoz və əsl yaradıcı, zəmanəmizin ən sonuncu panteisti, bəşəriyyətin xaosla dolu bu gününə və müəmmalı gələcəyinə hamidan çox narahat olan ən böyük skeptik və pessimist, öz qəhrəmanları ilə birgə özü də qurduğu xəyalı dünyada yaşayan József Saramago. Postmodernizmin sonuncu bastionu. (Allah rəhmət eləsin – red.)

Onun “Korluq” adlı hələ ki əlimə keçən ən axırıncı romanını heyrətlə oxudum. Uzun müddət qapı-pəncərəni açmadım ki, birdən özüm də müdhiş korluq epidemiyasına yoluxaram.

Vəzifeli və hədsiz imkanı olan bir tanışım elə beləcə də söylədi: “İmkansızə əl tutmaq Allaha qarşı üsyən etmək, ona qarşı çıxməq deməkdir. Çünkü Allah məsləhət bilsəydi, onu imkansız etməzdı”.

Həyat – ölümə qədər aldığımız bir möhlətdir, vəssalam.

Kimlərinə köksündə ürək yerləşir, kimlərinə – ət parçası.

Baharı sevdiyim qədər payızı sevmirəm. Əslində, payız hiss və həyəcanı oyadan, ruhun ən ac olduğu, qida tələb etdiyi bir fəsildir. Onu sevdikcə sevmək olar. Doymadan, usanmadan...

Amma payızın rəngi sanki ayrılığın rəngiyə eynidir: Qısa – beş-on günlük ayrıılıqlar açıq-

sarı rəngdə olur. Uzun ayrıılıqlar nisbətən tünd-qəhvəyi rənglidir. Əbədi ayrıılıqlar isə lap tünd rəngdədir, qaraya çalır...

Necədir, payız meşəsinin nəm torpağı və xəzəl yarpaqları üzəriylə torpaq-yarpaq qarışığının qoxusunu uda-uda lap dərinliklərə gedəsən və azaraq orada qalasan, bir də geri qayıtmayasan?

“Son məktub” romanından

2-ci etiud.

Zahirimizi gizlətmək üçün divarlar ucaldır, daxilimizi gizlətmək üçünsə yalanlar uydururuq.

Birinin taleyi 5 min manatlıq “Parker”, birininki isə 20 qəpiklik Çin qələmiylə yazılb. Fərqi duyursunuzmu?

Dünyaya gəlməyimiz – həyat adlı idarədə işə düzəlməyimizdir.

İşimizin adı isə yaşamaqdır. Bir gün müqavilə müddətimiz bitəcək və işdən azad ediləcəyik.

Bu, ölümdür.

Ola da bilsin, işin ağırlığına tab gətirməyib özümüz öz xahişimizlə işdən getdik.

Bu isə intihardır.

Necə ki klassik ədəbi aşiq etalonu kimi ilk önce yadına Füzulinin Məcnunu düşür, eləcə də müasir ədəbi aşiq kimi dərhal Anarın Zaurunu və Elçinin Baladadaşını xatırlayıram.

Ötən əsrin əvvəllərində müğənnilik etmiş Seyid Mirbabayev sonradan neft kəndxudasına çevriləndə və zənginləşəndə müğənnilik dönen-

mindən utanırmış, harada valını görürmüşsə, alıb sindirmiş.

Amma indi siyasi arenada əqidəsini dəyişənlər keçmişləri üçün əsla utanırlar.

Ürək o qədər dərdlə yüklenəcək ki, bir gün ağırlığa tab gətirə bilməyib bədənin dərinliyində qərq olacaq...

Rus poeziyasında xüsusi yeri və çəkisi olan iki şairi – Osip Mendelştamla İosif Brodskini bir çox şeylər birləşdirir. Ən əsası isə: 60 ildən sonra birincinin nisbətən sadə həyat fəlsəfəsi ikinci tərəfindən nisbətən mürəkkəb şəkildə inkişaf etdirilib.

“Soyuq, fənərlərin verdiyi azacıq işığın darıxdırıcı qaranlığı, Yeni il küknarlarını bəzəyən oyuncaq canavarlar, ölü kətanı xatırladan səma, ətrafdakı yad və laqeyd insanlar toplusu, həyatdan öldürücü dərəcədə yorulmaq və şirin həblər udmaq təsəllisi...”.

Osip Mendelştamdan.

“Tutqun payız və qış mənzərələrinin daimi növbələşməsi, işığa, hərarətə olan həsrət, çıçayın üstünün tozu anlamında insanların çiyninin ağırlığı, küləkdən, nəmişlikdən və donmuş dənizin əksindən ibarət natürmort, ərzaq növbəsinə dayanmış qəzəbli və ac insanlar, axının əksinə getmək istəyən su damları...”.

İosif Brodskidən.

Və hər ikisinin daxili üşyani, harayı, sonra piçiltiləri və son anda susmaları...

Silentium!!!

Bəzən qorxu, bəzən həyəcan, bəzən ümidsizlik. Sabahı düşünmənin kardioqramı...

Məmməd Əmin Rəsulzadə söyləmişdi: “Bir millətin yeni nəсли əskisinə nəzərən daha az kültürlü və

daha az təcrübəli olarsa, o millətin varlığı və istiqbalı təhlükəyə məruz qala bilər”.

Bu gün bu fikir xüsusən aktual olmalıdır.

Madridi açıq səma altında muzey adlandırdım ilk dəfə görəndə. Burada o qədər tarixi abidə, arxitektura şedevri var ki, baxdıqca gözlərin alacalanır. Xüsusən məni abidələr təsirləndirdi. Bir şəhərdə nə qədər abidə ola biləmiş. Az qala hər tində, hər küçə qoşağında monumental abidəyə rast gəlirsən. Ən müxtəlif ölçüdə, ən müxtəlif yaşda, təyinatda olan bu abidələr həm ölkənin, şəhərin tarixini ortaya qoyur, həm də bir füsunkarlıq, gözəllik gətirir.

Puerto del Sol meydanında şəhərin simvolu sayılan çiyəlek kolunun yanında dayanmış ayı abidəsinə rast gəlirsən. Bir addım aralıda əsatirə görə, səmadan enmiş şeytanın – Lüsiferin abidəsi ucalır. Palas-de-Torosda – öküz döyüşü sarayının qarşısında öküzlə döyüşən qoleadorun əzəmətli əksi göz oxşayır.

“Real” fanlarının klub qələbələrini qeyd etdikləri eyniadlı meydandakı Sibelis fontanında şir qoşqusunda əyləşmiş əfsanəvi Sibelisin abidəsi öz misilsiz heykəltəraşlıq həlli ilə seçilir. Palas-Mayorda Kral III Filippin at belində möhtəşəm tunc abidəsinə rast gəlirsən. Oturaraq qarşısında dayanmış Don Kixotla Sanço Pansonu seyr edən məşhur ispan yəzicişi Migel de Servantesin mürəkkəb kompozisiyalı abidəsi isə İspaniya meydanına yaraşıq verir.

Mən yüzlərlə abidədən, öz təsnifatıma görə, bir neçəsini sadaladım – şəhər rəmzi, dini obraz, maraq və əyləncə obyekti, əfsanəvi qəhrəman, hökmədar, mədəniyyət xadimi...

Madriddə hətta sərnişinə, tələbəyə, dalan-dara da abidə qoyulub, biləsiniz.

Ən əsası, bu şəhərdə abidə qoymaq ənənəsi çıçəkləndiyi halda, abidə dağıtməq ənənəsi yoxdur. Nə formasıya dəyişikliyi, nə hakimiyət çevrilişləri, nə mədəni inqilablar özündən əvvəlkiləri düşmən elan edib abidələrini aşırıb.

Hətta qəddar Franko rejimi, daxili vətəndaş müharibələri, millətçilik dalğalı terror aktları belə bu ölkədə bir abidənin “burnunu qanatmayıb”.

Tarın simlərini qırıb onu adı taxta parçasına çevirmək – dəyərli olanı dəyərsizləşdirmək...

“Həmişə özümü uçuşu təxirə salınan təyyarənin pilotu kimi hiss etmişəm. Bu gözlənti bir anlıq, bir müddətlik olur. Ünvana, məqsədə çatmaq sevinci təxirə salınma vaxtı qurtarincaya qədər yubansa da, içində bir əminlik olur ki, bu üzücü müddət tezliklə bitəcək. Və sən mavi səmalara – öz xoşbəxtliyinə qovuşacaqsan. Amma indi uçuşu ləğv edilən təyyarənin pilotu kimiyəm”.

“Son məktub” romanından

3-cü etüd.

Görəsən, plastik cərrahiyə əməliyyatına gedib alın yazımızı dəyişə bilərikmi?

Yaxşları təltif etmək – heç də pisləri cəzalandırmaq demək deyil.

Bir eyvan qonşumuz var idi, Cəlil dayı. O vaxt “Neftçi” SSRİ çempionatında çıxış edirdi, güclülər dəstəsinin 16 komandasından biri idi. Məktəbli olsam da, möhkəm futbol azarkeşi idim.

Bakıdakı bütün oyunlar bitəndə təqvimini əzbər bilən Cəlil dayı eyvanı taqqıldıdib məni çağırtdılar və “Neftçi neynədi?” soruşardı. Hesabı öyrənər, əgər qollar vurulmuşdusa, kimin vurduguunu, ümumən, oyunun necə keçdiyini soruşardı.

Evlərində televizorları var idi, televizorları işlək vəziyyətdəydi, evlərində “televizora

baxmaq uğrunda rəqabət-filan” da yox idi. Amma nədənsə Cəlil dayı heç vaxt oyuna baxmazdı...

Sən bu cür dəqiqliklə çempionatın təqvimini biləsən, bu cür incəliklərinə kimi hər bir oyun barədə soruşturan, ancaq özün oyunlara baxmayasan?

Əfsus ki, bu suali təxirə sala-sala, çox-çox sonra, artıq tələbəykən verməyi qərarlaşdıranda Cəlil dayının vəfati xəbərini eşitdim, sualım cavabsız qaldı.

İndi hər “Neftçi” oynayanda Cəlil dayı yadına düşür, yenə həmin sualın cavabını axtarıram.

Bəzən xırda sırları vaxtında öyrənməyi lüzumsuz sayıb Sirlər xəzinəsi yaradırıq.

Heç vaxt “Bundan pisi daha mümkün deyil” dərəcəsində pis olmur. Odur ki, pisi çox da pisləmək lazımdır.

Sözləri yanaşı düzüb heca və qafiyə qayda-qanununa riayət etməklə şairlər diyarında minlərlə insan şeir yazmaqdalar, on minlərlə insan da bu söz yığınına şeir söyləməkdə, onları da şair adlandırmadılar.

Belədə bəs hərfin, səsin, sözün, ifadənin, cümlənin mənə çalarlılığından, sehrindən, sirlindən, gözəllik və dərinliklərdən çələng toxuyaraq fikir imperiyası yaranan Ramiz Rövşən, Vaqif Səmədoğlu kimdir?

Qəfil gün doğsa bir gecə,
Min-min gizli günah görsək,
Üstünü örtə bilməsə,
Bu dünyamı çılpaq görsək,
Başımıza hava gələr,
Ağlımız çəşər, bəlkə də.
Hamı birdən baş götürüb
Dünyadan qaçar, bəlkə də.

Ramiz Rövşəndəndir.

Nə varım var, nə barxanam
Ömür yükü bağlamağa.
Allah, məni yarı öldür,
Yarı saxla ağlamağa.

Bu da Vaqif Səmədoğlunundur.

Baharda təbiət oyanacaq. Görəsən, ümidlər də oyanacaqmı?

Moskva üçün Kreml, Paris üçün Yelisey çölləri, İstanbul üçün Taksim, Kiyev üçün Xreşsatik, Bakı üçün, "Torqovı" nədirlə, Sumqayıt üçün də "Karvan" Ticarət Mərkəzi o idi. Bura ətraf küçəsiylə birgə alış-veriş anlamından çıxmış, kütləvi gəzinti, ünsiyyət məkanına çevrilmişdi.

Üstəlik də, minlərlə insan buradan evinə çörək aparırıdı. (Şəhər əhalisinin yarısı Bakıdan, yarısı da ticarətdən dolanır).

"Karvan"da baş vermiş dəhşətli yanğın şəhər üçün böyük itki oldu. Bankdan kredit götürüb mal almış yüzlərlə insan yanmış mallarına baxıb göz yaşı axıdır, nəsə bir salamat şey tapmaq üçün külün içində eşənləndi.

Mənə ən çox təsir edən isə ticarət mərkəzinin bazarında üç kisə kartofu yanmış məcburi köckün oldu.

O, qapqara közə dönmüş kartofların salamat yerini axtarır, tapan kimi qoparıb yeyirdi...

Eyni sözü qətiyyətlə də, adı qaydada da, qorxa-qorxa da söyləmək olar. Hər birində bu söz bir başqa təəssürat oyadacaq.

İntonasiya – sözün libasıdır.

Dünyaya yüzlərcə məşhur mütəfəkkir, rəssam, bəstəkar, yazıçı, alim, dövlət xadimi, komandan gəlib gedib. Ancaq onların heç birinə şəkli 100-lük ABŞ dollarına həkk olunmuş və bütün dünyada balacadan-böyüyədək hamı tərəfindən tanınan Bencamin Franklinın xoşbəxtliyi nəsib olmayıb.

SSRİ-nin rəhbərlərindən biri olmuş Nikita Xruşşovdan sitat: "Xoşbəxtlik var-dövlətdə deyildir. Dahi Vladimir Lenin demişdir ki, ən qiymətli şey qızıl deyil, insandır. Lenin deyirdi ki, insanlar kommunizm qurduqda ictimai ayaqyollarına qızıldan naxış vuracaqlar".

Yaşlı insanların əksəriyyətində bir SSRİ nostalgiyası duyulur. Əlbəttə, ictimai ayaqyollarına qızıldan naxış vurmağı qaçırməq çox üzücidür.

Sən demə, dünyada müvəqqəti qədər daimi olan heç nə yox imiş...

"On başında insanların şax gəzənləri, ortada büdrəyənləri, ən aşağıda isə yixilmişləri dayanır. Biz – səninlə büdrəyənlərik, ortadayıq. Güc tapsaq, qayıdır əvvəlkitək şax gəzəcəyik, tapmasaq, yixiləcəyiq".

*"Son məktub"*dan

4-cü etüd.

May

İnsanlar iki yerə bölünür – səninlə birgə gülənlər və sənə gülənlər.

Biz hamımız susmağa məhkumuq. Ancaq bəzilərimizin müticəsinə, qorxaqcasına susması fonunda bəzilərimizin yeganə təsəllisi mərdliklə, cəsarətlə susduğunu düşünməsidir.

Razılaşın ki, zəif təsəllidir.

Memuar yazanlar heç vaxt səmimi olmurlar. Axı keçirdiyin bütün hissələri kağıza köçürmək mümkünəzsüzdür. Hansı yazıçı öz qibtə və paxillığını, qəzəb və nifrətini, şəhvət hissələrini olduğu kimi kağıza köçürər?

Başqalarının taleyini yazarkən tam səmimi ola bilsələr də, öz talelərini yazanda yazıçılar büsbütün qeyri-səmimi olurlar.

Mən memuarlara inanmiram.

Ha boylan, ha barmaqlarının üstündə dur, ha hoppan, yenə də dənizin eks sahilini görə bilməyəcəksən.

Məşhur ispan filosofu Baltazar Qrasian söyləyib: "Elə et ki, ətrafinın həmişə sənə ehtiyacı olsun. Sixılıb şirəsi çıxarıldıqdan sonra meyvə ən yaxşı halda zibil qabının qonağı ola bilər. Yangısını söndürdükdən sonra insan bulağ'a arxa çevirib gedər".

Biz azərbaycanlılarda da buna uyğun məsəl var: "Bağda ərik var idi, salam-məlik var idi..."

Demək, bu dönəmdə bizim üçün ən əsas məsələ bağıımızdakı əriyimizin qurtarmasına imkan verməməkdir. Qurtaranda isə, hər halda, budaqdan süni ərik – butafora asmaq lazımdır.

"Peterburqda ilk dəfə fil XVIII əsrin 30-cu illərində peydə olub. Onu imperatriça Anna İvanovnaya İran şahı Nadir şah hədiyyə edib. Hazırkı mühəndis qəsrinin yerində əzəmətli Fil sarayı tikilib, orada fillərlə yanaşı, Nadir şahın göndərdiyi fil təlimatçısı da yaşayıb. Təlimçi fil üçün illik 365 pud bugda unu, 28 pud şəkər və 100 vedrə araq-çaxır tələb edirmiş..."

(*"Qolos Ryazani"* №12, 1991)

P.S. Kim istəyər ki, ona fil bağışlansın?

Uşaq dünyası çox maraqlıdır. 2 yaş yarımlıq qızımı ötən gün gözoxşayan bir gəlincik alıb vermişdim. Yatanda da bu gəlinciklə yatırıldı. Bütün günü əlindən yerə qoymurdu.

Dünən bir qohum bizə gələndə qızımı ucuz, keyfiyyətsiz gəlincik gətirdi. Qızım bahalı gəlinciyini tullayıb dərhal bu təzədən yapışdı.

Uşaq üçün yaxşı-pis, bahalı-ucuz fərq-lənməsi yoxdur, yalnız təzə-köhnə fərqlənməsi var.

Düşüncə qərar verəndə səhv etmək ehtimalın cüzi olur. Ancaq qəlb qərar verəndə eksər halda yanlışlığa yol verirsən.

Yayda Kuşadasında dincələndə oradakı azərbaycanlı ailələrinin öz aralarında rusca danışmasına diqqət etdim.

Bir türk öyrətmən dedi ki, bizlər də ingiliscə rahat danışırıq. Amma öz aramızda nədən yabançı dildə danışmalıyıq? Sizsə bununla fəxr edirsiniz ki, dilinizə həqarət göstərirsiniz.

Biz it hürən tərəfə deyil, işiq gələn tərəfə getdik. Nə yaziq ki, işiq gələn tərəfdə bizə it hürdü.

Qəm etməyək!

"Birtəhər güc, iradə, dözüm toplasaq, bu kədəri də ram edər, bu dərddən də üzülüşərik.

Yetər ki, inanaq və sınmayaq!"

Yenə də "Son məktub"dan

P.S. Hər kəsin içində bir yanğın var. Bəzilərinin yanğını öz içini yandırır. Belələri eksəriyyətdir. Ancaq bəziləri də var ki, onların yanğını ətraftı yandırıb kül edir.

KINO

“APOKALİPSİS BAŞ VERƏRSƏ, MƏN GÜVƏNİLƏCƏK BİRİ DEYİLƏM”

Günümüzün ən məşhur rejissorlarından olan Roland Emmerixlə müsahibə

Roland EMMERIX

Bu günlərdə “Ayın enisi” (Moonfall) filmi ekranlara çıxıb. Filmin rejissorу “Müstəqillik Günü”, “2012” və “Birisigün” kimi ekran əsərlərinin müəllifi, eləcə də Hollivudun apokalipsis üzrə əsas mütəxəssisi Roland Emmerixdir. Onun yeni işi Ayın Yerətrafi orbitdən çıxmazı nəticəsində planetimizi məhv etmək təhlükəsindən bəhs edir. Burada iki astronavt və bir alimdən ibarət komanda bu fəlakəti dayandırmağa çalışır. Filmdə baş rolları Hayli Berri, Patrik Uilson və Donald Sazerlend ifa edib. TASS agentliyi ilə söhbətində Emmerix studiyaların niyə bu layihədən imtina etməsindən, onu təqaüdə çıxmağa məcbur edə biləcək məqamlardan və həqiqətən də, qiyamət zamanı nə edəcəyindən danışır. Maraqlı müsahibəni oxucularımıza təqdim edirik.

— Belə təəssürat yaranır ki, son vaxtlar yüksək keyfiyyətli, böyük bütçəli və epik fəlakət filmləri, demək olar ki, çəkilmir. Pandemiyadan əvvəl kinoteatrları superqəhrəmanlar barədə filmlər “işğal etmişdi”...

— (Gülür) Bəlkə, ona görə ki, bu cür filmləri hələ də təkcə mən çəkirəm? Əslində, mənən çox maraqlıdır ki, premyera zamanı nə baş verəcək, tamaşaçılar filmi necə qarşılayacaq, onların fikirləri necə olacaq?

— Coxlarının fikrincə, istər “Müstəqillik günü”, “Qodzilla”, istərsə də “2012” və ya “Birisigün” olsun, filmlərinizə dönə-dönə baxmaq

olar. Və qəribə də olsa, onlar rahatlıq hissi yaradır. Sizcə, niyə fəlakət filmləri bəzən tamaşaçılara “sakitləşdirici” təsir göstərir?

— Hesab edirəm, bütün məsələ ondadır ki, belə filmlərin mərkəzində nisbətən normal insanlar dayanır. Bəli, əlbəttə ki, astronavtlar və sui-qəsd nəzəriyyəçiləri var. Amma yollarında inanılmaz maneələrlə üzləşən tamamilə adi insanlar da var. İndiki halda bu, Ayın Yerə düşməsidir. Lakin hər şey düşündüyüümüz kimi deyil. Qəhrəmanlarımız Aya gedirlər, bu prosesi dayandırıb biləcəklərini düşünürələr. Amma belə bir səfərə gedərkən evlərini və uşaqlarını tərk etməli olacaqlar. Onlar övladlarının gələcəyi üçün bunu edirlər. Filmimizdəki əhvalat bundan ibarətdir. Filmlərim daha çox, qəribə

də olsa, ailə hekayələridir. Bunlar var gücü ilə sağ qalmağa çalışan insan ruhu haqqında əhvalatlardır. Düşünürəm ki, bəzi insanların onlara baxarkən hiss etdiyi “rahatlıq” məhz buradan qaynaqlanır. Üstəlik, bu filmlər çox əyləncəlidir.

– Pandemiya zamanı və özü də belə bir ilduz heyəti ilə film çəkmək necə idi? Aktyorlar arasında Hayli Berri, Patrik Uilson və Donald Sazerlend də var ...

– Cox, çox çətin. Sözün əsl mənasında bir-birimizə yaxınlaşa bilmirdik. Çəkiliş meydançasında hər kəsin öz sahəsi var idi: aktyorların öz sahəsi, çəkiliş qrupunun öz sahəsi. İnsanlar bir-birinə yaxınlaşa bilmirdilər. Bəli, təbii ki, aktyorların saç və qrim ustaları var idi. Amma hamımız məsafə saxlamalı idik. Hətta bir-birimizin yanında otura bilmirdik. Ona görə də daim yüksək səsle danışmalı olurduq. Bu və ya digər səhnəni çəkməzdən əvvəl hamımız böyük bir dairənin içərisində dayanıb indi nə çəkəcəyimizi müzakirə edir və yalnız bundan sonra çəkilişlərə başlayırdıq. Həm də həftəsonları həmkarlarının heç birini şam yeməyinə dəvət etməyimə icazə vermirdilər. Bir sözlə, əvvəller çəkiliş zamanı “normal” olanların çoxu indi qeyri-mümkün idi. Ona görə də bu filmi çəkmək mənim digər filmlərimdən çox fərqli idi. Və təbii ki, çətin idi. Biz bütün filmi 61 günə çəkməli olduğum. Bu, çox çətindir. Koronavirus filmdə çox şeyi “yedi”. Bu, bizə əlavə 5,8 milyon dollara başa gəldi və mən, demək olar ki, çəkilişin on gündündən imtina etməli oldum.

– Özü də 140 milyon dollarlıq bütçə ilə?

– Bizimki kimi bir filmi çəkdikdə və eyni zamanda bu, müstəqil layihə olduqda, çox vaxt sənin müəyyən məbləğdə pulun olur və heç kim təyin olunan məbləğdən artıq heç nə vermir. Bu zaman əlavə itkilər olarsa, maaşınızdan pul tutulacaq və s. Beləliklə də, biz vizual effektlər, redaktə və digər xərcləri qarşılamaq üçün həmin vəsaiti düzgün idarə etməyə çalışırıq. Hər halda, düşünürəm ki, öhdəsindən gəldik.

– Bəs niyə prinsipcə belə bir epik ekran əsərini müstəqil film kimi çəkməyə qərar verdiniz? Siz nayı sübut etmək istəyirdiniz? Kino sənayesinə göndəriləcək mesaj nə idi?

– Yox, yox... İş ondadır ki, kinostudiylar belə filmlər çəkməkdən çəkinirlər. Onlar üçün bu, böyük riskdir. Müstəqil layihə ilə bağlı maraqlı cəhət ondan ibarətdir ki, potensial qazanc, yaxud da maddi zərər riski 120 və ya 130 ölkə arasında bölünür. Mənə elə gəlirdi ki, bütün dünya üçün film çəkirəm. Bəlkə, kimsə ondan pul qazanacaq, bəlkə, kimsə pul itirəcək. Mənə elə gəlir ki, goləcəkdə bu, məhz belə işləyəcək. Fakt odur ki, bu gün studiyalar belə layihələri qəbul etməkdən çox çəkinirlər.

– Görəsan, niyə?

– Bəli, həqiqətən, çox maraqlıdır. Studiyalar bu cür layihələrə meyilli deyillər. Çünkü onlar orijinal ideyaya uyğun yaradılıblar. Təbii ki, istisnalar var. Məlum məsələdir ki, Stiven Spilberq kimi biri nə istəsə, edə bilər. Mən başa düşmürəm ki, niyə bu gün işlər belə gedir.

– Bu fenomeni nə vaxt görməyə başladınız?

– İki-üç, bəlkə də, dörd-beş il əvvəl.

– Yəni superqəhrəman filmlərinin populuarlığı işlərin gedişinə bu qədər təsir edib?

– Mən belə düşünmürəm, bəlkə də, müəyyən qədər. Əslində, superqəhrəman filmləri çox əvvəller də məşhur idi. Onlar başqa filmlərdə edilən hər şeyi özlərinə götürürdülər. Sonra bunun üzərinə onlayn xidmətlər də gəldi. Və məhz bu, fikrimcə, hazırkı vəziyyətə gətirib çıxardı. Onlayn xidmətlər üçün çəkiliş apardığınız zaman çox pul xərcləyə bilərsiniz. Amma filmimin premyerasının onlayn olmasını istəmirəm. Mən təqaüdə çıxmağı üstün tuturam. Hər şey çox sadədir – erkən təqaüdə çıxacağam! (Gülür.)

– Ümid edirik ki, bu baş verməyəcək. Filmləriniz, həqiqətən, böyük ekran üçün çəkilib. Özü də ekran nə qədər böyük olsa, bir o qədər yaxşıdır!

– Bəli, məhz belədir! Mən kinoteatrda filmlərə baxaraq böyümüşəm. Mənim bundan xoşum gəlir. Niyə belə filmlərə televizorda və ya kompüter ekranında baxmalıyam?

– *Bəs fəlakət filmlərinə marağınız necə yarandı?*

– Məktəbdə oxuyanda “Üçüncü dərəcəli yaxın əlaqələr” filminə baxırdım. Bu filmə baxanda anladım ki, məhz belə bir film çəkmək istəyirəm. Filmin mərkəzində çox sadə personajlar vardı. Onlardan biri elektrik ustası idi. Bu hekayə adı bir insan haqqındadır. Amma hekayənin sonunda o, qəhrəmana çevrilir. Mənə maraqlı gəldi. Bir neçə il bu barədə düşündüm. Sonra “Müstəqillik Günü”నü çəkdim. Mənə elə gəlir ki, bu film gələcəkdə çəkdiyim bu cür filmlər üçün bir növ model, əsas oldu.

– *Deməli, fəlakət filmlərinizin çəkiliş formulu budur?*

– Belə də demək olar. Düşünürəm ki, “Müstəqillik Günü” bir çox superqəhrəman filmlərinə təsir edib, onların oxşar cəhətləri var. Eyni zamanda superqəhrəmanları tam başa düşdüyü də deyə bilmərəm. Mənim üçün onlar axmaq geyimli insanların izdihamıdır və buna görə də bir növ fəlakət filmləri çəkməyə üstünlük verirəm. Mənim çəkdiyim hər filmin öz aspekti var. Bu, yadplanetlilərin işgali (“Müstəqillik Günü”), iqlim dəyişikliyi (“Birisigün”), Nuhun gəmisi haqqında böyük bir film (“2012”) ola bilər. İndiki filmim isə bir növ insanlığın mənşəyi barədədir: Haradan gəldik, kimik və hara gedəcəyik kimi suallar yeni filmimin qayəsidir.

– *Deməli, fəlakət filmlərinin çəkiliş formulu bir növ ekzistensial böhrəndir?*

– Müəyyən mənada bəli.

– *Bəs “Ayın enisi”nin ideyası necə yarandı?*

– Bəzən ideyalar oxuduğum kitablardan gəlir. Ədəbiyyat məni çox ruhlandırmır. Bu, bir növ ssenarıdır. İki ingilis yazılıçısının (Alan Batler və Kristofer Nayt) “Ayın sırrı. Gecə ışığını kim

yandırdı?” kitabı var. Kitabın ideyalarından biri də Ayın sünə olmasıdır. Bu fikir məni ruhlandırdı və Ay “söndürülsə”, düşməyə başlasa, nə baş verəcəyini düşünməyə başladım. İnsanlar oraya gedib planeti xilas edə bilərlərmi? Hər şey belə başladı. Bir neçə il bu barədə düşündüm və sonra filmin ideyasını hissə-hissə bir yerə toplamağa başladım.

– *Filmdəki personajlardan biri də hər kəsi yaxınlaşan təhlükə barədə xəbərdar etməyə çalışan alimdir. Lakin heç kim ona inanır. Demək olar ki, hər belə filmdə insanların inanmadıqları bir alim tipi var...*

– Əlbəttə. Axı burada hər şey real həyatdakı kimidir.

– *Bu fikir pandemiyadan əvvəl ağliniza gəldi?*

– Yox, yox, həmişə problemi qabaqcadan görən astronavt və ya alim olur, amma heç kim ona inanmir. Bizdə isə qəhrəman problemi Görür, buna reaksiya verir, lakin ona inanmırlar və sonda hətta onu işdən də çıxarırlar. Az qala bütün karyerası məhv olur. Lakin yekunda o haqlı çıxır və elektronikanı, kosmik gəminin necə işlədiyini xirdalıqlarına kimi bildiyi üçün Aya uçmağı bacaran oğlana çevrilir. Məsələ ondadır ki, süjetin mərkəzində həmişə qəhrəmana çevrilən və Yer kürəsini xilas edən bir nəfər olur.

– *Nəhayət, söhbətimizi optimist notlarla bitirək. Filmlərinizdən birinin süjeti reallaşsa, reaksiyanız necə olardı?*

– Ağlayardım (Gülür). Mən mütləq ağlayardım, başımı qumda gizlədərdim. Heç bilmirəm. Maraqlı sualdır. Bir az qorxaq adamam. Düzünü desəm, ən cəsarətli oğlan deyiləm. Bəli, mən belə filmlər çəkməyi yaxşı bacarıram. Amma bu reallaşarsa, mən güvəniləcək biri deyiləm.

*Tərcümə etdi:
Rüfət RZAYEV*

Tarixin ən yaxşı filmləri – “IMDB”-NİN VERSİYASINDA

İngiltərənin IMDb Top 250 reytingi dünya kinosunun ən nüfuzlu reytinglərindən hesab olunur. Burada tarixin ən yaxşı filmləri səsvermə nəticəsində müəyyənləşir və hər il reyting yenilənir. IMDb saytına istinadən reytingin ən son versiyasının ilk 50 filmini oxuculara təqdim edirik. Mötərizədə filmin çəkildiyi il, janrı və rejissoru qeyd edilib.

Öncə isə Top 250-də təmsil olunsalar da, ilk 50-liyə düşməyən, halbuki bir çox nüfuzlu reytinglərdə yer alan, müxtəlif seçimlərdə ilk beşlikləri bəzəyən məşhur filmlərin, o cümlədən də Top 250-yə düşmüş iki türk filminin tutduqları yerləri qeyd edirik. Və onu da nəzərinizə çatdırırıq ki, “Titanik” filmi, eləcə də dahi rejissor Frederiko Fellinin filmləri Top 250-də yoxdur.

- 72. “Bir dəfə Amerikada” (1984. Dram. Serdjio Leone)
- 89. “Qudurmuş köpəklər” (1992. Triller. Kventin Tarantino)
- 90. “Kosmik Odisseya” (1968. Elmi fantastika. Stenli Kubrik)
- 103. “Get və bax” (1985. Dram. Elem Klimov)
- 110. “Taksiçi” (1976. Dram. Martin Skorzese)
- 112. “Nadera və Siminin boşanması” (2011. Dram. Əsgər Fərhadi)
- 116. “Ameli” (2001. Komediya. Jan Pyer Jene)
- 123. “Indiana Cons və son səlib yürüyü” (1989. Macəra. Stiven Spilberq)
- 131. “Rasemön” (1950. Dram. Akira Kurosava)
- 136. “Cazda yalnız qızlardır” (1959. Komediya. Billi Uaydler)
- 139. “Kazino” (1995. Bioqrafiya. Martin Skorzese)
- 156. “Atam və oğlum” (2005. Dram. Çağan Irmak)

165. “Yura dövrünün parkı” (1993. Macəra. Stiven Spilberq)

174. “Billi öldürməli” (2003. Triller. Kventin Tarantino)

204. “Quldur” (1996. Detektiv. Yavuz Turqul)

İndi isə ilk əllilik:

50. “Yeni kinoteatr Paradizo” (1988. Komediya. Cüzeppé Tornatore)

49. “Kasablanka” (1942. Melodram. Maykl Kyortis)

48. “Bir dəfə vəhşi qərbədə” (1968. Western. Serdjio Leone)

47. “Nüfuz” (2006. Fentezi. Kristofer Nolan)

46. “İşildaböcklərin qəbri” (1988. Cizgi filmi. İsao Takaxata)

45. “Mübtəla olma” (2014. Dram. Damyen Şazel)

44. “1+1” (2011. Tragikomediya. Olivye Nakaş)

43. “Böyük şəhərin işıqları” (1931. Komediya. Çarlı Çaplin)

42. “Döñükələr” (2006. Detektiv. Martin Skorzese)

41. “Psixo” (1960. Dəhşət filmi. Alfred Hiçkok)

40. “Qladiator” (2000. Savaş. Ridli Skott)

39. “Yeni zamanlar” (1936. Komediya. Çarli Caplin)
38. “Amerika əhvalatı İks” (1998. Dram. Toni Key)
37. “Geriyə, gələcəyə” (1985. Elmi fantastika. Robert Zemekis)
36. “Terminator 2: Məhşər günü” (1991. Ceyms Kemeron)
35. “Pianoçu” (2002. Hərb. Roman Polanski)
34. “Kral Şir” (1994. Cizgi filmi. Rodcer Alles)
33. “Şübhəli şəxslər” (1995. Mistika. Brayan Singer)
32. “Xarakiri” (1962. Savaş. Masaki Kobayasi)
31. “Leon” (1994. Triller. Lük Besson)
30. “Parazitlər” (2019. Komediya. Pon Çjun Xo)
29. “İnterstellar” (2014. Elmi fantastika. Kristofer Nolan)
28. “Əcinnələrlə aparılanlar” (2001. Anime. Xaya Miyadzaki)
27. “Yaşıl mil” (1999. Detektiv. Frenk Darabont)
26. “Sıravi Rayanı xilas etməli” (1998. Savaş. Stiven Spilberq)
25. “Ulduz mühəribələri. 4-cü epizod” (1977. Elmi fantastika. Corc Lukas)
24. “Bu gözəl həyat” (1946. Dram-nağıll. Frenk Kapra)
23. “Həyat gözəldir” (1997. Dram. Roberto Beninyi)
22. “Tanrıının şəhəri” (2002. Detektiv. Fernandu Meyrelliş)
21. “Quzuların susması” (1991. Mistika. Conatan Cemmi)
20. “Yeddi” (1995. Mistika. Devid Finçer)
19. “Yeddi samuray” (1954. Macəra. Akira Kurasava)
18. “Ququ yuvası üzərindən uçarkən” (1975. Dram. Miloš Forman)
17. “Şanlı oğlanlar” (1990. Detektiv. Martin Skorzeze).
16. “Matritsa” (1999. Elmi fantastika. Endi və Larri Vaçovski)
15. “Ulduz mühəribələri. 5-ci epizod” (1980. Elmi fantastika. İrvin Kerşner)
14. “Üzüklərin hökmdarı: İki qala” (2002. Fentezi. Piter Çekson)
13. “Başlanğıç” (2010. Elmi fantastika. Kristofer Nolan)
12. “Forrest Qamp” (1994. Melodram. Robert Zemekis)
11. “Döyüş klubu” (1999. Triller. Devid Finçer)
10. “Üzüklərin hökmdarı: Üzük qardaşlığı” (2001. Fentezi. Piter Çekson)
9. “Yaxşı, pis, qəzəbli” (1966. Vestern. Serdjo Leone)
8. “Kriminal oxunuş” (1994. Qara komediya. Kventin Tarantino)
7. “Üzüklərin hökmdarı: Kralın qayıdışı” (2003. Fentezi. Piter Çekson)
6. “Şindlerin siyahısı” (1993. Dram. Stiven Spilberq)
5. “12 qəzəbli kişi” (1957. Dram. Sidni Lümet)
4. “Tünd cəngavər” (2008. Savaş. Kristofer Nolan)
3. “Xaç atası -2” (1974. Kriminal. Frencis Ford Koppola)
2. “Xaç atası” (1972. Kriminal. Frencis Ford Koppola)
1. “Şouşenkadan qaçış” (1994. Dram. Frenk Darabont)

Sənubər İSGƏNDƏRLİ

— Salam, Sənubər xanım. Siz bu gün ən mütaliəli aktrisamız hesab olunursunuz. Bu məsələdə aktrisalıq fəaliyyətinə başlamadan əvvəl kitabxanada işləməyinizin rolü olubmu?

— Yox, qətiyyən. Bu məsələdə məndən iyirmi yaş böyük qardaşımın rolü çox böyük olub. O, həddən ziyadə mütaliəli bir insaniydi və cahil insanlara qarşı daxilən çox qəzəbliydi. Jurnal, ya da kitab çox az hallarda əlindən düşərdi. Çox böyük kitabxanası var idi. Dənizdə işləyirdi. Dənizə işləməyə gedəndə Turgenevin, Tolstoyun romanlarını, Yeseninin şeirlərini, başqa-başqa yazıçıların kitablarını qarşıma düzüb, geri dönenəcən onları oxumağımı tapşırırdı. O ərefələrdə, səhv etmirəmsə, dördüncü, ya da beşinci sinifdə oxuyurdum və həmin kitabları oxuyacaq, anlayacaq dərəcədə rus dilini bilmirdim. Deyirdim, “Bu kitabları necə oxuyum? Axı heç nə anlamıram!” Beləcə, o, işdən evə qayıldanda hər dəfə kitabları hissə-hissə mənə izah edib analiz elədikcə məndə kitab oxumağa xüsusi maraqlı oyandı. Bir müddət sonra mən həmin əsərlərə yenidən qayıtdım və bu dəfə kitabda bütün yazınları daha yaxşı dərk etməyə başladım, çünki artıq gənc qız idim. O dövrün tələblərinə görə, rus dilini bilmək vacib idi. Beləliklə, qardaşımın

TEATR

Sənubər İsgəndərli: “Mən müsbət obrazlar-dan daha çox mənfi obrazları canlandırmıağ sevirəm”

Akademik Milli Dram Teatrının aktrisası, Əməkdar artist Sənubər İsgəndərli ilə Bahaddin Salman söhbətləşir.

qarşıma düzdüyü kitabılar zamanla rus dilini yaxşı öyrənməyimə, kitaba qarşı marağımın, sevgimin artmasına, geniş mütaliəyə sahib olmağıma kömək etdi. Amma onu da deyim ki, birinci sinifdə oxuyanda özümün böyük sevgi ilə oxuduğum kitab Mirzə Ələkbər Sabirin “Hophopnamə”si idi. Atamın adı da Sabir olduğu üçün həmin kitaba xüsusi rəğbət, sevgi bəsləyirdim. “Hophopnamə”ni əzbər bilirdim. Hə, bir də ki Şota Rustavelinin “Pələng dərisi geymiş pəhləvan” əsərini əzbər bilirdim. Bununla yanaşı, Bits Trupun karikaturaları üçün ürəyim gedirdi... Həmin karikaturalar kitabı dayım qızının evində idi. Hər dəfə onlara gedib böyük maraqla, saatlarla o kitabı vərəqləyirdim. Bax belə.

— Sənubər İsgəndərli Hüseynaga Atakişiyevi bir rejissor kimi necə xatırlayır?

— O mənim üçün təkcə müəllim deyildi, həm də sənətin qapıları, sənətin işığı idi. Hüseynaga müəllim rəhmətə gedəndə də o işiq mənim üçün sönmədi. Bu vaxta qədər bir dəfə olsun qəbrini ziyarətə getməmişəm.

Heç bilmirəm ki, hansı qəbiristənliqda uyuyur. Özümü onun ölümünə inandırmaq istəmirəm.

Hüseynağa Atakişiyev mənim üçün bu yolu açan, mənə sənətin üzünü göstərən, sənəti tanıtdıran və bu yolda əlimdən tutub gəzdirən insan olub. Belə bir möhtəşəm insanı başqa cür necə xatırlaya bilərəm?!

— *Gənclər teatrında Leyli, Tomris, Yelena, Aqreppina rollarını ifa etmisiniz. Bu rollardan hansında özünüzü daha çox müvəffəq olmuş sayırsınız?*

— Yenə də Hüseynağa müəllimi misal gətirəcəyəm. Hansı tamaşaonda oynasaq da, tamaşa bitəndən sonra onun heç bir emosiyası olmazdı. Biz — gənc aktrisalar, aktyorlar onun gözlərinin içini baxırdıq ki, bəlkə, nəsə xoş, tərifə uyğun bir söz deyəcək. Amma o dayanıb bir nöqtəyə baxaraq, “Keçin, keçin...” deyib ötüşdürürdi. Bir neçə il sonra Uilyam Şekspirin “Yay gecəsində yuxu” əsəri tamaşaaya qoyuldu və mən həmin tamaşaonda Yelena rolunu oynadım. İlk dəfə onda hiss elədim ki, Hüseynağa müəllimin gözləri güldü. Ürəklənərək programı aparıb qarşısına qoydum və nəsə bir şey yazmasını istədim. O da yazdı: “Bax sən indi başladın gözəlləşməyə!”. O gecə sevincimdən yata bilmədim. Beləcə, Hüseynağa müəllim “Yelena” rolumun uğurlu olduğunu düşündü və mən də ona inandım.

— *Akademik Milli Dram Teatrına gəlişiniz nəylə bağlı oldu? Bu teatrda Bəhram Osmanov, Vaqif İbrahimoglu, Azərpəşa Nemətov, Rövşən Almuradlı və digər bu kimi rejissorlarla işləmisiniz. Bu rejissorlardan hansı sizin yaradıcılıq potensialinizin açılmasına daha çox kömək edib?*

— Siz birinci sualınızda kitabxanada işlədiyimi dediniz, elə həmin kitabxana bu teatrın kitabxanası idi. Universitetin ikinci kursunda oxuyurdum və artıq Lütfi Məmmədbəylinin “Kimin suali var” televiziya tamaşasında Ağgül obrazını canlandırmışdım. Həmin ərəfələrdə Akademik Teatra gəldim, amma teatrın ştatında yer yoxuydu və məni kitabxana müdürü kimi işə götürdülər. Əmək kitabçamda da elə yazılıb. Ara-sıra teatrın səhnəsində kiçik rollar

ifa eləyir, bir yandan da kitabxanada müdir kimi öz işimi icra edirdim. (Gülür). Sonralar Hüseynağa müəllim Gənclər Teatrını açdı. Böyük səhnədə qalib sənətin nəhəngləri ilə rol paylaşmağa bir gənc aktrisa kimi səriştəmin çatmayacağını düşündüm. Elə o düşüncə ilə də Gənclər Teatrına getdim. Əslində, düzgün qərar vermişdim, çünkü Hüseynağa müəllim həmin teatrın səhnəsində sənəti bizə əlifbasından öyrətdi. Aktrisa kimi özümü tam yetişdirdikdən, yəni səkkiz il sonra yenidən Akademik teatrın səhnəsinə geri döndüm.

— *Bir rejissorla işləmək daha yaxşıdır, yoxsa müxtəlif rejissorlarla?*

— Müxtəlif rejissorlarla. Mən daha çox gənclərlə işləmək istəyirəm. Çünkü gənclərin hazırkı dünyagörüşü bizim dünyagörüşümüzdən fərqlidir. Mənim ən çox qorxduğum sənətdə konservator olmaqdır. Yerində saymaq mənə görə, ölümə bərabərdir. Mən hər eksperimentə açıqam. Mən “Pantomim”, “Yuğ”, “Üns” teatrlarında da oynamışam. Bütün bunlar mənə çox maraqlıdır. Səhnədə sözün yox, hərəkətin vurğunuymam.

— *Milli Teatrın səhnəsində Burla xatun, Nisə xanım, Aysel, Gertruda, Falçı, Klara Veşer və digər obrazlarla çıxış etmisiniz. Sadaladığım bu obrazların içərisində milli və əcnəbi, tarixi və müasir qadın surətləri var. Hansı kateqoriyada olan qadın obrazlarını özünüzə yaxın hesab edirsiniz?*

— Şəxsiyyət olaraq soruşursunuz, yoxsa xarakter?

— *Xarakter olaraq.*

— Belə deyim də, ümumiyyətlə, mən müsbət obrazlardan daha çox, mənfi obrazları canlandırmağı sevirəm. Məsələn, bu dediyimə ən yaxın olan və sevərkə oynadığım obrazlar Klara Veşer və Falçı obrazlarıdır. Təbii ki, bütün rollarım mənə əziz, doğmadır, amma sualınıza uyğun gələni bu iki obrazdır.

— *İfa etdiyiniz ən maraqlı obrazlardan biri də, fikrimcə, “Dəli yiğincığı” tamaşasında Lalbuz obrazıdır. Sizə qədər bu obrazı kişilər*

oynayıb. Rejissor bu rolü nəyə görə sizə həvalə edib?

— Yeri gəlmışkən, onu deyim ki, müsahibədən sonra səhnədə canlandıracağım obraz Lalbyuz obrazıdır. (Gülür). Əlbəttə ki, bu, bir rejissor yozumudur. Bu suala daha dolğun cavabı tamaşanın rejissoru verə bilər. Amma bu cür dəyişiklik ilk dəfə deyil. Məsələn, Hamlet rolunu qadın aktrisa Sara Bernar oynayıb. Bilirsiniz, əgər bu gün klassik əsərlər səhnəyə qoyulursa, əsərin ideya xəttinə xələl götirmədən nəsə yenilik edilməlidir. Bugünkü Lalbyuz ümumiləşdirilmiş bir obraz şəklindədir.

— Teatr sizə yaxındır, yoxsa televiziya? Özünüzü hansında daha uğurlu hesab edirsiniz?

— Mənə elə gəlir ki, teatral insanlar ruslarda çöxdür. Həm ədəbiyyat sarıdan, həm də teatr baxımından uğurlu bir millətdirlər. İlk olaraq bu barədə söhbət açmağımın səbəbi budur ki, hətta orda da bu suali sənət adamlarına versəniz, sənətin mexanizminə uyğun şəkildə sizə “teatr” cavabını verəcəklər. Mən də bu cavabı verirəm.

— Müasir kinomuzda canlanma olmasına dair fikirlə razısınızmı? Razısınızsa, hansı canlanma gedir, razi deyilsinizsə, əskik tərəflər nədir?

— Əskik tərəfi odur ki, maliyyələri yoxdur. İstəsək də, istəməsək də, əgər maliyyə yoxdursa, ortaya heç bir keyfiyyətli iş çıxarmaq olmaz. Amma istedadlar tərəfindən dünya heç vaxt xali deyil! Əsas da bu, bizim millətə aiddir. Bu millətin istedadlı insanları dünən də var idi, bu gün də var. Məsələn, son baxdığım yeni film “İkinci pərdə”dir. Film cəmiyyət arasında birmənalı qarşılanmasa da, mənim çox xoşuma gəlir. Rejissor işi, operator çekilişi, aktyorların oyunu yerli-yerindədir.

— Sənubər xanım, sizcə, nəyə görə istər kinoteatrarda, istər yerli telekanallarda, istər internet kanallarında nümayiş etdirilən filmlərimiz əksərən komediya janrındadır?

— Sözügedən filmlərə baxmırıam. Təbii ki, nə vaxtsa bir aktrisa kimi nəzər salmışam,

orda nəyin baş verdiyini anlamaq marağım olub. Nəzər salmamış olsaydım, indi tam fikir bildirə bilməzdəm. Amma çox təəssüf... Həmin filmlərdə boş gülüşə gedirlər! Mövzu yoxdur, ağırlıq yoxdur, gülüşün hədəfi, mənası, çəkisi yoxdur! Bu gülüşlərin əksəriyyətinin yalnız bir adı var — lağlağı gülüş. Baxıb öz-özümə sual vermişəm ki, axı burda nəyə güldülər?! Axı gülüş də savadlı, intellektual olmalıdır. Məsələn, Mixail Zadornova böyük bir məmənnuniyyətlə qulaq asırdım, çünki onun intellektual humoru var idi.

— Respublikanın əməkdar artisti, Prezident mükafatçısı, Qızıl Dərviş mükafatı laureatisınız. Sizcə, əməyinizə layiqincə qiymət verilirmi?

— Tamaşaçı məni çox istəyir... (Gülür)

— İki gün əvvəl ustad ədəbi tənqidçi Əsəd Cahangirin sizin haqqınızda yazdığını kiçik bir məqaləni oxudum. Əsəd bəy həmin məqalədə siz “altıncı mərtəbənin aktrisası” adlandırır. Mən də həmin gözəl bənzətmədən yola çıxıb sizə belə bir sual vermək istəyirəm. Adınız teatr aktrisaları arasında geniş yayılan intriqalarda hallanmış. Sanki siz beşmərtəbəli evin altıncı mərtəbəsindəymiş kimi bu intriqaların fövgündə durursunuz. Bu intriqalardan qaçmağa necə nail olursunuz?

— Sonra da soruştursunuz ki, əməyinizə qiymət verən var? Bu bənzətmələrdən böyük qiymət? (Gülür). Mən deyib-gülən, çox istiqanlı, səmimi insan olmaqla yanaşı, həm də məsafəli biriyəm.

— Bildiyim qədər, işiniz bitən kimi həmin yerdən tez uzaqlaşırsınız.

— Anında uzaqlaşaram! Tamaşa bitən kimi yaradıcı heyətdən birinci mən çıxaram teatrdan. Düzdür, arada elə olur ki, məşqlərdən, tamaşadan sonra oturub söhbət edirik, yaxud qrimim çətin silinirsə, gecikə bilərəm, amma çox vaxt dediyim kimi olur. Mən heç vaxt heç kəsə artıq sual vermirəm ki, sabah o da mənə artıq sual versin. Bitdi, getdi!

– *Sənubər İsgəndərlı təkcə istedadlı yox, həm də gözəl xanımdır. Ola bilməz ki, bu iki keyfiyyəti daşıyan aktrisa qısqanlıq ilə üzləşməsin.*

– Vecimə də deyil!

– *Dünya kino və teatr aktrisalarından kimlərdən təsirlənmisiniz?*

– Meril Strip mənim ikonamdır! Vudi Qoldberqi, Keyt Blanşeti bir aktrisa kimi çox bəyənirəm. Bu, sadəcə, aktrisalıq güclərini bəyəndiyim və onları izləyəndə “əla” dediyim insanlardır. Həyatım boyu heç bir aktrisadan təsirləndiyim olmayıb! Mən kiminsə aktrisalığına baxıb, təsirlənib səhnəyə gəlməmişəm.

– *Tərəf müqabillərindən kimlərlə eyni səhnəni bölüşmək, eyni tamaşa da rol oynamamaq sizə daha rahatdır?*

– Teatrda ən çox tərəf müqabili olduğum aktyorlar Nurəddin Mehdiyanlı, Füzuli Hüseynov olub. Əslində, mənə bütün aktyor və aktrisalarımız ilə tərəf müqabili olmaq rahatdır. Çünkü mən heç vaxt heç bir tərəf müqabilimə səhnədə mane olmamışam.

– *Müasir teatrımızın repertuarı siz qane edirmi?*

– Yox, qane eləmir!

– *Arzu elədiyiniz rol var?*

– Artıq yoxdur!

– *Gənc və müasir dramaturqlara teatrda elə də şans verilmədiyi iddia olunur. Siz də mənclərin bu sahədə qeyri-peşəkar olduğunu düşünürsünüz?*

– Müasir və gənc dramaturqların teatra yeni əsərlərini təqdim elədikləri, guya teatrın qəbul eləmədiyi haqda söz-söhbətlər mənim də qulağıma çatır. Ancaq işin dərinliyi mənim kompetensiyamda olmadığı üçün dəqiq söz deyə bilmərəm. Hər halda, gənclərin teatrlara təqdim elədikləri pyeslərin hamısı uğursuz ola bilməz. Əgər sizin dediyiniz məsələdə aşkar faktlar

təsdiq olunarsa, bu, əlbəttə, yanlış yanaşmadır. Ümumiyyətlə, teatrın repertuarı yalnız klassik əsərlərdən ibarət olmalı deyil! Bu, teatri məhvə sürükleyə bilər. Teatra müxtəlif mövzularda, janrlarda əsərlər gərəkdir. Məsələn, mən daha çox surrealist səpkidə yazılmış əsərləri sevirəm. Gənc yazıçılarımız da bu cür yazırsa, nə gözəl!

– *Gözəl xanımlar, adətən, “nənə” söyüñə o qədər də asanlıqla uyğunlaşırlar. Nənə olmaq Sənubər İsgəndərlı üçün necə məna daşıyır?*

– Ancaq onu deyirəm ki, Ay Allah, çox sağ ol!

– *Sizi bəzən türk kinosunun simvolu, gözəllik sultani Türkən Şoraya bənzədir. Bu məsələyə münasibətiniz necədir?*

– Mən şəxsən elə düşünmüürəm. Türkən xanımla həyatda qarşılaşmışım. O vaxtlar ANS kanalında Sevil Nuriyeva ilə veriliş aparırdıq. Verilişin bir bölümünü Türkiyədə Türkən Şoraya həsr elədik. Yanbayan əyləşdik, veriliş boyu söhbət elədik, şəkil çəkdirdik. Xatırlayıram ki, Sevil Nuriyeva dedi, Türkən xanım, Sənubər xanımı Azərbaycanda sizə oxşadırlar. O da “Tamam, tamam... Benziyormuş” – kimi sözlər dedi. Yəqin, nəzakət xətrinə bu cür demişdi (Gülür).

– *Məhəbbət həyatınızda necə bir yer tutur?*

– Məhəbbət həmişə insanı ruhən uşaq, xarıçən gözəl, daxilən təmiz saxlayan bir hissdir!

– *Leyla Şixlinskaya televiziya müsahibələrində birində “Yeşyo ne osen” (hələ payız deyil) demişdi. Bəs Sənubər İsgəndərlı necə deyər?*

– Mənimcün həmişə bahardır (Gülür).

– *Sənubər İsgəndərlı üçün həyatın maraqlılıq çəkisi hələ də ağırdır?*

– Mənim üçün Allahın yaratdığı hər bir şey həmişə aktualdır, gözəldir və maraqlıdır. Hətta həyatın gözəlliyyindən bir yarpaq qopsa belə, bu yanaşma tərzim dəyişməz qalır! Mən qaranlıqda işiq axtaran adamam. Bir insan kimi mənim də

həyatımda çətin anlar olub, amma mən özümü öz külümədən doğmağı bacarıram. Həyatdı da... hər şeyi ciddi qəbul eləmək olmaz. Bu gün çörəyin olmaz, sabah olar... Mənim üçün ciddi olan məsələlər doğmalarımın sağlığı, vətənimin bütövlüyüdür! Bunlardan ciddi məsələ yoxdur!

*– İşgaldən azad olunmuş torpaqları-
mızdakı təmir olunacaq teatr binalarında ilk
olaraq hansı rolu ifa etmək istəyərdiniz?*

– Mən rol oynamaq istəməzdəm! Bilirsiniz, mən heç vaxt pafoslу şeirlər deməmişəm. Vətən, millət... qışqırı bilmirəm! Mən bunları içimdə qışqırıram! Allaha şükürlər olsun ki, torpaqlarımız azad olundu. Sadəcə, Şuşaya, o torpaqlara getmək istəyirəm.

– *Maraqlı müsahibə üçün təşəkkür
edirəm.*

– Siz də sağ olun.

Sənubər İsgəndərli “Dəli yiğincığı” tamaşasında Lalbyuz obrazında

P.S. Müsahibədən dərhal sonra Akademik Milli Dram Teatrının səhnəsində Mirzə Cəlilin “Dəli yiğincığı” tamaşası nümayiş olundu, Sənubər xanım Doktor Lalbyuz obrazını sevə-sevə ifa etdi, növbəti alqış payı qazandı. Əməkdaşımız fotonu da həmin tamaşadan çəkib.

POEZİYA

Gəl gedək
**GÜNƏŞİN
 BATDIĞI YERƏ**

Iqbal Nəhmətin şeirləri

Iqbal NƏHMƏT

Sizi Yardımlı rayonunda yaşayış-yaradan, həqiqətən də, insanı öz
 sehrinə sala bilən, ovsunlayan,
 səmimiyyəti, axıcılığı və poetik kamilliyi
 ilə seçilən şeirlərin müəllifi İqbal
 Nəhmətlə görüşdürüürük.

İqbal Nəhmət (Nəhmətov) 1976-ci
 ildə Yardımlı rayonunda anadan olub,
 Azərbaycan Yazıcıları Birliyinin üzvüdür.

3 kitab müəllifidir, "Azərbaycan"
 jurnalında, "Ədəbiyyat qəzeti"ndə,
 Təbrizdə çıxan "Sancaq" qəzetində,
 digər mətbü orqanlarında 100-dən
 çox şeiri dərc edilib, bir necə şeiri
 özbək dilinə tərcümə olunub. Şeirlərinə
 mahnilar bəstələnib. Ülvi Qılıncın
 sevillən "Gedirəm" adlı mahnısının
 sözləri İqbal Nəhmətindir.

HARDASA BİR GÜNƏŞ DOĞUR YENİDƏN

Gecəni öldürüb amansız sükut,
 Ölü daşınağa diri tapılmır.
 Beləcə uzanır bu qış gecəsi,
 Nağıl danışmağa biri tapılmır.

Bilirəm, hardasa kömək gözləyən,
 Sağalmaz bir dərdə yoluxanım var.
 Bir qarış uzaqda üzüyür Vətən,
 Bir qarış yaxında darıxanım var.

Çılpaq ağacları, quru kolları
 Şaxta qılincıyla qovur yenidən.
 Hardasa bir qarış ömür gödəlir,
 Hardasa bir günəş doğur yenidən.

Qısılb gecənin soyuq evinə
 Yazılıb son şeirimi bitirəcəyəm.
 Yatırıam, yuxudan oyana bilsəm,
 Sabah yenə səni düşünəcəyəm...

TORPAĞIMA QARIŞMAĞA GƏLƏRSƏN...

Külək əsər, yağış yağar, gün çıxar,
 Bir alarsan, əvəzinə min çıxar,
 Əlbət, bir gün yuxuların çin çıxar,
 Həqiqəti danışmağa gələrsən.
 O, dinləyən, sən oxuyan, mən yazan,

Qismətimi qismətinə tən yazan,
Qoy bu dəfə mən uduzum, sən qazan,
Son bir dəfə yarışmağa gələrsən.

Ömür zəhər, ya baldısa, deyəcəm,
Bilmədiyin nə qaldısa, deyəcəm,
Bu canımı kim aldısa, deyəcəm,
Yaşadınmı? Soruşmağa gələrsən.

Arzumuzu biçə-biçə ağladıq,
Döngə döndük, küçə-küçə ağladıq,
Bu dünyada küsə-küsə ağladıq,
O dünyada barışmağa gələrsən.

Xeyli vaxtdı çevirmisən üzünü,
Əyrilərə calamışan düzünü,
Ölər olsam, çatdırmasan özünü,
Torpağıma qarışmağa gələrsən.

ÖRT BÜTÜN QAPILARI

Ört bütün qapıları,
Yetər ki, baca qalsın.
Mən nə boyda ölüm ki,
Ölüm balaca qalsın.

Mən nə boyda gülüm ki,
Eşitməsin ağlayan.
Bəlkə də, o olacaq
Gözümüz son bağlayan.

Mən nə boyda bölüm ki
Bir tikəni yüz yerə?..
O qədər əyri getdik,
Yetişmədik düz yerə.

Açılmadı önum ki,
Köçən köcümdə qalsın.
Mən nə boyda dönüm ki,
Dünya içimdə qalsın?..

GƏLMƏ

Hələ ki qonaqdı qarlı qış mənə,
Gözlə, bahar gələr, onda gələrsən.
Gəlib oyadarsan bənövşələri,
Gələndə o güllü donda gələrsən.

Bizim buralarda soyuqdu, gəlmə,
Azan dənizçinin qayığındayam.
Yerin isti olsa, məni düşünmə,
Mən hələ bu ömrün soyuğundayam.

Gəlib oyadarsan bənövşələri,
Cüçərər, rəsmini çəkib gedərsən.
Kollara danışib mənim sevgimi,
Bənövşə dibinə əkib gedərsən.

MƏN NECƏ DARIXIM SƏNSİZ?

Bu gün cümbə, sabah şənbə,
Həftənin neçəsindəyəm?
Gecəni gündüz etmişəm,
Gündüzün gecəsindəyəm.

Mən necə darixim sənsiz
İlin, günün bu vaxtında?
Söylə, necə yaşayırsan
Həsrətimin paytaxtında?

Verdiyin o kar ümidiñ
Qulağı çoxdan kəsilib.
Gelişinin, gedişinin
Sorağı çoxdan kəsilib.

Sevgimizi elə böl ki,
Üstünə qanı dəyməsin.
Mən necə darixim sənsiz,
Sənə ziyanı dəyməsin?

Sənsiz darixa-darıxa
Mələyə, cino dönmüşəm.
O qədər dönüb özümdən,
Döngəyə, tinə dönmüşəm.

Ya günəş ol, ya da ay ol,
Qarışanda şər bilməsin.
Mən necə darixim sənsiz,
Göy biləndə yer bilməsin?

GÖR

Çoxuna tanışdı gözümdəki nəm,
Dərd nədir, hamidan yaxşı bilirəm,
Baxma ki, sevinib hərdən gülürəm,
Məni uşaq kimi ağlayanda gör.

Şəhriyar ölmədi, yaşayır məndə,
Mən də sən olaram sözüm bitəndə.
O taydan bu taya lil gətirəndə,
Araz yatağında laxlayanda gör.

Vətən torpağına çəkdi oğlunu,
Qırmızı qanına əkdi oğlunu,
Atalar bayrağa bükdü oğlunu,
Analar yasını saxlayanda gör.

Bu gün gəl, sabah get, belədir qayda,
Yaxşı var, pis də var yetərli sayda,
Yaşamaq gözəlmış, amma nə fayda,
Ölüm gözlərini bağlayanda gör.

GÖTÜR MƏNİ O YERƏ Kİ...

Qara külək, götür məni,
bu dünyanın qurtaracaq yeri varsa,
o yerlərdə
həqiqətin danışmağa dili varsa,
orayacaq ötür məni.

İstəmirəm görsün kimsə
yanağında yuva quran göz yaşımlı,
tam bir əsrin döngəsində haçalanın,
əsir düşən yaddaşımı.
Bu yerlərdə
tumurcuğum çiçəkləməz,
bu yerlərdə
körpə arzum
bələyindən baş qaldırıb
iməkləməz.
Yetişmədim,
qundağında yetimləşən körpələrin
harayına.
Qara külək, götür məni
imanını tərəzidən ucuz tutan
baqqallardan uzaq yerə,
əli əyri, dili əyri, dini əyri
saqqallardan uzaq yerə,
havasından qan qoxuyan
meydanlardan uzaq yerə,

amalları neçə yerdə, neçə kərə
parçalanan insanlardan uzaq yerə.

Götür məni,
geri baxıb Vətən deyə ağlayım mən!
Neçə itkin düşənimə,
neçə küskün olənimə,
hansı tində, hansi gündə olənimə
bu gün matəm saxlayım mən,
qara geyib ağlayım mən.

Qara külək, götür məni o yerə ki,
ədalətin dəmir, polad məngənəsi
yıxsın, boğsun yaltaqlığı.
Sikələsin insanlardan
qaçaq düşmüş insanlığı.

ÖLSƏM, BAĞIŞLA MƏNİ...

Bilmədiyin nə varsa,
Bilsəm, bağışla məni.
Bu sevgini yarıya
Bölsəm, bağışla məni.

Burnuna qoxu kimi,
Yuxuna yuxu kimi,
Ömrünə çoxu kimi
Gəlsəm, bağışla məni.

Gedirəm, gedişim var,
Bəlkə, son bir işim var,
Ölümlə döyüşüm var,
Ölsəm, bağışla məni.

ƏLVİDASIZ GET

Sən gəlmədən öncəydi bütün bunlar:
Qaranlıqdan qorxmağım,
özümü sıxmağım, özümdən çıxmağım.
Öncəydi umidsizliyim.
Divar kimiydim, kar, kor, söz keçməyən...
cansız.

Və bir gün sən gəldin:
görmədiyim, bilmədiyim yerdən...
Sualsız, cavabsız özün kimi,
gəlişin də gözəl oldu üzün kimi.

Səni o üzdən sevdim –
Heç kimə qarışmadan,
Heç kimdən soruşmadan, danışmadan lal kimi
gəldin.
Özünlə məni də gətirdin mənə,
əhsən sənə...

Sən gəlmədən öncəydi...
Dünyamın iki rəngi dəyişə bilirdi, ağı və
qarası...
və bir də tənhalığımın sağalmayan yarası.
Sən gəlmədən öncəydi fəsillərin yoxluğu,
yaşanmayan illərin çoxluğu.
Payız kimiydi bütün fəsillər,
Hər ildə üç dəfə köçürdüm payızdan-payıza...
Sən gəlmədən öncəydi
sevgi şeirlərimin qırıq misralarında
çabaladığım anlar.

Və bir gün sən gəldin:
Yenidən doğuldum.
Bu dəfə anamdan yox, gətirdiyin sevgidən
doğuldum.
Dəyişdiyimi düşunmüştüm,
heyif, çox heyif...

İndi yenə də gedirsen!
Səbəbsiz gəldiyin üçündür, bəlkə,
sənə qal da deyə bilmirəm,
Hələlik...
get, amma əlvidasız get..
Əlvida boyda bir ağrını daşıya bilmərəm daha,
əzizim!

GÜNƏŞİ QAYTARA BİLMƏRİK GERİ

Gəl gedək günəşin batdığı yerə,
Gündüzlə gecənin yatdığı yerə.
Torpaqdan üzülsün ayaqlarımız,
Gedək başımızın çatdığı yerə.

Taniya bilmədik, heyif, çox heyif,
Gözün əvəzinə qaş atanları.
Bulud qamçılaşın izlərimizi,
Döysün arxamızca daş atanları.

Nə vaxtdan amansız oldu bu dünya?
Hiyləsiz, yalansız yoxmu bir ölkə?

Gəl gedək günəşin batıldığı yerə,
Ordan sabahlara yol oldu, bəlkə.

Yeri, canım-gözüm, dayanma, yeri,
Deyəsən, yolların sonuna gəldik.
Günəşti qaytara bilmərik geri,
Bəlkə, arzuları qaytara bildik.

*Uğur yolunu
göstərən
KİTABLARIN
REYTİNQİ*

Həyatda uğur qazanmaq üçün kitabların, mütaliənin böyük rolu var. Statistik hesablamalara görə, hər bir uğurlu insan il ərzində orta hesabla 19 kitab oxuyur. Belə faydalı kitabların bir çox reytingləri müəyyənləşdirilib. “Ədəbiyyat və incəsənət” portalının redaksiyası bu cür reytinglərin əsasında mütləq bir reyting hazırlayaraq, ən çox qeyd edilən kitabları iki onluqda sıralayıb. Bu reytinglərdə biznesdə, peşə fəaliyyətində uğur qazanmağın yolunu göstərən – ən çox tələb olunan kitablar yer alır.

Təbiidir ki, illərdir bir çox müəlliflər uğur qazanmağın yollarını göstərmək niyyəti güdən kitablar yazıb. Onların içində adı dünyalarca məşhurlaşanlar, ən tanınmış motivasiya spikeri adını alanlar da var, yazdıqlarını bestseller səviyyəsinə daşıya bilməsələrbelə, kütłəvioxucuqazanmaşşərfinə nail olanlar da var, heç bir iz qoya bilməyərək yazdıqlarının makulaturaya çevriləsiylə barışanlar da var. Əlbəttə ki, burada ən çox səsküy qoparan “uğurqazanma bestsellerlərinə” toxunulacaq. Oxuculara oxunması məsləhət görülən bu bestsellerlərin əsas müddəələri göstəriləcək, tezisləri qabardılacaq. Zaman-zaman ən yaxşıların seçimini etməyə ən müxtəlif mənbələr cəhd göstəriblər. Onların ən nüfuzlularını qruplaşdıranda (bu qruplaşmada tiraj, satış həcmi, yayıldığı areal, buraxdığı iz və s. əsas götürülür) kitab mağazalarındakı yüzlərlə

rəngbərəng cildlərin içinde azmayaraq “nəyi və niyə oxumaq” sualına mütləq cavab tapmaq mümkün olur.

Biz peşə fəaliyyətində, biznesdə, ümumən həyatda uğur qazanmağın yolunu göstərən ən çox tələb olunan kitablara nəzər yetirəcəyik. Bu o kitablardır ki, onların hesabına bir neçə nəsil uğurlu mütəxəssis və iş adamı yetişib. Bilmirik, başqa ölkələrdə necədir, amma bizim Azərbaycanda motivasiya spikeri söylənəndə ilk önce ağıla Deyl Karnegi gəlir. Motivasiya kitabı söylənəndə isə ağıla onun “Dostları necə qazanmalı və insanlara necə nüfuz etmeli” kitabı gəlir. İlk dəfə 1937-ci ildə dərc edilən və dərhal da populyarlaşan bu kitabı, əminik ki, dünyanın əksər digər dövlətlərində də motivasiya ədəbiyyatının klassikası hesab edərək sevirlər. Dahi liderlərin və biznesmenlərin həyatından olan real hadisələr kitabı olduqca maraqlı və faydalı edib.

Həmin 1937-ci ildə haqqında ayrıca danışacağımız daha bir motivasiya şedevri – Napoleon Hillin “Düşün və varlan” kitabı da işıq üzü görüb. Bu kitabdan bir qədər öncə, 1926-cı ildə Amerikada motivasiya ədəbiyyatının pionerlərindən olan “Vavilonda ən varlı adam” kitabı işıq üzü görmüşdü. Cəc S.Kleysonun bu kitabı çoxları üçün şexsi maliyyənin idarə edilməsi işində əsas bələdçiyyətə çevrilmişdi. Motivasiya ədəbiyyatı adlı janrin banisi isə, şübhəsiz, Britaniya yazıçısı Ceyms Allendir. XIX əsrд – 1864-cü ildə İngiltərənin Lester şəhərində günyaya gəlmış Ceyms Allen bütün həyatı boyu nə şan-şöhrət, nə də var-dövlət qazana bilib. Bununla belə, bu şəxs yüz illərdir ki, insanlara öz əsərləriylə şan-şöhrət və var-dövlət qazanmağın sırlarını öyrətməkdədir. Onun 1902-ci ildə yazdığı “Düşünən insan” adlı əsəri isə tarixin ilk motivasiya kitabı kimi tanınır. İndi isə gəlin əksər reyting sıralamalarında yer alan “biznesdə və peşəkar fəaliyyətdə uğur qazanmaq” mövzusunda və ümumən, “həyatda uğur qazanmaq” mövzusunda ən populyar motivasiya bestsellerləri arasından seçilmiş iki 10-luğa nəzər yetirək.

1-ci onluq

1. Henri Ford. “Mənim həyatım, mənim nailiyətlərim”.
2. Riçard Brenson. “Çılpaq biznes”.
3. Riçard Brenson, “Hər şey cəhənnəmə, giriş və elə!”
4. Robert Kiyosaki. “Varlı ata, kasıb ata”.
5. Ayn Rend. “Atlant ciyinlərini düzəldti”.
6. Toni Şey. “Xoşbəxtlik gətirərək. Sıfirdan milyardadək”.
7. Qay Kawasaki. “Startap”.
8. Napoleon Hill. “Düşün və varlan”.
9. Ceyms Allen. “Düşünən insan”.
10. Stiven Kovi. “Yüksək effektlı insanların yeddi vərdişi”.

1. *Henri Ford.*

“MƏNİM HƏYATIM, MƏNİM NAILİYYƏTLƏRİM”

Bu kitab az qala bütün dünyani dolaşıb. Bir çox dillərə tərcümə olunub, çoxmilliyonlu tirajlarla çıxışda, kitab mağazalarının rəflərindən dərhal qeyb olub. Kitaba bu cür öldürücü məraqq heç də uğurlu reklam hay-küyündən doğmayıb, onun məzmununun, doğrudan da, faydalı olmasından şərtlənib. Burada dünya biznes tarixinə möhürüünü vurmuş əfsanəvi şəxsin, avtomobilər kralı Henri Fordun həyatı, yaradıcılığı, milyardlar gətirən biznesinin praktik yolu göstərilir. Henri Ford kitabında biznesin idarə edilməsi işinə öz baxışını, ideyalarını, menecment teoriyasını, ümumən, iqtisadiyyat barədə bilgilərini bölüşür. Maraqlı budur ki, XX əsrin əvvəllərinə aid olan biznesin “Ford nəzəriyyəsi”, yüz il keçməsinə baxmayaraq, hələ də çox aktualdır, bu gün dünyada minlərlə kompaniya Fordun ideyaları əsasında fəaliyyət göstərməkdədir.

Henri Ford dillər əzbəri olan aforizmlərin də müəllifidir. Onlardan bəziləri şüurlara əbədi həkk olunub.

– Əgər mən insanlardan onların nə istədiklərini soruşsaydım, onlar belə cavab verərdilər: “daha sürətli olan atı!”

– İnsan o vaxt ölüür ki, dəyişilməsi dayanır. Dəfn isə sadəcə formallıqdır.

– Uğursuzluqlar qorxu, rahatlıq axtarmaq, məsuliyyətsizliklər səbəbindən baş verir. Qorxunu dəf etmək özünə inam yaradır!

– Əgər sən odunu öz təşəbbüsünlə doğrasan, onda bu odun səni iki dəfə qızdıracaq.

– Ən yaxşı dost bizə qəlbimizdəki ən yaxşı cəhətləri üzə çıxarmağa kömək eləyəndir.

– Keyfiyyət – hətta heç kim baxmadıqda belə nəyisə düzgün etməkdir.

– Pullu olmaq vacibdir, amma unutmayın ki, pulun məqsədi onu

kefə-damağa sərf etmək deyil, onun faydalı xidmət üçün artırılmasıdır. Mənimçün həyatda kef-damaq qədər iyrənc şey yoxdur. Bizim heç birimizin ixtiyarı yoxdur ki, həyatını buna sərf etsin. Sivilizasiyada tüfeylilərə yer yoxdur.

– Əgər sizdə entuziazm (böyük həvəs) varsa, siz hər şeyə nail ola biləcəksiniz. Entuziazm sizin gözlərinizin parıltısı, addımlarınızın qətiyyəti, ideyalarınızı həyata keçirməkçün bol enerji axınıdır. Entuziazm – bütün tərəqqinin istinad nöqtəsidir. Yalnız onunla uğur mümkündür. Onsuz sizin sadəcə, imkanlarınız var.

2. Riçard Brenson. “ÇILPAQ BİZNES”

Tanınmış ingilis biznesmeni, Virgin kompaniyasının sahibi Ser titullu Riçard Brensonun bu kitabı öz biznesinin yaranma tarixinə və onun idarə olunması xüsusiyətlərinə həsr olunub.

Burada uğura gedən yol hər bir səhvlə, nöqsanlarla birgə göstərilib. Kitabın ən dəyərli məziiyyəti isə odur ki, o, Ser Riçardin gündəlikləri əsasında yaranıb. Müəllif gündəliklərini necə var, o cür də – bəzək-düzəksiz və ixtisarsız kitab halına gətirərək milyonların ixtiyarına verib. Onun kitabdakı qiymətli sitatları isə beyinlərə çox rahat həkk olunur.

– Ehtiyath olmaq vacibdir, amma astagəl olmaq təhlükəlidir.

– Hər şeyi mürəkkəbləşdirmək cəhdin sizin düşməninizdir. Mürəkkəb bir situasiya yaratmağı hamı bacarır. Amma sadə bir şey etmək çox çətindir.

– Ən nəhəng brend olmaq cəhdin mənasıdır. Daha vacibi ən hörmətedilən brend olmaqdır.

– Pul müvəffəqiyyətin pis göstəricisidir. Ondan pisi yalnız şöhrətdir.

– Əsl liderlik keyfiyyəti odur ki, rahat və aydın şəkildə izah edə biləsən ki, nə səbəbə bu və ya digər qərarı qəbul etmişən.

– Bir dəfə sizi tapmış uğur bütün ömrünüz boyu sizi yemləyə bilməz.

– Mənəviyyat – biznesdə heç də boş səda deyil. Onda bütün əsas mənalar var.

– Mənim can atlığım ən vacib şey kiməsə verdiyim sözün üstündə dura bilməyimdir.

3. Riçard Brenson.

“HƏR ŞEY CƏHƏNNƏMƏ, GİRİŞ VƏ ELƏ!”

Ser Brensonun növbəti kitabını isə həyat manifesti, hərəkət və risk manifesti adlandırırlar. Kitabın məğzi həyatdan nə mümkünürsə, hamısını götürməkdir. “İstədiyini etməkdən qorxma!” – deyir Ser Brenson. Buna görə də sənin təhsil səviyyənin, təcrübənin olub-olmamasının əsla əhəmiyyəti yoxdur. Həyat – sənə həzz gətirməyən məşğuliyyətlərə sərf olunmaq üçün olduqca qıсадır.

Müəllif iddia edir ki, əgər sənin ciyinlərinin üzərində basın varsa, döyünen ürəyin varsa, demək, istənilən məqsədə çatmaq iqtidarındasan. “Nəsə xoşuna gəlirsə, elə, xoşuna gəlmirsə, düşünmədən tulla getsin!” – söyləyən Riçard Brensonun bu kitabının illərdir ki, dünyada əl-əl gəzməsinin səbəbi odur ki, kitab hər bir insana öz imkanlarına inam aşılayır, onu müdrikləşdirir və ona inanılmaz dərəcədə çox optimizm bəxş edir.

4. Robert Kiyosaki.

“VARLI ATA, KASIB ATA”

Bir məşhur deyim var: “Təhsilsiz insan həyatda heç nəyə nail ola bilməz”. Robert Kiyosakinin sözügedən kitabı məhz bu deyimin əksini sübut edir, iddia eləyir ki, təhsilin hər şeyi həll etmə dövrü artıq arxada qalıb, orta və ali məktəblər əsl həyatı öyrədə bilmirlər, sərvət toplamağın yollarını göstərmək iqtidarında deyillər.

Müəllif sadə dillə varlı olmanın yollarını göstərir, maliyyə savadının sırlarını açır.

Bir diqqət edin:

– İş onda deyil ki, siz nə qədər qazanırsınız. İş ondadır ki, siz nə qədər qənaət edə bilirsiniz, pullar sizə nə dərəcədə effektiv işləyir, sizdən sonra neçə nəsil ondan istifadə edə biləcək!

– Məglub olmaqdan qorxmayın. Qaliblər

– məglub olmaqdan qorxmayanlardır. Uğur-

suzluq – uğura doğru gedən yolun bir hissəsidir. Uğursuzluqdan qorxub qaçanlar uğurdan da qaçanlardır.

– Biz öz vərdişlərimizin quluyuq. Öz vərdişlərini dəyiş, gör həyatın necə dəyişəcək.

– Kasıb, uğursuz, bədbəxt və xəstə adam o adamdır ki, tez-tez “sabah” sözünü işlədir.

– Sizin beyniniz hər şeyi bacarır. Mütləq olaraq hər şeyi. Ən əsası özünüzü buna inandırmınızdır. Əlləriniz bilmir ki, onlar bükülüb açılamır, ayaqlarınız bilmir ki, onlar taqətdən düşüb, qarnızı bilmir ki, onu piy basıb. Bunların hamisini bilən beyninizdir. Özünüzü hər şeyi bildiyinizə inandırsanız, doğrudan da, siz hər şey edə bilərsiniz.

– Hər bir insanın əli, ayağı, başı və həftədə 168 saatı var ki, o, ən çox arzuladığı şeyləri həyata keçirə bilsin.

Və ən nəhayət, Robert Kiyosakiyə aid olan bu qızıl kəlama diqqət edin:

– Bizim öyrənmək istədiyimiz birinci dərs odur ki, pul özlüyündə Şər deyil. O, sadəcə bir alətdir, qələm kimi. Qələmdən gözəl bir sevgi məktubu yazanda da istifadə etmək olar, işdən qovulmaya səbəb olan şikayət yazanda da. Qələmi yaradanda onu həm yazmaq üçün rahat olmasının qeydinə qalıqlar, həm də iti ucu ilə gözə soxulmasının.

İş əşyanın özündə deyil, onu – pulu və yaxud qələmi əlində tutan insanın motivasiyasındadır.

5. Ayn Rend.

“ATLANT ÇİYİNLƏRİNİ DÜZƏLTDİ”

Ayn Rendin bu kitabını, təsadüfi deyil ki, hətta Qərbədə “İncil” kitabı ilə eyni səviyyəyə qaldırmaq tendensiyası müşahidə edilməkdədir. Çünkü yüz minlərlə sahibkar öz sahibkarlıq fəaliyyətinə məhz bu 200 səhifəlik kitabı oxumaqla başlayıb. Bu kitab dünyagörüşünü dəyişir, insan həyatının əsl anlamını açıb göstərir, sahibkarlığın əlifbasını öyrədir. Və həm də bu kitab cəsarətli, güclü və qətiyyətli olmağa da bir çağırışdır.

Əsl adı Alisa Rozenbaum olan bu xanım insanlara öyrətmək istəyir ki:

– İnsan iflasa uğramağının yeganə forması məqsədi itirməkdir.

– “Mən səni sevirəm” söyləmək üçün ilk önce “Mən” söyləməyi öyrənməlisən.

– İnsanın humor hissini itirəndə hər şeyini itirir.

– Öz qəlb məbədində insan tənhadır.

– Xüsusi adlardan başqa hər bir söz abstractkdir.

Ayn Rend yazır ki, özü nə istədiyini bilməyən adam üçün pul xoşbəxtlik gətirə bilməz. Yazır ki, öz yolunu gözübağılı seçən şəxsə pul məqsədi göstərə bilməz. Ayn Rendə görə, pulla səfəh özünə ağıl, ağıllı özünə şərəf, naqış özünə hörmət ala bilməz.

O yazır ki, əgər siz pul vasitəsilə özünüzü reklam edib özünüzdən yüksəkdə duran və özünüzdən ağıllı olan adamlarla əhatələnmək istəyirsinizsə və bununla nüfuz qazanacağınızı düşünürsünzsə, onda əmin olun ki, sizdən aşağıda duranların qurbanına çevriləcəksiniz. Zira, ziyahilar dərhal sizdən üz döndərəcək, firildaqçı və ogrularsa pulunuzun işığına əhatənizə toplaşacaqlar ki, sizdən bir şey qopartsınlar. “İnsan heç vaxt öz pulunun həcmindən kiçik olmamalıdır. Əks halda, onu tapdalayarlar”.

6. Toni Şey.

“XOŞBƏXTLİK GƏTİRƏRƏK. SIFIRDAN MİLYARDADƏK”

Öncə sadaladığımız 5 kitabdan fərqli olaraq bu kitab konkret əhvalatlardan bəhs edir. Yəqin ki, Zappos adlı kompaniyanın adını eşitmisiniz. Son dövrün ən gənc milyardçısı, amerikalı Toni Şey bu kitaba topladığı əhvalatlarda öz avtobioqrafiyasını qeyd edir, doqquz yaşından biznesə necə başlamasını, Zappos-u necə qurmasını açıqlayır, bu kompaniyanın öz əməkdaşlarına firavanlıq, müştərilərə isə bol rahatlıq gətirməsi sirlərini açır, kompaniyasının fəaliyyəti dövründəki inanılmaz uğurları (təkcə birini qeyd edək, 1998-ci ildə onun yaratdığı LinkExchange adlı banner mübadiləsi şəbəkəsini Microsoft 265 milyon dollara satın alıb),

eləcə də səhvləri, kuryoz hadisələri göstərir. Toni Şey bu kitabında həm də müasir dövrdə kompaniyaların qurulması, fəaliyyəti, möhkəm biznesin qurulması qayda-qanunlarını şərh edir.

Toni Şeyin xoşbəxtlik anlayışı isə baxın belədir: “Mən həyatımın ən xoşbəxt anlarının siyahısını tutdum və başa düşdüm ki, bu anların heç biri pulla bağlı deyil. Mən dərk etdim ki, özümü ətrafıma komanda toplayanda, qurub-yaradanda xoşbəxt saymışam. Səhər ertəyədək dostlarımla təmasda olanda, onlarla günəşin doğmasını seyr edəndə xoşbəxt olmuşam. Sinif yoldaşlarımla məktəbdə oyunlar oynayanda özümü xoşbəxt hiss etmişəm, sirkəyə qoyulmuş xiyanət yeyəndə özümü xoşbəxt hiss etmişəm”. Bəli, bəli! Məhz belə!

7. Qay Kawasaki. “STARTAP”

Bu kitabın alt başlığı belədir: “Apple-in eks-yevangelisti, Çaxmaq daşı vadisinin ən cəsarətli kapitalistindən 11 master-klass”. Qay Kawasaki adı, əminik ki, çoxlara tanıdır. Onun istedadı və peşəkarlığı sayəsində Macintosh kompaniyası adını qızıl hərflərlə tarixə yaxdırıb, Apple kompaniyası isə müasir dövrümüzün ən tanınmış brendlərindən birinə çevrilib.

Qiymətli, qızıl məsləhətlərlə bol olan, oxucunun əlindən tutaraq onu biznesdə uğur qazanmağın daşlı-kəsəkli yolları ilə aparıb əsl bələdçiçilik edən bu kitab, təsadüfi deyil ki, ən böyük iş adamlarının stolüstü kitabıdır.

“Əgər sənin devizin “Daha boşboğazlıq və çərəncilik yetər, mənə de ki, mən nə iş görməliyəm”dirsə, demək, sən düzgün ünvani tapmışan”, – söyləyir yapon əsilli havaylı öz kitabı barədə.

O yazır:

– Hər bir işdə ən vacib olanı başlamaqdır. Unutmayın: hələ heç kəs yalnız planlaşdırma ilə uğur qazanmağa müvəffəq olmayıb.

– Sizə və sizin kompaniyaya xeyir gətir-məklə bütün cəmiyyətə ziyan gətirən fəaliyyətin heç bir dəyəri yoxdur.

– Özünüzün istənilən hərəkətinizə elə yanaşın ki, sanki onu bütün

publika görəcək, sanki o, hər yerdə əks-səda verəcək. Unutmayın, siz nə iş görürsünüzsə, sizin “əl izləriniz” həmişə və hər kəs tərəfindən görünəcək.

– Hər şey həyata keçməyincə mümkünzsız görünür. Sahibkarlıq fəaliyyəti məhz budur – sən başqalarının qeyri-mümkün hesab etdiyini eləyirsən.

– Yaponlarda belə bir məsəl var, deyirlər, axmaqlar iki yerə bölünür. Birincilər heç vaxt Fudzi dağının zirvəsinə qalxmayanlardır ki, ətrafin gözəl mənzərəsindən zövq ala bilmirlər. İkincilər isə həmin zirvəyə iki dəfə qalxanlardır.

Oxularımıza onu da söyləyək ki, Qay Kawasaki həm də biznesdə yevangelizm təliminin banisidir. Bir baxın, bu insanın təlimi müştəriyə satdığı məhsulun ən yaxşı olması barədə elə bir inam aşılıamaqdadır ki, müştəri heç bir təlimat olmadan, könüllü şəkildə ətrafdakı insanlara məhz bu məhsulu almağı tövsiyə etsin!

Təsəvvür edirsiniz, yüz minlərlə müştəri brendin könüllü təbliğatçısına çevrilir, Qay Kawasakinın dahiliyi məhz bundadır.

O, inandırmağı gözəl bacarır. Oxularımızı əmin edirik ki, “Startap”ı oxusalar, Qay Kawasakinın uğura doğru getmək qaydalarına və şərtlərinə mütləq inanacaq, bu qayda və şərtlərə əməl etməyə çalışacaqlar.

8. Napoleon Hill. “DÜŞÜN VƏ VARLAN”

Hətta belə bir deyim var, həyatında müəyyən uğur qazanan insan, yəqin ki, Napoleon Hillin sözügedən bu kitabını oxumuş insandır.

Bu gün bu kitab planet boyu milyon tirajlarla çıxır, (indiyə kimi 30 milyondan çox nüsxəsi satılıb), əksər biznesmenlər Napoleon Hilli uğur psixologiyasının banisi hesab edirlər. Bu kitabın hər bir uğurlu insanın, biznesmenin stolüstü kitabı olması da iddia olunur. Həyatının 20 ili boyunca Endryu Karnegi, Henri Ford, Tomas Edison və digər ən şöhrətli, varlı insanların həyatını öyrənən, 5000 ən varlı amerikalıdan həyatları ilə bağlı müsahibələr alan müəllif sonda belə bir qənaətə gəlmışdır ki, bu şəxslərin hamısı oxşar xüsusiyyətlərə

malik olmuş, müvəffəqiyət qazanmanın eyni qanunlarına riayət etmişlər.

Bu elə bir kitabdır ki, onu təkrarən oxuyacaq və hər dəfə yeni bir şeylər tapacaqsınız. Dünyanın ən varlı insanların uğur sırrını bilmək sizə zarafat gəlməsin.

Kitabda xoşbəxt həyatı təmin edən müvəffəqiyətin 13 prinsipi də verilmişdir və təsəvvür edin, bütün bu prinsiplərin mayasında inam dayanır.

9. Ceyms Allen.

“DÜŞÜNƏN İNSAN”

Düz 116 il öncə yazılıan bir kitabın hələ də populyar olması, hələ də insanlara bələdçilik etməsi, fayda götirməsi, əlbəttə ki, diqqətçəkən haldır. İnsan özünüinkişafi üzrə klassik iş hesab olunan bu kitabın əsas ideyası odur ki, insanı onun düşüncələri formalasdırır. Yüksək, ali fikirlər insanı yüksəldir, necə deyərlər, axmaq fikirlər isə insanı alçaldır.

Həyatı faciələr içində keçən, cəmi 15 yaşında ikən atasının öldürülməsi səbəbindən təhsilini atıb ailəsini dolandırmaq üçün ağır işlərə qatlaşan Allendə kitaba sevgini Lev Tolstoyun yaradıcılığı oyadıb. Yüzlərlə kitab oxuyan bu dahi şəxsiyyət insanların imkanlarının dəyişilməsi üçün düşüncənin gücünü ən əsas faktor hesab edir.

Allenə görə, insan özü barədə nə düşünürsə, mahiyyətcə elə düşündüyüünə bərabər olur.

İlk dəfə motivasiya mövzusuna toxunan Allen şəxsiyyətin inkişafını, uğur qazanma sirlərini məhz düzgün düşünə bilməkdə görməklə insanlığı düşünməyə səsləyir.

Sadəcə, düşünün, əziz oxucular! Hər şey sizin düşüncələrinizdən asılıdır.

10. Stiven Kovi.

“YÜKSƏK EFFEKTİLİ İNSANLARIN YEDDİ VƏRDİŞİ”

16 il öncə çıxan bu kitabın dünya üzrə 15 milyondan artıq nüsxəsi satılmışdır. On illərdir ki, bu superbəstseller dəbdən düşmək bilmir.

Motivasiya ədəbiyyatı yazan bir çox digər müəlliflərdən fərqli olaraq, Stiven Kovi uğura gedən yolun qısa olduğunu iddia etmir, o,

özünüinkişafın, həyatı dəyişmənin hətta bütöv bir ömr qədər çəkə biləcəyini söyləyir.

Stiven Kovi uğur qazanmağı arzulayan insanlara nəyi tövsiyə edir?

– Bilib eləməmək bilməməyə bərabərdir. Bacarıb eləməmək isə bacarmamağa.

– Hadisələrin bizə necə təsir etdiyini biz özümüz müəyyənləşdiririk.

– Effektiv adam problemləri ilə deyil, imkanları ilə düşünür.

– İnsana başqasının öz əzablarına son qoyub şəraitə qalib gəlməsini dərk etmək qədər güclü heç nə təsir edə bilməz.

– Yalnız yerinə yetirilməyən istək motivasiya edə bilər.

– Öz gücünü özünə investisiya qoymağa sərf elə.

– Problem – mahiyyətcə biz onu gördüyüümüz kimidir.

– İnsanlar dünyani olduğu kimi görürərlər.

– Qızıl qaydalara görə, başqalarına qarşı elə hərəkət edin ki, onların da sizə qarşı o cür hərəkət etmələrini arzulayاسınız.

Bu kitabı “Fortune 500” reytinqində yer alan eksər kompaniya rəhbərləri oxumaq üçün öz işçilərinə tövsiyə edirlər, bəzi kompaniyalarda isə işçilər üçün bu kitabı oxumaq məcburidir.

Stiven Kovinin kitabında çox faydalanağınız aforizmlərə, ayrı-ayrı pritça və əhvalatlara da rast gəlmək mümkündür. Məsələn, onun Abraxam Masloudan götirdiyi bu aforizmi çox bəyənilir: “Əlində çəkic tutan ətrafin yalnız mismarlardan ibarət olmasına düşünməyə meyllidir”.

Bu isə gözübağlı, uğursuz insanlara xıtab edilən xırda bir ibrətamız dialoqdur:

– Siz nə iş görürsünüz?

– Beş saatdır ki, bu ağacı mişarlayıram.

– Bəs niyə əl saxlayıb mişarınızı itiləmirsiniz?

– Vaxtım nə gəzir! Tez mişarlayıb qurtarmalıyam.

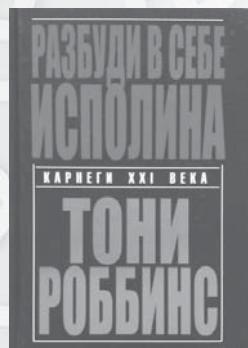
Sonda bir vacib detali da qeyd edək. Bu kitab hətta Stiven Forbs, Larri Kinq, Bill Klinton kimi dünya şöhrətli insanların da həyatını dəyişib.

2-ci onluq

1. Entoni Robbins. “Özündə nəhəngi oyat”.
2. Robin Şarma. “Titulsuz lider”.
3. Bodo Şefer. “Qaliblərin qanunları”.
4. Tom Piters. “Özünü brendə çevir”.
5. Con Maksvell. “Uğurlu insanlar necə düşüñür”.
6. Marşal Qoldsmıt. “Başından uca tullan”.
7. Brayan Treysi. “Maksimuma çatmaq”.
8. Devid C.Şvarts. “Masstablı düşünmək sənəti”.
9. Norman Vinsant Ril. “Pozitiv düşüncənin gücü”.
10. Kennet Blanşar. “Bir dəqiqliyə menecer olmaq”.

1. Entoni Robbins.

“ÖZUNDƏ NƏHƏNGİ OYAT”

Dünyanın ən tanınmış motivasiya spikerlərindən olan, layf-kouçinqin (mütəxəssislə ondan bilgi almaq zərurəti duyan insanın lazımı nəticə alanañdək peşəkar münasibətləri) banilərindən biri hesab olunan Entoni Robbins özü həyatda hər şeyi sıfırdan başlayıb, motivasiya kitablarını öz həyat təcrübəsinə əsasən yazıb. Entoni Robbinsə görə, hər bir insan içində yatan enerjini oyatmalı, arzularını, hətta ən fantastik olanları belə reallaşdırmalıdır. Entoni Robbins tövsiyə edir ki, böyük hədəfləri vurun, heç nəylə kifayətlənməyin. Ən vacibi – özünüzə güvənin, deyin ki, mən bunu bacaracağam!

“Hər gün öz üzərinizdə səylə çalışın, zərərlı vərdişlərdən, səhv qənaətlərdən qorunun”, – deyir spiker.

Entoni Robbins belə bir deviz də təklif edir: “Öz emosiyalarınızı özünüzə müttəfiq edin”. Onun təklif etdiyi digər deviz isə belədir: “Arzulamaqdan dərhal real işə keçin!”

Oxuculara onu da söyləyək ki, Entoni Robbinsin kouçinq seanslarının (konsalting və treninq

metodudur ki, kouç öz tələbəsinə konkret hədəfi vurmağı öyrədir) astronomik qiyməti var: 1 milyon dollar!!! Və bu prosedura arzulayanlar 2 il öncədən yazılırlar. Onun müştəriləri arasında isə bir görün kimlərə rast gələcəksiniz: Bill Klinton, Andre Aqasiyə, Opra Uinfriy... Prezidentliyədək yüksələn siyasətçi, ən yüksək kürsülərdən düşməyən dünya şöhrətli idmançı, dünyanın ən nüfuzlu qadınları reytinqində yer alan ən məşhur televiziya aparıcısı və şoumen...

Bu sırada tarixdə SSRİ dövlətinin, kommunizmin süqutunun memarı hesab edilən sonuncu SSRİ prezidenti Mixail Qorbaçovu da görmək olar, əziz oxucular.

2. Robin Şarma

“TİTULSUZ LİDER”

Uğur qazanmağın, lider olmanın sirlərini motivasiya, liderlik və şəxsiyyətin inkişafı üzrə ən məşhür Amerika mütəxəssisi, əslən Kanadadan olan Robin Şarmadan, onun bu kitabından öyrənmək çox effektiv hesab olunur. Təsəvvür edin ki, bu şəxs Microsoft, IBM kimi dünyanın ən nüfuzlu və gəlirli şirkətlərinin, Yel Universitetinin, ABŞ-in Qırmızı Xaç Cəmiyyətinin məsləhətçisidir.

Hazırda xüsusən gənclik Robin Şarmanı sevə-sevə oxuyur. Bakı şəhərində ən müxtəlif auditoriyalarda, ictimai nəqliyyatda müasirimiz olan bu motivasiya spikerinin kitablarını əlində tutmuş gənclərlə mütəmadi rastlaşırıq.

3. Bodo Şefer.

“QALİBLƏRİN QANUNLARI”

Avropanın bir nömrəli maliyyə konsultanti, yazıçı və biznesmen, dünyanın bir çox ölkələrində seminarları anşlaqla keçən Bodo Şeferə, təsadüfi deyil ki, “Maliyyə Motsarti” adını veriblər. Milliyyətcə alman olan Bodo Şeferin təqdim etdiyi qanunlardan ən birincisi – (“Gərək tənbəl olmayasan”) – haradasa, onun özünün bütün həyat və fəaliyyətinə bir işiq tutur. Çünkü Bodo Şeferə görə, bütün uğurlara çatmaq üçün çalışqan və yalnız çalışqan olmaq məcburidir.

Bodo Şefer insanları iki canlıya bənzədir: ördəyə və qartala. O yazar ki, ördəklər daim qaqqıldayırlar, başqalarının yanlarında özlərinə bərəət qazandırmağa cəhd göstəirlər, qartallar isə heç nəyə baxmadan fəaliyyətdədirlər.

Qalib olmaq üçün, əziz oxucular, Bodo Şeferin təbirince, ördək yox, qartal olmaq lazımdır!

4. Tom Piters.

“ÖZÜNÜ BRENDƏ ÇEVİR”

Tom Pitersin bu bestsellerində keçid dövrünü necə keçirmək qaydaları, “uğura doğru yolda müvəffəqiyyətə necə köklənməli”, “xaraktercə və fiziki cəhətdən necə güclənməli” kimi sualların cavabları verilib. Tom Piters bəyan edir ki, get-gedə cəmiyyətlər dəyişəcək, ağ yaxalıqlı ofis və idarə işçilərinə bir azdan ehtiyac qalmayacaq, fərdin çəkisi artacaq, fərdçilik meydan sulayacaq, bu səbəbdən də fərd olaraq hər bir kəs özünü gələcəyə hazırlamaqcun bir brendə çevirməlidir.

Tom Pitersin devizi də maraqlıdır: “Aylıq əməkhaqqına güvənib düşünmə, qazanacağı günəmzdə güvənib düşün!”

5. Con Maksvell.

“UĞURLU İNSANLAR NECƏ DÜŞÜNÜR”

Həm də korporativ inkişaf və şəxsiyyət məsələləri üzrə məşhur natiq olan bu motivasiya spikeri düzgün, məhsuldar düşüncə tərzinə malik olmayı uğur qazanmaq yolunda ən vacib şərt hesab edir.

Con Maksvell iddia edir ki, egoist o şəxs deyil ki, özü barədə çox düşünür. Egoist o şəxsdir ki, başqaları barədə az düşünür.

Onun aləmində düzgün düşüncə tərzinə malik olmanın bir neçə yolu var:

– Çalışın ki, sizin sözlarınızla işləriniz heç zaman ziddiyyət təşkil etməsin.

– Xırda hesab etdiyiniz hərəkətiniz başqalarına çox ağır təsis edə bilər.

Çatılmış qaşlar əvəzinə gülümseməyinizlə siz kiminsə gününü bayrama döndərə bilərsiniz.

– Əksər insanlar odu odla söndürməyə,

ağrıya ağrıyla cavab verməyə meylli olur. Amma incidilmiş adama cavab zərbəsi yetirmək, yerə yixiləni vurmaq kimidir.

– “Mumkünsüzdür” fakt deyil, rəydir. “Mümkünsüzdür” bəyanat deyil, çağırışdır. Potensialdır. Müvəqqəti haldır. Heç nədir!

– Hər bir çətinlikdə imkanlar gizlənir. Və hər bir imkan da çətinlikdən keçir.

– Uğurun ən əsas formulu insanlarla necə münasibət qurmağı bilməkdir.

– Ondan qorxmayın ki, həyatınız bitəcək. Ondan qorxun ki, o heç vaxt başlamayacaq.

– Sabahkı uğurun ən qorxulu düşməni bugünkü uğurdur.

– Saat 10-a kimi xoşagəlimli olsanız, bütün gününüz yağ kimi gedər. – Uğurlu və adı insanların fərqi onların ugursuzluğa münasibətindədir.

İstəkli oxucularımıza onu da söyləyək ki, amerikalı kilsə xadimi, 24 kitab müəllifi Con Maksvell həm də dünyanın ən məşhur liderlik məsələləri üzrə ekspertlərindən biridir.

6. Marşal Qoldsmiit.

“BAŞINDAN UCA TULLAN”

Dünyanın ən böyük biznes liderlərinin məsləhətçisi olan Marşal Qoldsmitin bu kitabı mahiyyətə çox paradoksaldır. O, həyatda uğur qazanmaq istəyən insanlara yox, artıq uğur qazanmış insanlara həsr olunub. O insanlara ki, onlar can atdıqları hər şeyə çatıblar, özləri ilə qürur duya bilirlər.

Bəs belə insanlar nədən narahat olsunlar ki? Müvəffəqiyyətdən baş gicəllənməsinin qurbanı olmaqdan!

Marşal Qoldsmiitə görə, pik nöqtəyə çatan insanlarda əksərən “daxili kart”ı itirmək sindromuna rast gəlinir. Özündən razılıq, özündən müştəbehlik elə bir həddə çatır ki, belə insanlar daha öz hərəkətlərinə görə hesabat vermir, cəmiyyətlə hesablaşmırlar. Başqalarının rəylərinə daha ehtiyac duymur, təkmilləşməyə, öyrənməyə, inkişafa daha maraq göstərmirlər. Beləcə də yerlərində saymağa başlayırlar. Amma bu da hələ hamısı deyil. Yerində saymaqdan sonra mütləq geriləmə, qazanılanların itirilməsi fazasının gəlməsi labüddür.

Marşal Qoldsmıt müvəffəqiyətdən başın gicəllənməməsi yollarını göstərir və oxucusunu da əmin edir edir ki, bu yazınlara əməl etsə, o mütləq başından uca tullana biləcək!

Müəllifin əsər boyu aşılamaq istədiyi odur ki, əvvəlki uğurlar elə bir an gəlir, insana daha böyük uğurlar əldə etmək üçün maneçilik törətməyə başlayır. Bundan qəçməq çox vacib və zəruridir. Uğur qazanmaqla gələn mənfi, zərərli vərdişlərdən qopmağın Qoldsmıt qaydaları çox effektivdir, bunu öz üzərlərində yüzlərlə biznes liderləri təcrübədən keçirib.

Təsadüfi deyil ki, "Forbes" bu şəxsi dünyanın yüksək idarəetmə sisteminin ən nüfuzlu 5 mütəxəssisindən biri adlandırıb. "The Wall Street Journal" isə onu dönyanın 10 ən dahi biznes-kouçundan biri elan edib.

7. Brayan Treysi. "MAKSİUMA ÇATMAQ"

Bu kitab insanlara bütün gizli istedadlarını üzə çıxarmağa, bütün güclü tərəflərini inkişaf etdirməyə kömək edir, bunlar da uğur qazanmaq üçün vacib şərtlərdəndir.

Müəllifin təqdim etdiyi prinsiplər müsbət nəticə göstərilməsi üçün özünü çox gözlətmir. Oxucu kitabdan həyatın bütün sferalarında – şəxsi həyatda, karyerada, maliyyə və sağlamlıq baxımından uğur qazanmağın yollarını öyrənir.

"Maksimuma çatmaq üçün öz həyatınızı tam nəzarətə almalısınız", - deyir Brayan Treysi.

8. Devid C.Şvarts. "MASŞTABLI DÜŞÜNMƏK SƏNƏTİ"

Müəllif öz kitabında masştablı düşünmə prinsiplərini, praktik məsləhətlər və metodikalar təqdim edir ki, bunları mənimsəməklə oxucu istənilən fəaliyyət sferasında uğur qazanmağa müvəffəq olur.

Masştablı düşünmək ilk önce məqsəдинizin dəqiq ifadə edilməsi üçündür. "Əgər siz can atlığınız hədəfi dəqiq görməyə başladınızsa, onda bütün enerjinizi həmin hədəfi vurmağa yönəldin", - deyir Devid C.Şvarts.

9. Norman Vincent Pil. "POZİTİV DÜŞÜNCƏNİN GÜCÜ"

Daha bir superbəsteller. Onun fəlsəfəsi milyonlarla insana, şəxsi, mənəvi və maliyyə hədəflərini vurmağa kömək edib. Müəllif qəti əmindir ki, pozitiv düşüncə həmişə müsbət nəticəyə gətirir. O, on illər boyunca bu təlimi öyrənib, əksər uğur qazanan insanların sirlərinə bələd olub və başa düşüb ki, bu təlim 100% işləyir.

Az qala 100 il yaşayan amerikalı yaziçi və din xadimi (1896-1993) Norman Vinsant Pil motivasiya kitabları boyunca aforizm səviyyəsinədək yüksələn gözəl fikirlərini səpələməklə də xüsusi maraq oyadır.

Əziz oxucular, gəlin onlardan bəzilərinə diqqət edək:

– Həyatımızdakı bu və ya digər cəhət özlüyündə heç bir məna kəsb etmir. Məna kəsb edən – sizin ona münasibətinizdir. Və məhz bu münasibət uğuru və uğursuzluğun müəyyənləşdirir.

– Fikirlərinizi dəyişin və siz öz dönyanızı dəyişəcəksiniz.

– Həyatın nə qədər miskin olsa da, gözlərini aç və çalış ki, imkanları görəsən. Mütləq görəcəksən. Çünkü onlar var.

– Boş ciblər heç vaxt sizə olmaq istədiyiniz mərtəbəyə çatmağa mane ola bilməzlər. Mane ola bilənlər boş başlar və boş ürəklərdir.

– Sürətlə üzmək üçün asta avar çəkmək lazımdır.

10. Kent Blansar. "BİR DƏQİQƏYƏ MENECER OLMAQ"

Bu kitabı oxuyan milyonlarla insan qarşısına çıxan ən mürəkkəb sualları və məsələləri həll etməyi öyrənir. Onlar həyatlarındakı stresslərdən qəçməyi bacarır, daha az vaxt sərf etməklə daha çox iş görürler.

Amerikalı motivasiya spikerinin bu əsəri 13 milyon nüsxədə satılıb, 3 dilə tərcümə edilib. Ümumilikdə 30 (!) motivasiya bestselleri müəllifi olan Kennet Blansar həyat yoldaşı ilə birgə "Ken Blanchard Companies"ı təsis edib,

O, burada həm konsalting xidmətləri göstərir, həm də beynəlxalq səviyyəli idarəetmə kadrları hazırlayır.

Kennet Blansharın olduqca gözəl kəlamları var, diqqət edək:

– Rəqibin sizdən ala bilməyəcəyi yeganə şey sizin işçilərlə sizin müştərilərin münasibətidir.

– Problem yalnız o zaman mövcud olur ki, faktiki olaraq baş verənlərlə sizin baş verməsini arzuladığınız şey fərqli olur.

– Məqsədlərdən davranış doğur. Nəticələr davranışını dəstəkləyirlər.

– Hər bir insan potensial qalibdir.

– Səhv buraxarkən özünə gülə bilmək bacarığı çox qiymətli xüsusiyyətdir. O, sənə heç nə olmayıbmış kimi işinə davam etməyə kömək edir.

– Özlərini yaxşı hiss edən insanlar yüksək nəticələr əldə edirlər.

– İçimizdə heç kəs təklikdə bizim cəmimizdən ağıllı ola bilməz.

Əziz oxucu. Biz sizə uğur qazanmaq sırlarını açan yüzlərlə, minlərlə kitablar arasında seçdiyimiz 20 kitabı təqdim etdik. Onları mütləq oxumağınız məsləhətdir. Ümumiyyətlə, kitab oxumaq vacib bir məşğulliyətdir. Kitablar insani kamilliyə aparır. Uğura yol isə, şübhəsiz, kamillikdən başlayır.

Bu yerdə Robin Şarmadan bir gözəl sitat gətirmək istəyirik: "Sənin beş ildən sonra necə biri olacağını iki əsas faktor müəyyənləşdirir: sənin ünsiyyətdə olduğun insanlar, bir də sənin oxuduğun kitablar!"

Haydi, kitabxanalara, kitab mağazalarına, əziz oxucularımız!

Nazilə FƏRZULLAYEVA

Gənc impressionist rəssam Nazilə Fərzullayeva ən müxtəlif rəng çalarlarını palitrasına qataraq möcüzə yaratmağı bacarır, hətta ABŞ-da belə sərgiyə qatılan Nazilə xanımın öz fərqli dəst-xətti var. Gəlin onu yaxından tanıyaq.

– *Nazilə Fərzullayeva necə olub ki, rəssamlıq sənətinə seçib?*

– Kiçik yaşlarından rəssamlıq sənətinə xüsusi meylim var idi. Təbii ki, bu meylin sənət eşqinə çevrilməsində valideynlərimin böyük rolü oldu. Məni rəssamlıq kurslarına qoydular. Demək olar, bu sənətin əlibasını həmin kurslardan öyrənməyə başladım. Sonrakı illərdə Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının xalça rəssami fakültəsinə daxil oldum. Akademianın bu fakültəsinə seçməyimin səbəbləri var idi. Azərbaycan xalçaçılıq sənətindəki milli naxışları çəkməyə həmişə böyük həvəsim olub. Mənim uşaqlıq illərim, məktəb illərim Rusiyada keçib. Tam səmimi deyim ki, o mühitdə yaşamağima, böyüməyimə baxmayaq, Azərbaycan mədəniyyəti ilə

RƏNGKARLIQ

“Sənətçinin düşüncəsində “SƏNƏT” SÖZÜNÜN SİNONİMİ “AZADLIQ” OLMALIDIR, ONUN “MƏHKUMLUĞ”A ÇEVRİLMƏSİ SƏNƏTCİ ÜÇÜN ƏBƏDİ BİR ƏZABDIR”

mənəvi dünyam arasında incə bir tel olduğunu həmişə sezmişəm. Beləcə, bu iş sevgi hiss etdiyim həmin incə telin sayəsində indiki məcraya qədər irəliləyib.

– *Hazırda xalça rəssamlığı ilə məşğulsunuz?*

– Xeyr, sadəcə, rəssamlıqla məşğulam və rəssam dostlarımıla bərabər gördüyüünüz bu emalatxanada rəssamlıq dərsləri verirəm. Xalçaçılıqla bağlı son işim Nəsimi ilinə və onun yaradıcılığına aid olub. Həmin xalçada Azərbaycan naxışlarını, miniatürləri və dahi şairimiz İmadəddin Nəsiminin bir qəzəlini işləmişdim. Bir metrlik ölçüdə olan həmin xalça həm də mənim diplom işim idi. Peşəkar rəssamlar tərəfindən bəyənildi və çox sevildi.

– *Amerikanın Nyu-York ştatında keçirilən sərgidə yer alan rəsminiz barədə məlumat verərdiniz.*

– Bəli, beynəlxalq rəsm sərgisi idi, 2018-ci ildə Amerikanın Nyu-York ştatında keçirilmişdi. Sərgiyə göndərdiyim tablonun adı “Mifik quş” idi. Həmin tabloda öz təxəyyülümün məhsulunu – mifik quşun obrazını rəngli kağız üstündə çəkmişdim. Mifik quş tablosunu, tam olaraq naxışlarla bəzəmişdim və neon rəngləri çox sevdiyim üçün həmin rənglərdən də istifadə etmişdim. Tabloda ilk baxışdan mifik quşun baş hissəsi

tovuzqusunu xatırladır. Bəzən bu quşu ilana belə oxşadırlar. Ümumiyyətlə, quşlarla bağlı bir çox tablolarım var. Bnlardan biri "Mizan" adlı xalça rəsmimdir. Mizan tarazlıq mənasını verir. Bu xalça rəsmimdə iki quşu təsvir etmişəm. Tablonun orta hissəsində "in-yan" işarəsindən, Məhəmməd peyğəmbərin istifadə elədiyi islimi (islami) naxışlardan, Şah Abbasın yaratdığı və adına uyğun olaraq "Şah Abbası naxşı" adlanan naxışlardan istifadə etmişəm. Rəsmin orta hissəsində isə xeyir və şər ağ-qara rəng fonunda təsvir edilib.

— Sənətdə özünüüzə ustاد bildiyiniz rəssamlar varmı?

— Əlbəttə, var. Fransız rəssamı, impressionizm cərəyanının yaradıcılarından biri sayılan Oskar Klod Monenin yaradıcılığını ayrıca bəyənir və örnək alıram. Klod Mone təbiətin işığını rəsmlərində heyrətamız şəkildə təsvir edən rəssam olub. Ümumiyyətlə, onun yaradıcılığının böyük bir hissəsini təbiət mövzulu əsərlər təşkil edib. Sonradan qocalıq dönenlərində gözləri zəifləyəməyə başlayan Monenin rəngləri qəribə təzadlarda əks etdirməsinin özü belə onun ayrıca istedad olduğunu sübuta yetirirdi. Özünəməxsus bir rəng seçimi və stili olduğu üçün Van Qoqu da hədsiz bəyənirəm. Rəssam olaraq özünəməxsusluq yaratmaq hər kəsə nəsib olmur, amma bu, Van Qoqa nəsib olub. Dünya rəssamlıq sənətində, modern rəssamlıqda hələ də onun dəst-xəttindən yararlanırlar.

— Milli rəssamlarımızdan kimlərdən təsirlənmisiniz?

— Bir xalça rəssami olaraq mən Lətif Kərimovun işlərini çox bəyənirəm. Lətif Kərimovun Azərbaycan xalça sənətinə böyük töhfələri olub. O, akademik təhsilini İranda alıb və milli xalça rəssamlığının əsaslarını Azərbaycana gətirib. Özündən sonra qoyduğu ən böyük izlərdən biri də Rəssamlıq Akademiyasındaki müəllimlərimizdir. İşlərinə rəğbətlə yanaşdığını digər rəssamlarımız da var. Məsələn, Səttar Bəhlulzadə, Sakit Məmmədov... Amma təsirləndiyim rəssam Lətif Kərimovdur.

— Keçmişlə müqayisədə bugünkü rəssamlığın dəst-xətti dəyişibmi? Müasir rəssamlıqda postmodernizmin təsirləri qalıcıdır mı?

— Bəli, dəyişib və postmodernizmin təsirləri qalıcı olub. Keçmiş rəssamlar daha çox idealizmə meyil edirdilər, amma biz, ləp elə mənim özüm, düşünürəm ki, daha asana qaçıraq (gülür). Məsələn, onlar insan, təbiət rəsmi çəkirdilər, amma biz internet dövrünün sənət adamları olaraq, çox şeyin hazırlına sahib olduğumuz üçün gözlə görünən faktı yox, öz düşüncələrimizdə gizlənən qeyri-adiliyi sənətə çevirməyə çalışırıq.

— Məncə, sizin — müasir rəssamların təsvirləri asan yox, daha çətin və maraqlıdır. Yəni bir adama, yaxud təbiətə baxıb rəsm çəkməklə beynindəki düşüncəni rəsmə çevirmək arasında çox böyük bir fərq var. Bu, ədəbiyyatda da, rəssamlıqda da, heykəltəraşlıqda da eyni cürdür. Postmodernizmin əsas prinsipi — "hər şeyə icazə verilir" deməkdir. Bəs sizcə, sənətdə hər cür yaradıcı, sərhədsiz azadlığa icazə verilməlidirmi?

— Bəli. Məncə, sənətçinin düşüncəsində "sənət" sözünün sinonimi "azadlıq" olmalıdır. Bu sinonimin "məhkumluğ" a çevriləməsi sənətçi üçün əbədi bir əzabdır.

— İnsanların sənətə qarşı maraqlarının azalma səbəbini nədə görürsünüz? Buna səbəb kimi dünyadan intellektuallaşmasını, internet və informasiya məkanlarının yaranmasını göstərmək olarmı?

– Bu problemə iki fərqli yanaşmam var. Bir tərəfdən çox insanın sənətə axınıını görürəm. Məsələn, hər il Rəssamlıq Akademiyasına yüzlərlə gənc üz tutur. Burda – emalatxanada fəaliyyət göstərən rəssamlıq kursumuza baş vuran çoxlu gənclər olur. Hətta valideynlər görürəm ki, özlərinin tamamlaya bilmədikləri sənət sevgisinin uşaqlarında bütünləşməsini istəyirlər və çox uşaq ailələrinin etimadını yüksək bacarıqla doğrudur. Digər tərəfdən isə ölkəmizdə sənətlə bağlı ixtisaslara yönəlmış insanların işlə təmin olunmasının çətinliyi bir çoxunu sənətdən soyudur və onlar məcbur olub başqa ixtisasa yönəirlər. Təbii ki, incəsənəti sevən insanlar tam şəkildə fədakarlıq göstərirlər, sənətdən uzaqlaşmırlar, daim özlərini inkişaf etdirib tutduqları işi daha peşəkar dərəcəyə qədər apara bilirlər. Amma sənət yolunu tutan şəxsin mütləqdir ki, özünəxas dəst-xətti və peşəkarlıq, yaradıcılıq keyfiyyəti olsun. Sənətə eqo ilə, özünü aldatmaq təşəbbüsü ilə gələn insanların yolu qısa olur. Məsələn, mən, eləcə də bir çox rəssam dostlarım var ki, biz bir rəsmi çəkdikdə onun satılıb-satılmayacağını düşünmürük. Rəsmi sevgi ilə, bizə bəxş edilən istedadla, öyrəndiklərimizi işə qatmaqla, düşüncələrimiz və hisslərimizlə yaradırıq. Onu da deyim ki, həmişə yaratdığım rəsmlərin məndən sonra bir iz kimi dünyada qalacağına, məni xatırladacağına inamım var. Təbii ki, bizdən önce yaşayıb-yaradan rəssamların belə bütün əsərləri sevilmədi, amma bir, ya da iki əsərləri iz qoydu. Bu prosesi tam yaşamaq hər insana nəsib olmur.

– Internet dövründən razınız?

– Əlbəttə. İnternet bizim işlərimizi xeyli asanlaşdırır.

– *Leonardo da Vinçinin gözəl bir aforizmi var: “Üç tip insan vardır: görənlər, bir şeyi göstərəndə görənlər, görməyənlər”. Necə düşünürsünüz, bir tablonu, portreti, yaxud adı bir fotonu köçürtmək rəssamlıqdır mı?*

– Bilirsiniz, öyrənmək üçün köçürtmək mütləqdir. Akademik tədrisdə belə bu var. Büyük rəssamların işlərini, onların dəst-xəttini köçürərək rəssamlığı öyrənirsin. Təbii

ki, bunu bir adət halına çevirmək lazımdır. Müəyyən bir vaxtdan sonra sən öz işlərini, düşüncələrini, hissələrini rəsmə çevirməyə başlamalısan. Təhsil müddətimdə Azərbaycan xalçalarının rəsmlərini çəkməyi bizə tapşırıq kimi versələr də, bununla yanaşı, bir rəsmi də öz beynimizdən çəkirdik. Yekunda onu da deyim ki, mənim üçün ancaq köçürmək nə sənətçi olmaq, nə də rəssam olmaq deyil.

– Rəssamlıq akademik sənətdir? Bu işlə məşgül olan biri üçün təhsil şərtidirmi?

– Mənçə, hər bir insan istəsə, rəsm çəkə bilər. Əgər işin peşəkar səviyyəsindən danışırıqsa, bəli, rəssamlıq bir təhsildir. Yəni həkim təhsil almasa, ona necə həkim deyilə bilər? İnsanlar sənətə nə qədər həvəskar yondən, hobbi kimi yanaşalar da, peşəkarlıq dərəcəsinin şərt olduğunu, elə də asan yol olmadığını, hamının öhdəsindən rahatlıqla gələ biləcəyi iş olmadığını da anlamalı və bilməlidilər. İşə ciddi yanaşan insanlar, əgər, həqiqətən, istedadları varsa, akademiyalara üz tuturlar, peşəkar rəssam müəllimlərdən işin doğru, yanlış tərəflərini öyrənirlər.

– Sözün əsl mənasında bu sualın yeridir. Müəllimləriniz hansı rəssamlar olub?

– Mənim müəllimim Xanlar Əsədullayev olub. Bundan əlavə, Rəssamlıq Akademiyasında xalça rəssamlığını mənə öyrədən müəllimlərim Məmmədhüseyn Hüseynov, Münəvvər Hacıyeva olub.

– Dünya rəssamlıq sənətində bu gün çoxlu axtarışlar, cərəyanlar var. Məsalən, realizm, popart, postmodernizm, materializm,

surrealizm... Bu qədər çoxsaylı cərəyanlar arasında nəyə görə impressionizmi seçdiniz?

– Əvvəllər kompozisiyalar, yəni öz düşün-cələrimin məhsulu olan rəsmlər çəkirdim. Sonralar tam fərqli təsvirdə rəsmlər çəkmək istədim. Təbiət rəsmləri məndə həmişə çox qəribə emosiyalar yaradıb. Çünkü bu təsvirdə al-əlvanlıq var. Və belə qərara gəldim ki, bu al-əlvanlığın təsvirini impressionizm cərəyanına yönəlməklə canlandırırm. Bu gün sakit təbiət qoynunda, yaxud bir yol kənarında dayanan ağacın üstündəki öz minimalistliyi ilə seçilən yüzlərlə rəngləri görmək, onları hiss etmək məni hədsiz həyəcanlandıır. İmpressionizm sözü “rəngin və işığın əksi” mənasına gəlir. Düzdür, bir çox insan bu istiqamətdə çəkilən rəsmlərə o qədər ciddi, mənalı bir iş kimi yanaşmir, elələri olur ki, təqid edirlər, “bu, klassika deyil, başqa janrıdır, düzgün çəkmirsiniz, belə rənglərdən istifadə etməli deyilsiniz!” – deyirlər. Ancaq, hər şeyə rəğmən, təbiətdəki rənglərin, işqların əksi bütün bu qeyri-adiliyyə laqeyd yanaşmağıma icazə vermir.

– *Günümüzdə bir çoxları rəsmləri sadə karandaşa işləyir. Sizcə, əsl rəsm əsəri rəngləri düzgün çalarlarda yerində işlətməklə yaradılır, yoxsa, sadəcə, karandaşa? Bunlardan hansı rəssamlıq sənətinin əsl üzüdür?*

– Düzdür, dövrümüzdə bəzi insanlar rəssamlıq sənətini çox adiləşdiriblər, çox primitivləşdiriblər. Hər portret yaradan şəxs haqqında belə bir fikir formalaşır ki, bu, rəsmidir. O, əsl rəssamdır! Həmin şəxs də “mən portret çəkə bilirəm, əsl rəssamam” – deyə düşünür.

– *Bizi, işin başlangıç və gedişat mexanizmi haqqında məlumatlandırma. Rəsm çəkən adam üçün işin mexanizmi nə olmalıdır?*

– Ən önemlisi sən nə çəkmək istədiyini düşünməlisən. Məsələn, təbiət rəsmi çəkmək istəyirsənsə, təbiəti düzgün şəkildə müşahidə etmək işin gedışat prinsipini daha da real və təbii hala çevirir. Təbiət günün üç saat bölümündə özlüyündən fərqli rənglərə boyanır. Burda bir çox rəng çalarlarını aşkarla çıxarmaq mümkündür. Bu, internetdən hansıa rəsmi götürüb çəkməklə eyni şey deyil. Müşahidəni bitirdikdən sonra rəsmin eskizi çəkilir, sadə

karandaşla rəsm çizilir və sonra rəng etaplarına kecid başlanılır.

– *İncəsənətin məngənəsi tənqiddir. Bəzən bu məngənədə əzilib, buxarlanıb yoxa çıxan çox insanlar olub. Rəssamlıq sənətində ictimailəşmiş tənqid, peşəkarlar tərəfindən tənqid mövcuddurmu?*

– Əlbəttə... tənqid həmişə olub və olacaq da. Məsələn, mən bir rəsm üzərində çalışanda, onu ortalığa çıxaranda xeli düşünürəm, xeyli qorxuram...

– *Rəssamlar rəsmlərini satır və ondan məhrum olurlar. Bu, çətin deyilmə?*

– Çekdiyimiz hər bir rəsm bizim üçün həyatın parçası sayılır. Bəli, biz həmin rəsmi satanda həyatımızın parçasını, sərf elədiyimiz zamanı, enerjini də rəsmə bərabər satmış oluruq. Amma bu eyni zamanda həm də sevindirici haldır ki, rəsmlərini kimsə bəyənir, onu alır və evinin, yaxud iş otağının bir guşəsində asır.

– *Rəsmləriniz necə satılır?*

– Sifariş edən də, “instagram” səhifəsində işlərimi görüb həmin işlərdən hansınısa istəyənlər də olur və həmçinin “Passage Shop” adlı rəsm qalereyasında da rəsmlərim açıq şəkildə satılır.

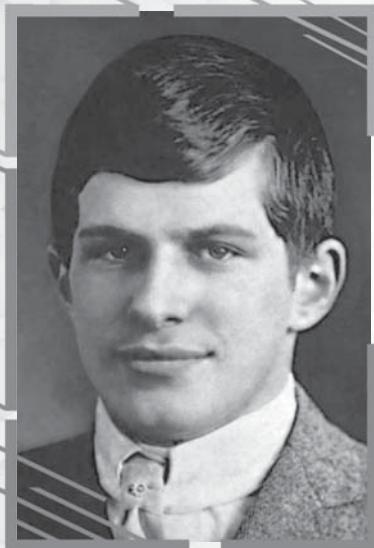
– *Həyat özü gözəl deyilmə ki, onu yenidən uydurmaq lazımlı gəlsin?*

– Biz həyatı uydurmuruq, sadəcə, onu görünən və görünməyən tərəfləri ilə daha dəqiq təsvir etməyə çalışırıq.

– *Hazırda hansı rəsm üzərində çalışırsınız?*

– Yeni bir tablo yaratmağa çalışıram. Adı “Şuşa məscidi” adlanır. Tablonu tam başa çatdırıbmamışam deyə, hələ ki bu haqda təfsilatlı heç nə deyə bilməyəcəm. Yalnız onu deyə bilarəm ki, bu işi xalqıma, vətənimə, dövlətimə, uzun illər yaşadığımız Qarabağ həsrətinə, ən əsası da şəhidlərimizə, qazılərimizə həsr edirəm.

Söhbətləşdi: Bahəddin SALMAN

TALELƏR

IQ GÖSTƏRİCİSİ 260 OLAN DÜNYANIN ƏN AĞILLI İNSANININ FACİƏLİ SONLUĞU

Ulyam SAYDİŞ

Valideynlər övladlarına uşaqlıqdan biliyə sevgi aşılamağa çalışırlar. Onlar hesab edirlər ki, uşaqlar nə qədər çox bilik əldə etsələr, məqsədlərinə bir o qədər asan nail olacaqlar. Yüksək intellektli insanların karyera pillələri üzrə qalxmağı daha asandır, onlar iş yerlərində rəhbərlik arasında populyardırlar, ümumən, tanınma və müvəffəqiyyət insanı xoşbəxt edir. Lakin intellektin yüksək əmsali, təəssüf ki, həmişə öz sahibinə rifah bəxş etmir. Bu, həmişə xoşbəxtlik və böyük nailiyyətlərin açarı deyil, bəzən hətta əksinə, insanı bədbəxtliyə sürükləyir. Parlaq nümunə Ulyam Saydiş adlı oğlandır.

“Mediasol” saytına istinadən bu şəxsin taleyi barədə sizlərə danışmaq istəyirik.

Ulyam 1898-ci ildə Amerikada, yəhudi miqrantlarının ailəsində anadan olub. Onun valideynləri Boris və Sara yüksək tibbi təhsilə malik idilər. Valideynlər hesab edirdilər ki, əsl dahini böyüdə biləcəklər, buna görə körpənin tərbiyəsini xüsusi metodika üzrə aparırdılar. Artıq 2 yaş yarımlığında uşaq həmyaşıdları arasında fərqlənməyə başlamışdı, o, yazıcı-oxumağı öyrənmişdi, hətta son xəbərləri qəzətdən rahatca oxuya bilirdi. Uşağın şöhrəti aləmə yayılmışdı. 8 yaşında o, 4 şəxsi kitabın müəllifi idi və onun IQ göstəricisini

mütəxəssislər 260 balla qiymətləndirdilər ki, bu da onu yalnız yaşadığı dövrdə deyil, bütün tarix boyu mütləq rekordçu etmişdi. Müqayisə üçün deyək ki, Albert Eynsteində bu göstərici 160 baldan çox olmayıb. Hazırda dünyada ən yüksək IQ göstəricisinə malik şəxsin – Ginnesin rekordlar kitabına düşmüş Amerika yazıçısı və dramaturqu, xanım Merilin Savantın göstəricisi isə 230-a bərabərdir.

IQ – 260! Çox az adamın haqqında eşitdiyi, Yer kürəsinin ən ağılli bir adamı və onun faciəli taleyi. Təzaddır başdan-ayağa.

Ümumilikdə, Ulyam 20-dən çox dil biliirdi və hətta özü yeni bir dil yaratmışdı. 7 yaşında valideynləri onu Harvard Universitetində oxutmağa çalışdılar, lakin çox balaca olduğu üçün Ulyamsa gözləmək tövsiyə olundu, yalnız 11 yaşında o, Harvard tələbəsi ola bildi. Harvardda onun riyaziyyat sahəsindəki bilikləri bütün müəllimləri dərhal təəccübləndirdi və hətta onu universitetdəki riyaziyyat klubunda mühazirələr oxumağa dəvət etdilər. O, unikal bir alim karyerasına doğru irəliləmək amacında idi, amma müvəffəqiyyət zirvələri onun üçün deyilmiş. Məsələ ondadır ki, Ulyamsın sosial həyatı başqalarının və cəmiyyətin normalarına uyğun gəlmirdi. Onunla birlikdə oxuyan tələbələr onlara daim nümunə kimi göstərilən “bu uşağa” qarşı yalnız mənfi hissələr keçirirdilər,

bəzən hətta onu hədələyirdilər. Qonşu uşaqlar da bu vunderkindi görmək istəmir, onun ağıllı mülahizələrindən qıcıq keçirirdilər. Hər şeyin düz, ədalətli olmasına can atan Uilyamsı əyriliyə alışmış ətraf qəbul edə bilmirdi.

Universiteti dəyişmək, başqa şəhərə köçmək bu problemləri həll etmədi – yenə bir müddətdən sonra Uilyam təqiblərə məruz qaldı. Ümumiyyətlə, gəncin həyatı heç də şirin deyildi: həmyaşlıları onun qeyri-adiliyini lağla qoyurdular, jurnalistlər isə hər addımda təqib edirdilər. Paparatsi təqibləri Uilyamsı bezdirməkdəydi. Üstəlik, bəzən tay-tuşlarından kötük də alırdı.

Həddən artıq ağıllı olmaq onun əks cinsin nümayəndələri ilə münasibət qurmasına da əngəl törədirdi. O, qadınlarla bütün münasibətlərdən imtina etmişdi və özünə qapanaraq həyatını intellektual inkişafına həsr edəcək bir robota çevrilməkdəydi.

1919-cu ildə Uilyamin həyatında ağılna siğışdırılmayacağı bir hadisə baş verdi. O, tələbələrin Boston nümayişinə qoşuldu, nümayişdə iştirak etdiyinə görə həbs edildi. Valideynlər ona cəza verilməsinin qarşısını almaq üçün hər cür səy göstərdilər. Onlar tanışlıq və pul vasitəsi ilə ona xəstəlik kağızı düzəldilər, onun sanatoriyaya göndərilməsinə, məcburi klinik müayinə və müalicələrə cəlb olunmasına səbəb oldular. Həbsxanada və qapalı müalicəxanada keçən günlər, oradakı dəhşətlər Uilyamsın ruhunu xeyli qırmış, onu xeyli sarsılmış oldu.

Bu ağır mərhələdən sonra gənc dahi heç nəyə baxmadan elmi axtarışlar, kəşflər naminə yenidən özünü riyaziyyata həsr edəcəyinə qərar verdi, amma ağsaqqal, əsa ilə gəzən, gözülpalı babalar – elmi elita onu intriqalara cəlb etməklə təbdən çıxarmaqdə, ruhdan salmaqdə idi. O nəyə əl atırdısa, min dənə qəmbərqulu çıxarırdılar. Həmkarlarının bu cür yaramazlıqları da bir yandan Uilyama əzab verirdi.

Nəhayət, dahi kölgəyə çəkilməyə qərar verdi. O, fenomenal qabiliyyətlərini bir kənara qoyub növbəti dəfə yaşayış yerini dəyişərək sadə mühəsib kimi işləməyə başladı, orada da rahatlıq tapa bilmədi, şarlatan və ikiüzlü

cəmiyyət ona dəyişmək, çirkaba, riyaya bulaşmaq mesajı verdi. Bir neçə iş yerini dəyişməli olan Uilyam ailə belə qurmadan, dərddən xəstəlik tapmış ata-anasına qulluq etməklə, nimdaş geyim-kecimdə yoxsul bir həyat yaşadı. 1944-cü ildə də beyninə qan sızmasından vəfat etdi.

Cəmiyyət özündən olmayan birisini beləcə qəbul etməyərək məhvə sürükəldi.

Bu əhvalat çox iibrətamızdır. Onu bilməyinizə dəyərdi, əziz oxucularımız.

DÜNYA YAZARLARI

TƏNHALIQ CƏHƏNNƏMİNİN QURBANI

Rünoske Akutaqava

"Bütün insanlar üçün ümumi olan yeganə hiss ölüm qorxusudur. Təsadüfi deyil ki, intihar hadisəsi mənəvi cahətdən bəyənilmir".

Rünoske Akutaqava

Nərgiz CABBARLI

Yapon yazıçıları və intihar faktı bir-birinə qəti yabançı deyil... Misima, Kavabata, Akutaqava... Əgər Misimanı qətl və ölümün araşdırıcısı kimi təqdim etmək mümkündürsə, o zaman Akutaqavanı mütləq və mütləq intihar edən insanların psixologiyasının araşdırıcısı adlandırmak lazımdır. Çünkü o, əsərlərinin qəhrəmanlarını intihara vadər edən Misimadan daha artıq dərəcədə bu problemə (bunu problem adlandırmak doğrudurmu? – bilmirəm) aludə idi. Hətta o qədər aludə idi ki, prosesin özünü və proses zamanı yaşanan hissəleri duymaq üçün dəfələrlə onu sınaqdan keçirmişdi.

Yəqin, Akutaqavanın hansı intihar növünə üstünlük verdiyi sizin üçün də maraqlı olar. Bu yazıçı öz yaradıcılığında – paralel olaraq həm də həyatında onların bir neçəsini sınamışdı. Amma gəlin ardıcılılığı pozmayaq. Mən əvvəlcə tanımayanları onunla tanış etmək istəyirəm.

Rünoske Akutaqava (1892-1927) yapon ədəbiyyatının son klassiklərindən biri hesab olunur. Yaradıcılığının əsas mövzusu insan psixologiyasında olan konfliktlər və insan mənəviyyatıdır. İnsan şüurunun dərinliklərinə enmək, müxtəlif affekt hallarında insanın yaşadıqlarını araşdırmaq bu yazıçının əsas yaradıcılıq istiqaməti hesab edilə bilər. Hətta o dərəcədə ki,

özündə gedən psixi dəyişiklikləri də bütünlükə yaradıcılığında əks etdiribdir.

Yazlarının birində Akutaqava belə bir ifadə işlədir: *"Bu cür mənəvi böhran içərisində yaşamaq işgəncədir. Yəni bir adam tapıl-mayacaq ki, elə yuxuda ikən məni boğsun?"*

Görəsən, kimsə Akutaqavanın yuxu dərmanı içərək yuxuda ölməsinin təsadüf olduğuna məni inandıra bilərmi? Düşünmürəm. Amma faktla danışmağı özümə borc bilişəm. Bu sözləri yazan yazıçı 1927-ci il iyulun 4-ü şübhə çağı böyük dozada veranol – yuxu dərmanı içərək intihar edib.

Qəribədir ki, intihar tarixləri müxtəlif olsada, intihar etmiş yazıçıların taleyində, eləcə də intiharları arasında oxşar nöqtələr var. Ardıcıl araşdırımlar zamanı bu faktla dəfələrlə rastlaşış dəfələrlə də təəccübənmişəm. Məsələn, Rünoske Akutaqava ilə Cek Londonun taleyində qəribə bir bənzərlik var. Akutaqavanın da anası Cek Londonun anası kimi hələ yazıçı kiçik uşaq ikən psixi xəstəliyə tutulub. Otuz beş illik həyatı boyu Rünoskeni də eynilə Cek London kimi nə vaxtsa dəli olacağı qorxusu izləyib. O da bütün ömrünü bu qorxunun təsiri altında yaşıyib. Bu iki yazıçının ölümü – həyatdan getmək üçün seçdikləri yol da bir-birinə bənzəyir.

Akutaqavanın qorxusu kimi, şəxsi həyatından gələn bir çox xüsusiyyətlərin də yaradıcılığında olması təsadüfi deyil. Hər halda, anasının ölümündən sonra qohumlarının himayəsində böyükən Akutaqavanın əsərlərində dəlilik halları, insanda gedən psixi dəyişiklik və qəribəliklər kifayət qədərdir. O sanki bu faktın, bu ruh halının izləyicisi, araşdırıcısı kimi onu detallarına qədər araşdırmağa çalışıb. Məsələn, elə “At ayaqları” əsərini götürək. Təxəyyülü nə qədər güclü olursa-olsun, belə bir hadisəni əsərin mövzusuna, həm də bu qədər inandırıcı bir şəkildə çevirə bilən yazıçı əgər oxucuya bu qədər mənəvi sarsıntı (şəxsən mən bu sarsıntıni indi də unuda bilmirəm) yaşadada bilirsə, özünün nə hiss etdiklərini, yazarkən hansı əhvali-ruhiyyə mərhələlərindən adladıqı haqqında xüsusi olaraq danışmağa da dəyməz. Osino Xandzaburonun başına gələnlər (qəfildən ölməsi, o dünyada qəbul edilməməsi, bədəni ölməyə başladığı üçün öz ayaqlarının yerinə at ayaqları verilməsi və s.) o qədər canlı və real təsvir edilir ki, onunla addım-addım o sarsıntılardan keçə-keçə dəhşətləri yaşamış olursan (Yaxud “Tütün və İblis” əseri...). Ən dəhşətlisi isə ağılini itirdiyini mərhələ-mərhələ hiss etmək, gerçekliklə xəyal, reallıqla təxəyyül arasında çabaladığını anlamaq, bəzən isə bunu belə başa düşə bilməmək, o anların çəşqinqılığını, sarsıntısını, çıxılmazlığını yaşamaqdır... Bir sözlə, intihar amili Akutaqavanın yaradıcılığında ruhi pozuntu, ağılin itirilməsi amili ilə sıx bağlıdır. Və bir çox hallarda məhz bu mərhələdən adlayır. Ömrünün sonlarında yazdığı üç əsərdən biri olan “Axmağın həyatı”nın “Ana” bölümündə o, dəlixanada olan birindən danışaraq öz anasını belə xatırlayır: **“On il əvvəl anam bu xəstələrdən heç nə ilə fərqlənmirdi”**.

Başqa bir novellasında isə yazıçı irsiyyətdən söz açaraq yazırı: **“İrsiyyət, əhatə və təsadüf – bu üç şey bizim taleyimizi idarə edir”** (“Tale” – “Piqmeyin sözləri”).

Akutaqava da yaradıcılığında özünü açan, özündən danışan yazıçı idi. Həmçinin o, bütün əsərlərində fərqli faktlar, fərqli hadisələrlə bağlı filosofluq etməyi, maraqlı

kəşf və müşahidələrini oxularla bölüşməyi xoşayıb. Onun etiraflarında bir çox yazıçıların haqqında danışmağı xoşlamadığı “həyat – yaradıcılıq” paralelliyyində danışılır. Bu haqda onun bədii yazılarında yeri gəldikcə qeydlərə rast gəlirik: **“Ola bilməz ki, bizim ruhumuz, mənəviyyatımız əsərlərimizdə özünü göstərməsin”** (“Yaradıcılıq”). Amma buna baxmayaraq, onda etirafını məsləhət bilmədiyi şeyləri içində saxlamaq bacarığı (həm də istəyi!!!) də olub. Özü bu barədə yazırı: **“Tez-tez mənə deyirsiniz ki, öz həyatın haqqında yaz və etiraf etməkdən qorxma. Məni qeyri-səmimilikdə ittiham edə bilməzsiniz. Əsərlərimin hər biri müəyyən mənada yaşıntılarının etirafıdır. Deyəsən, sizə bu da azlıq edir. Hər halda, həyatımı incəliklərinə qədər sizə göstərmək xoşuma gəlmir. Stindberqin də pulu olsaydı, “Etirafçı”ını dərc etdirməzdi. Hətta pulsuzluq üzündən bu addımı atan zaman yazısının ana dilində dərc olunmasını istəməyib. Ola bilər, mən də nə zamansa – yemək üçün bir şey tapmadıqda buna oxşar bir şeyə əl atım. Amma düzünü deyim ki, məndə mazoxizm simptomları yoxdur. İnsanın özünə belə etiraf etməkdən utandığı şeyləri etiraf povestinə çevirməsinin səbəbini heç vaxt başa düşə bilməmişəm. Hətta buna görə minnətdarlıq allığımu bilsəm də...”** (“Etiraf” – “Työkodo qeydlərindən”).

Akutaqava yazıçı idi, deməli, o həm də ovqat və hiss adamı olub. Ona görə də bəzən bir-birinə zidd olan fikirlər yazmasını adı qarşılıqla lazımdır: **“Sona qədər etiraf etməyi heç kim bacarmır. Amma etirafsız da özünü ifadə etmək mümkün deyil. Ona görə də etiraf ədəbiyyatı ilə ədəbiyyatın başqa növləri arasında sərhəd qoymaq düzgün olmazdı”** (“Etiraf”).

Onun yaradıcılığında tarixi keçmişə söykənmiş, hətta reallıqdan uzaq, mistik aləmlə bağlı əsərlər də az deyil. Bu cür əsərlərdə isə Budda fəlsəfəsinin əsasında duran fikirlərdən birinə – insan ruhunun ölməzliyi və

qədimlərdə yaşayan ruhlarla müasir insanların ruhları arasında əlaqənin mövcudluğuna inamdan söz açırdı. Məsələn, mistik aləmə nəzər salıb tarixi qəhrəmanlar haqqında danişan zaman o belə bir fikir işlədir: “*Qədim insanın ruhu ilə müasir insanın ruhu arasında bir çox ümumi cəhətlər var*”. Bu fikrin təsadüf olmadığını ədəbiyyatşunas V. Qrivnin də yazır: “*Əsas məsələ elə bundadır. Akutaqava qədimliyin özündə də müasiri olan insanların hərəkətlərinin, fikirlərinin, psixologiyasının analogiyasını axtarırdı*”.

Həqiqətən də, onun yaradıcılığında bunu görə bilərsiniz. Akutaqavani anlamayaq elə də asan olmasa da, onun müəyyən məsələlər haqqında nə düşündüyünü başa düşmək üçün o qədər də dərinlərə varmaq vacib deyil. O, yaradıcılığında başqasından söz açanda belə öz fikrini və haqqında danişlığı insanla, hadisələrlə özünün düşüncələri, düşdüyü vəziyyət arasında oxşarlığı təqdim edib. Buna əlavə olaraq deyə bilərik ki, Akutaqavanın uydurma qəhrəmanlarında belə (məsələn, “Suda yaşayınlar ölkəsi”ndəki kappalarda) müasir insanın xarakterini, düşüncəsini, qorxularını görmək olur. Onun ədəbi dünyasında qədim insan və ya mistik dünyanın sakini ilə müasir insan eyni şeyləri hiss etməyə məhkumdur. Zaman və məkan arasında fərqlər olsa da, insan insandır. Canlı canlıdır. Deməli, onun hissələri və yaştıları arasında fərq yoxdur – zaman fərqindən başqa...

Məsələn, sevgilisini usanmadan gözləyərək suya qərq olan Biseylə bağlı yazdığı əfsanədəki kimi: “*Sevgilisini gözləyən Bisey... Min illərdən sonra həmin ruha... yenidən insan hayatı bəxş olundu. Bu elə həmin ruhudu ki, məndə yaşayır. Ona görə də tamamilə başqa, yeni bir zamanda doğulmağıma baxmayaraq, heç nəyə yaramıram. Gecə də, gündüz də xəyallarda yaşayır, gözləyirəm ki, nə zamansa qeyri-adi bir iş baş verəcək. Eynilə Bisey kimi...*” (“Bisey necə inanırdı”).

Ümumiyyətlə, dünya ədəbiyyatı tarixində bir çox yazıçıların yaradıcılıq praktikasında bu cür halla qarşılaşmaq olar – əsərin qəhrə-

manının, haqqında söz açılan insanın nə vaxt təhkiyəçi ilə əvəzləndiyi, nə vaxt müəllifə kecid etdiyini izləmək olmur. Bu o qədər incə və gözə görünməz bir şəkildə baş verir ki, prosesin müşahidə edilməsi çətinləşir. Məsələn, “Bisey necə inanırdı” əsərində də Akutaqava qədim bir əfsanədən danişaraq özünün gözlədiyi reallığı, yaxud qeyri-reallığı canlandırır və müəyyən məqamlarda müəllifin şəxsiyyəti ilə qəhrəmanın şəxsiyyəti (təbii ki, həm də narahatlığı, hissələri, düşüncələri) arasında sərhəd itir, yoxa çıxır.

...Onun qəhrəmanları üçün həyat çox vaxt cansızıcı olur, mənasızlığa çevirilir. Bu insanlar bəzən çox şeyi dərk etdikləri üçün, bəzən isə əksinə, dərk etmədikləri üçün yeknəsəqlikdə boğulurlar. Məsələn, Akutaqavanın çox tanınmış bir əsərinə – “Tənhalığın cəhənnəmi”nə nəzər salaq. Müəyyən tənqidçilərin fikrinə görə, Akutaqava bu əsərdə özünün psixoloji durumu haqqında yazıb. Razılaşmaq olar. Çünkü situasiyanın təsvirindəki həssaslıq çox şeydən xəbər verir. Xatırladım ki, bu yazı 1915-1916-cı illərdə, yəni Akutaqavanın yaradıcılığa gəldiyi ilk dövrlərdə qələmə alınıb. Əsərdə Dzyonte adlı keşisin düşüncələri təsvir olunur (o qəhrəman da müəyyən cəhətləri ilə Akutaqavanın özünə bənzəyir): “*Məni heç nə maraqlandırmır. Heç nə cəlb etmir. Buna görə də həmişə dəyişiklik gözləyirəm. Amma bilirom ki, onsuz da cəhənnəmdən xilas ola bilməyəcəyəm*”.

Akutaqavanın cəhənnəm haqqında təsəvvürü isə belə idi: “*Budda inamina görə, cəhənnəmin müxtəlif dairələri var: uzaq cəhənnəm, yaxın cəhənnəm və tənhalığın cəhənnəmi. Yalnız biri – tənhalığın cəhənnəmi dağların, çöllərin, meşələrin üzərindəki hava sferasında gözlənilmədən peyda olur. Bir sözlə, insanı əhatə edən hər şey bir göz qırpmında onun özü üçün işgəncə və əzablarla dolu cəhənnəmə çevrilə bilir*”.

Bu sitati gətirməkdə və yazılıma tarixini xatırlatmaqdə məqsədim var. Akutaqavanın yalnız ömrünün son illərində yaradıcılığını pessimist notlara köklədiyini iddia edənlər yanılırlar. Pessimizm, cəhənnəm qorxusu, dəli olmaq ehtimalı Akutaqavanı həmişə

Rünoske Akutaqava

narahat edib. Və söhbət klassik mənada cənnət-cəhənnəm anlayışına münasibətdən getmir. Çünkü belə olsaydı, yazıçı axırət və insan ruhunun fərqli dünyalarda yaşaya biləcəyi haqqında söz açardı... O dünyanın varlığına inamdan və bu inamın insana gətirdiyi rahatlıq və ya narahatlıqlandan danışardı. Akutaqava isə məhz Buddha inamının bir cəhənnəmindən – tənhalıq cəhənnəmindən danışır. O cəhənnəmdən ki, onun varlığı elə bu dünyada insana dəhşətli sarsıntılar yaşadır. Akutaqavanın cəhənnəmi tənha, dəli olmaq qorxusu ilə yaşayan, bu prosesi araşdırın və hiss edən birinin cəhənnəmi idi...

Düzdür, ola bilər, bu düşüncələr yaradıcı insanın manevri, yazı üslubunun bir detalı kimi də dəyərləndirilsin. Amma Akutaqava bütün yaradıcılığı boyu içində – şüuraltında bu qorxunun yaşadığını gizlətməyib. Və təbii ki, sonralar, zaman-zaman həmin qorxu üst qata – yaradıcılığa ötürüllüb. Hər halda, intihar edən yazıçıların əksəriyyətinin yaradıcılığında bu hərəkət sxemi özünü doğruldur: şüuraltında yaşayan (gizlənən!!!) qorxular və onların yaradıcılığa ötürülməsi prosesi

qarşısalınmazdır! Adını çəkdiyimiz əsərinin sonunda Akutaqava yazır: “*Tənhalığın cəhənnəmi*” ifadəsi məndə qəribə bir mərhəmət hissi oyadır. Çünkü müəyyən mənada elə mən də o cəhənnəmin qurban-larından biriyməm”.

Akutaqavanın şəxsiyyəti haqqında daha bir detali qeyd etmək istəyirəm. Müəyyən yazıçılar var ki, əsərlərində canlandırdığı qəhrəmanlara özlerinin bəzi xüsusiyyətlərini ötürməklə kifayətlənlərlər. Hətta elə yaradıcılar da var ki, onların yaradıcılığında müəllifdən nəsə tapmaq müşkül məsələyə çevrilir. Amma Akutaqavada bu belə deyil. Ona münasibətdə “hansı müəllif, hansı qəhrəmandır” suali qarşısında çəş-baş qalmaq da mümkün dır. Və yaxud da əksinə, müəllif bilərkədən əsərin müəyyən məqamlarında hadisələrin içində olan oxucunu silkələyib qəhrəmanla təkbətək qalmağa imkan vermir: “Mən də buradayam” deyirmiş kimi... Ona görə də bütün əsərlərində istədiniz-istəmədiniz, Akutaqavanı həm o qəhrəmanların yanında, həm də öz yanınızda hiss edəcəksiniz...

Yazıçı öz həyatı boyu (yaradıcılığında da eləcə) bir çox suallara cavab axtara bilər. Akutaqavanın cavablandırmağa çalışdığı suallardan biri psixi xəstəliklə bağlı idi. O, belə insanları da anlamağa, onların məntiqə siğışmayan hərəkətlərini tibbin əksinə gedərək məntiqə siğışdırmağa çalışıb. Gah bu insanları mistik, izah edilməsi, anlaşılması mümkün olmayan dünya ilə əlaqələndirib, gah da qeyri-adiliklərə adilik donu geyindirməklə öz anladığı şəkildə izah etmək istəyib. Məsələn, Akutaqavanın həm mistik dünyadan gələn, həm də real aləmin nümayəndələri olan qəhrəmanlarının həyatında qeyri-adi hadisələr baş verir (“At ayaqları”, “Momotaro”, “Burun”, “Qəribə

hadisə”, “İfritə”). Əslində, bu qəribəliklər – qarabasmalar, izləmələr, gözəgörünmələr, qulağın səsə düşməsi və s. psixi xəstəlik sindromlarıdır... Amma qeyri-adiliklərə, anlaşılması və izah edilməsi mümkün olmayan məsələlərə Akutaqava öz qəhrəmanlarının dili ilə cavab verməyə üstünlük verir. Həm də yazıçı bunu onlara etiraf etdirməklə işin öhdəsindən gəlir. Akutaqavaya görə, bu, yeganə çıxış yoludur. Həm içində olan qorxudan qurtulmaq, həm də insanların şübhələrini cavablandırmaq üçün.

Elə, yəqin ki, buna görə “İfritə”nin qəhrəmanı reallıqdan uzaq mistik dünya ilə üzləşir, intihara can atır, hərdən isə dəli olduğunu düşünür... Yaxud “Şübhə”nin qəhrəmanı – arvadını öldürən Nakamuro Qendo, nəhayət ki, özünün dəli olduğunu dərk edir. Yeri gəlmışkən, həmin qəhrəmanın dili ilə söylənən fikirlərə diqqət yetirin: *“Demək istəyirəm ki, yaziq və ucuz həyatımı bu günə kimi dəli kimi yaşamağa məcbur idim. Həqiqətənmi dəliyəm? Bu barədə mühakimə etməyi sizə tapşırıram. Əgər dəliyəmsə, onda məni dəliyə çevirən qəlbimizin dərinliklərində yatan yırtıcı deyilmi? Nə qədər ki həmin yırtıcı məni gülə-gülə dəli adlandıran insanların içində və arasında sağdır, deməli, mənim kimi dəlilər hələ çox peyda olacaqlar”* (“Şübhə”).

Bu qəribəlik “Ana” əsərində oğlu ölmüş ananın başqa bir körpənin öldüyüünü eşidən zaman keçirdiyi sarsıntıda (gülməyə, sevinməyə başlamasında) da görünür. Əslində, onların yaşadıqları, duyduqları və düşündükləri anormal adlandırılara bilər. Bunu Akutaqava – yəni hadisələrin bədii təsvircisi də söyləyir. Amma əsas məsələ bundadır ki, bu yazıçıda anormallığı norma kimi dərk etmək, anormallığa haqq qazandırmaq istəyi var. Və bu, Misimanın qəddar-sadist istəyi ilə müqayisədə kövrək, ağırlı və bir qədər də humanist istəkdir. Xüsusilə ona görə ki, yazıcının özü anormallıqla normallıq arasındaki sərhəddə yaşadığını, hər an o sərhədi keçə biləcəyini və geriyə qayıda bilməyəcəyini dərk edir, bu qorxudan qurtulmayı bacarmırdı...

Akutaqavanın düşüncələri ömrünün son illərində (o, cəmi on bir illik yaradıcılıq taleyi yaşıyib) daha kəskin xarakter daşıyıb. Hətta onun veranol qəbul edərək ölümə getməyin doğru yol olması haqqında düşüncələri əsərlərində də öz əksini tapıb.

İndi isə ömrünün son illərində yazdığı üç əsər haqqında: “Axmağın həyatı”, “Qaranlıqda dialoq” və “Dişli çarx”.

Akutaqava “Axmağın həyatı”nı yazandan sonra (bu əsəronun ölümündən sonra çap olunub) dostu Kume Masaoya məktub göndərib: *“Bu əsərin çap olunub-olunmayacağını özün müzəyyən et. Bu əlyazmada mən məqsədli şəkildə fikirlərimlə özümü müdafiə etməyə çalışmadısam”*.

Əsərdə psixoloji gərginlik və intihar məqamları çıxdır: *“O, otaqda tək yaturdı. Bundan istifadə etmək qərarına gəldi. Kəməriylə pəncərə məhəccərindən özünü asmaq... Amma ilgəyi boynuna keçirən zaman birdən-birə ölümdən qorxdu. Bu, ölümqabağı yaşaya biləcəyi işgəncələrdən qorxu hissi deyildi. Sadəcə, o istəyirdi ki, ölümün yetişmə vaxtını saatla dəqiqləşdirsin. Yəni təcrübədən keçirsin. Bax beləcə, yüngül işgəncələrdən sonra o, yavaş-yavaş ruhunu itirməyə başlığıını duydı. Bu mərhələdən keçə bilsəydi, o mütləq ölümə daxil olacaqdı. Saata baxdı – onun işgəncələrinin ömrü cəmi bir dəqiqə və iyirmi neçə saniyə çəkib”* (“Ölüm” – “Axmağın həyatı”).

Özünü asmaq istəməsi haqqında o başqa bir əsərində də qeydlər edib: “Qaranlıqda dialoq”da.

“Hərdən düşünürəm ki, mən yatağında ölü adamlardan olmayıacağam.

Səs: – Deyəsən, heç ölümdən də qorxmursan?

Mən: – Öləmkədən qorxuram. Amma bu elə də çətin iş deyil. Onsuz da dəfələrlə kəndiri boğazima keçirmişəm. Hətta iyirmi saniyəlik əzabdan sonra, qəribə də olsa, xoşagələn bir hiss də duymuşam”.

Yaradıcılığında dəfələrlə bu barədə söz açan yazıçının intiharı isə həmişə olduğu kimi,

müxtəlif cür izah olunur. Məsələn, V. Qravinin “Sosial qəddarlığın xoşagəlməzliyi, onu məğlub etmək üçün cəhdər və bu cəhdər qarşısında gücsüzlüyün dərki... Bax bu faciəli üçbucağın təsirindən çıxməq üçün Akutaqava özündə güc tapa bilmədi. Bu, onun əzablı narahatlığına və son nəticədə isə intiharına səbəb oldu” yazırıdı.

Qeyd etdiyim kimi, “*İnsan hayatı bir qutu kibrıtə bənzəyir. Onunla ciddi davranışın gülməlidir, qeyri-ciddi davranışın təhlükəli*” məşhur kəlamının müəllifi olan Akutaqavanın intiharı yapon ədəbiyyatı üçün təsadüf deyil. Məsələn, 1895-ci ildən 1972-ci ilə qədər Yaponiyada 13 tanınmış yazıçı intihar etmişdir.

Bu məqamda istərdim ki, intiharlar haqqında psixiatr Şaiq Sultanovun dediklərinə nəzər salaq: “*İntihar edən adı insanların içərisində də psixi xəstələr var. Onlar psixi pozuntuların təsiri altında həyatlarına qəsd edirlər. Məsələn, qulaqlarına səs gəlir: “özünü asmalısan”, “özünü öldürməlisən”. Gec-tez o səsin təsiri altında, ona qalib gələ bilməyib intihar edirlər. Yaxud insanda özünügünahlandırma sayıqlamaları da ola bilər. “Mən günahkaram” deyən insanda mütləq depressiya əmələ gəlir və əhvali-ruhiyyə enən yerə sui-qəsd fikri yaranır*”.

Akutaqavanın özündə və yaradıcılığındakı qəhrəmanlarda da gözə görünmələr, sayıqlamlar var idi. “Qəribə hadisə”nin qəhrəmanlarının ikisini də qarabasmalar izləyirdi. Yaxud “Dişli çarx”ın qəhrəmanlarını izləyən hallüsinasiyalar...

Bir sözlə, həyatı ilə bağlı dəqiq faktlar Akutaqavanın yaradıcılığında da əks olunub. O, xüsusilə ömrünün sonunda işlədiyi üç əsərində keçirdiyi sarsıntıları kəskin şəkildə verir və ölüm, intihar, mənəvi böhran haqqında söz açırıdı. Məsələn, “Axmağın həyatı”ndakı düşüncələr, “Qaranlıqda dialoq”dakı kənardan duyulan səslə deyişmə, “Dişli çarx”dakı qəhrəmanın hallüsinasiyası... Bütün bunlar onun düşüncələrinin qarma-qarışılığı, təfəkkürünün

dumanlığını və ümumiyyətlə, hiss etdikləri və yaşıdları idı ki, novellalarına gətirilmişdi.

“*Onun hətta qələm tutan əli titrəyirdi. Bu azmiş kimi, ağzının suyu da axmağa başlamışdı. Beyni böyük dozada qəbul etdiyi veranolun təsirindən ayılan zaman aydın işləyə bilirdi. O da ki cəmi-cümlətanı yarımcı saat... Demək olar ki, bütün həyatını xəyalda, boşluqda, qarışış düşüncələrdə keçirirdi*” (“Məğlubiyyət” – “Axmağın həyatı”).

Yaxud eyni əsərin başqa bir bölümündə yazırıdı: “*Onun dostlarından biri dəli olmuşdu. Yoldaşları onu xəstəxanaya yerləşdiridikdə... yadına düşdü ki, Qoqol da ağlı başından çıxandan, dəli olandan sonra öldü...*” (“Əsir” – “Axmağın həyatı”).

Ümumiyyətlə, psixi xəstəlikdən sonra intihar etmiş yazıçılar haqqında düşünəndə məni bir sual daha çox maraqlandırıb: yaradıcılıq gücü psixi pozuntunun yaranmasına və intihar addımının atılmasına təkan rolu oynaya bilərmi?

Bu sualın cavabını tapmaq üçün yenə də psixiatr Şaiq Sultanovun fikrinə müraciət edək. Amma təəssüf ki, nə o, nə də digər psixiatrlar bu məsələdə dəqiq cavab vermək iqtidarında deyillər. Hələ ki... “*Məşhur italyan psixiatrı Çezares Lombrazo “İstedad və ruhi pozuntu” əsərini yazıb və onun nəzəriyyəsi uzun müddət qəbul olunmasa da, əsərdə maraqlı fikirlər var. Burada qoyulan əsas sual belədir: insanda əvvəlcə istedad yaranır, sonra ruhu pozulur, yoxsa əksinə, ruhi pozuntu istedadın yaranmasına yol açır? Əsərdə bir çox yazıçıların adı çəkilir. Eyni zamanda ingilis yazarı Conatan Swiftin, yaxud psixi xəstə olan rəssam Van Qoqun... Swiftin “Quilliverin səyahəti” əsəri, əslində, əsl psixi pozuntusu olan adamın əsəri hesab edilə bilər. Çünkü insanı normadan kiçik və ya böyük görmək məhz psixi pozuntunun əlamətidir. Hər halda, istedadın ruhun pozulması üçün təkan rolunu oynadığını israrla demək olmaz. Çünkü milyonlarla istedadlı insan var ki, ruhi xəstə deyil. Həmçinin milyonlarla ruhi xəstə tanıyıraq ki, istedadlı deyil*”.

Neyinsə normadan kiçik və ya böyük görünməsi, yaxud qarabasmalar, daimi depressiv vəziyyətdə yaşamaq, bu depressiv halda dəfələrlə intihar haqqında düşünmək, hətta bunu sinaqdan belə keçirmək... Bütün bunlar Akutaqavanın həyatında da, əsərlərində də faktlarla təsdiqlənir. “Qu quşunun müqəvvəsi”nda o özü haqqında yazır: *“Axmağın həyatı”ni yanan zaman o, köhnə əşyalar alvercisinin dükanında təsadüfən qu quşunun müqəvvəsini gördü. Həmin an birdən-birə bütün həyatı gözləri önündən keçdi. Gözləri yaşardı, boğazı avvalca qəhər, sonrasa soyuq bir qəhəhə ilə tixandı... Qarşıda onu ya intihar, ya da dəlilik gözləyirdi. Bu barədə düşünə-düşünə o, ala-qaranlıq küçə ilə gedirdi. Və özlüyündə onu məhv edəcək taleyini səbirlə gözləmək qərarını verdi.”* (“Qu quşunun müqəvvəsi” – “Axmağın həyatı”).

Akutaqavanın, demək olar ki, bütün əsərlərində özünü narahat edən məsələlərin müzakirəsi, təhlili vardır. Amma qeyd etdiyim son üç əsər onun narahatlığının və qorxularının daha böyük təqdimatçısıdır. “Axmağın həyatı”nın başqa bölümündə o yazırıdı: *“Yuxusuzluq ona hücum çəkmişdi. Bu azmiş kimi, gücü də azalırdı. Müraciət etdiyi həkimlərin hamısı özünəməxsus diaqnoz qoyurdu. Nevrostaniya, oynaqların xroniki soyuqlaması, beyin yorğunluğu... Amma o öz xəstəliyinin səbəbini anlayırdı. O özündən də utanırı, keçirdiyi qorxu və həyəcanan görə cəmiyyətdən də. O bu cəmiyyətə nifrat edirdi. Bu idi onun xəstəliyinin səbəbi”* (“Xəstəlik” – “Axmağın həyatı”).

Gördüyünüz kimi, gətirdiyim sitatlar fərqli əsərlərdən götürülüb. Sizcə, bir yazıçı üçün hər addımda yalnız bir məsələ ilə bağlı qoyulan suala cavab tapmaq cəhdini nə dərəcədə normaldır? Və ya nə dərəcədə təsadüf sayılmalıdır?

Öz məninin, dünyasının dərinliklərinə qapıldıqca bu yazıçının bütün sualları bir cavaba aparıb çıxarırdı. Məqsədlimi, məqsədsizmi – bu barədə düşünməyə dəyər... Sizin nəticəniz nə olacaq, bilmirəm. Mənim nəticəm isə budur:

Akutaqava üçün bu, içindən çıxa bilmədiyi bir məkandır. Və o məkanda çırpınmanın heç bir məqsədi ola bilməzdi... Oradan çıxməq istəyi olsa da...

“Maylender ölümün cazibədarlığını çox düzgün təsvir edir. Həqiqətən də, hansısa bir təsadüf nəticəsində biz ölümün cazibəsini hiss ediriksə, onun təsirindən ayrılmama olmur. Bundan başqa, ölüm haqqında düşünərkən biz onun ətrafında firlanaraq dairələr cizməga başlayırıq”. (“Ölüm” – “Piqmeyin sözləri”)

Akutaqavanın həyatında bir çox şeylər təəccüb doğurur və “həyatın ironiyası” adlandırıla bilər. Məsələn, öz çıxışlarında intihar etmiş yazıçıları qınamasından tutmuş, ölümü sinaqdan keçirmək istəyən qələm adamlarını ittiham etməsinə qədər... Özü dəfələrlə intihara – ölümə hansı mərhələlərdən adlamaq lazımlılığını öyrənmək üçün eksperimentlər keçirən də, bu haqda fikir yürüdən Stinberqi qınayırdı: *“Stinberq “Əfsanələr”də yazırı ki, ölümün əzablı olub-olmadığını sinaqdan keçirib. Amma oynayaraq belə bir sinağı həyata keçirmək mümkün deyil. Stinberq ölmək istəyən, amma ölə bilməyən insanlardan biridir”* (“Stinberq” – “Piqmeyin sözləri”).

Yazıçı onu da anlayırdı ki, istər özünün, istərsə də başqalarının bu sırrı açmaq üçün etdikləri cəhd eksperiment olaraq qalacaq. Əlbəttə ki, o addımı atıb geri qayıtmağın mümkünzsız olduğu kriteriyani keçməsən... Və Stinberqi “Ölə bilməyən insan” adlandıran Akutaqava öz həyatında bu eksperimenti reallaşdırıcı və ölə bilənlər cərgəsinə qoşuldu. Həm də könüllü şəkildə.

Bütün bunlarla yanaşı, o, yaşamaq, mübarizə aparmaq haqqında da düşünüb. Düşünməyinə düşünüb, amma bu düşüncənin özündə də, sonucunda da intihar dayanıb: *“Biz həyatla mübarizə apara-apara onunla mübarizənin nə demək olduğunu və bunu necə etmək lazımlı gəldiyini öyrənirik. O adam ki bu axmaq oyuna hiddətsiz baxmayı bacarmır, yaxşı olar, səhnədən uzaqlaşın. Əlbəttə, intiharın*

yaxşı üsul olması şübhəsizdir. Amma həyat səhnəsində qalxmaq istəyən kəs yaralardan qorxmadan mübarizə aparmağı bacarmalıdır” (“İnsan həyatı”).

Bax bu cür qəribə “optimist” mühakimələr yürüdən Akutaqava bir şeydə yanılırdı: *“Xoşbəxtlikdən, insanı necə ölüyünə görə o qədər də ciddi mühakimə etmirlər. Bizi daha çox necə yaşadığımıza görə mühakimə edirlər”* (“At ayaqları”).

Akutaqavanın maraqlı əsərlərindən biri – “Cəhənnəm əzabları” haqqında danışmasaq, olmaz. Burada, əslində, psixi cəhətdən anormal olan rəssamın həyatı və çəkdiyi əsərdən danışılır. Rəssam cəhənnəmi təsvir etmək üçün öz şagirdlərinin əzablarını görməyə belə razılıq verir. O, kiminin üzərinə yırtıcı quşun şığımasını, kiminin zəncirə sarınmasını və ən nəhayət, öz qızının odun içinde yanmasını müşahidə edir. Həmin rəssam – Yesexide son anda intihara əl atır: **“Yesexide “Cəhənnəm əzabları” şəklini bitirərək öz otağında özünü asdı”**.

Belə bir sonluq ölümü bilmək istəyən, onun sərrini açmağa çalışan insanın müşahidədən istədiyi dərəcədə yararlana bilmədiyinin məntiqli nəticəsidir. Və Akutaqava hər dəfə belə bir məntiqi nəticəni ortaya qoyur. Məncə, mənim də bu məqamda ortaya atdığım məntiqi nəticə – həyat və yaradıcılıq paraleli, yaradıcılıqakı intiharla şəxsiyyət daxilində bu istəyin (xüsusilə də şüuraltı!!!) mövcudluğu hələ ki sübutunu tapır.

Bu məqamda başqa misallar da çəkə bilərəm.

“Üç pəncərə”də zabitin intiharı və **“Mən başa düşmürəm, belə şeylərə görə də intihar edirlər?”** suali, “General”da qoca generalla oğlunun söhbəti əsasında **“Generalın nəyə görə intihar etdiyini birtəhər anlaya bilərəm. Lakin bu ərəfədə nə üçün şəkil çəkdirdiyini heç cür başa düşmürəm. İnanmiram ki, o bunu ölümündən sonra şəkillərinin vitrinə**

qoyulması üçün edib” fikirlərini xatırlatmaqla... Bütün bunlar intihar edəcək, həyatına son qoymaq üçün intiharı seçəcək yaziçinin düşüncələri idi... Qəhrəmanları haqqında, qəhrəmanlarının dilindən səsləndirilirdi...

Rūnoske Akutaqava, anime

Yenə də qayıdaq son yaradıcılıq dövrünə. Qeyd etdiyim kimi, Akutaqavanın yaradıcılığını izlərkən Cek Londonla qəribə bir bənzərliyi yaxaladım. Bu bənzərlik məqamlarından daha birinə toxunum: onların hər ikisi Allahın gülüşünü eşidirdi. Hər ikisi “Allahın gülüşü” adlı bir əsər yazmışdı.

Akutaqava: “*Tamamilə gücdən düşmüş halda Radiqenin ölümqabağı sözlərini oxudu və Allahların gülüşü bir daha onun qulaqlarında səsləndi. Bu sözlər belə idi: “Allahın döyüşçüləri arxamca gəlib”. O özünün sentimentallığı, mövhumatçılığı ilə mübarizə aparmağa, özünü ələ almağa çalışırı. Amma bu mübarizə fiziki mənada mümkünüsüz idi. O, orta əsr insanlarına qibət edirdi. O insanlar ki, Allaha inanırdılar. Amma o, Allaha və Allah sevgisinə inanmaq iqtidarında deyildi. Bədbəxtlikdən Allahlar bizim kimi intihar etməyi bacarmırlar...*” (“Allahların gülüşü” – “Axmağın həyatı”).

Bu gülüş yaradılmışın üzərində qələbələrin doğurduğu gülüş idi və intihar edən yazıçılar onu eşidirdilər. Bunu xəstə şüurun oynadığı oyun da adlandırı bilərsiniz. Amma... Bəlkə də, toxunulmasına qadağa qoyulan mövzulara əl uzadılmasına verilən bir cəza idi?! Kim bilir?!

Düzdür, Akutaqava Allaha inana bilməsə də, hərdən bunun əksini də yazırdı. Daha doğrusu, müəyyən məqamlarda o, yaradılanların yaradılmasında başqa bir “barmağ”ın olduğunu etiraf etmək məcburiyyətində qalırdı: “*Ola bilər ki, yazılıçı əsərini düşünərək yaratsın. Amma əsəri özlüyündə götürsək, onun gözəlliyinin və eybəcərliyinin müəyyən hissəsi yazılıçı dərkətməsindən yüksəkdə duran mistika – müəmmə dənyasına aiddir. Bütün hissəsi desək, daha düzgün olar*”.

O intihar edərkən dünyani dərkin hansı mərhələsində idi? Bu suala, həqiqətən də, cavab tapmaq istərdim. Ancaq hələlik deyə biləcəyim fikir, özü buna iddialı olmasa da, bu yazılıçının yapon ədəbiyyatında böyük yer tutmasıdır.

Nə üçün “özü iddialı olmasa da” deyirəm? Çünkü o, iddialı deyildi: “*Mən gözləmirəm ki, gələcək zamanlarda qəbul olunmuş yazılıçı olacağam. Amma hər halda... yüz il sonra seçilmiş əsərlərimi hansısa oxucunun oxuyacağını təsəvvür edirəm. Başa düşürəm. Ağılı adamlar axmaq ümidi lərimə görə mənə güləcəklər. Amma nəzərə alın ki, gülməyi mən özüm də bacarıram. Hərçənd ki, öz axmaqlığımı güləndə mənəvi gücsüzlüyümə görə özümdən zəhləm gedir. Özümlə bərabər, bütün aciz və gücsüz insanlara acıyıram*” (“Gələcək həyat”)

Akutaqavanın həyat və yaradıcılığı haqqında onun ölümündən sonra çox şeylər yazıldı. Yazılanlar arasında ən asan tapılan söz “mənəvi böhran” ifadəsi idi. Bu yazılıçının intiharını bundan sadə nə ilə izah etmək olardı ki?

Məsələn, Feldman yazırıdı: “*Onun onsuz da şən olmayan əsərləri ömrünün son illərində daha çox qəməngin çalarlar əldə etməyə başlamışdı. Buna yazılıçının keçirdiyi mənəvi böhran və 20-ci illərin əvvəllərində yaşadığı sarsıntılar səbəb olmuşdur*”.

Amma sizə bir söz deyimmi? Məncə, Akutaqavanın bu məqamda (yəni mənim kitabları və qeydləri qarşıma töküb nəyisə kəşf etmiş kimi sevindiyim və ya əksinə, faktların oxşarlığından qəzəbləndiyim, sizin isə bu yazınızı oxuduğunuz vaxt) bizə söz demək imkanı olsaydı, bunları deyərdi. Sizə qəribə gəlməsin, amma mən yüzdə yüz bu sözləri deyəcəyinə əminəm: “*Cahil insanların düşündüyü kimi, sərrin qapısını açmaq elə də çətin deyil! Əksinə, o qapını bağlamaq çətindir. Bax budur qorxulu məsələ. Ona görə də yaxşısı budur ki, belə məsələlərə toxunmayasan*” (“Xaricilər” – “Yasukitinin qeydlərindən”).

Bu aciz insan, amma qəribə və maraqlı yazılıçı 1927-ci il iyulun 4-də sübh çəğidi böyük dozada yuxu dərmanı içməklə intihar edib. Və bunun nə dərəcədə növbəti bir eksperiment (dəfələrlə keçirdiyi!) olub-olmadığını söyləmək çox çətindir.

MOTİVASIYA

Sevgidə UĞUR QAZANMAQ ÜÇÜN NƏ ETMƏLİ?

Əlibala
MƏHƏRRƏMZADƏ

Statistikaya görə, sevgilərin çox cüzi – cəmi 5 faizi qovuşma ilə nəticələnir. Bəs sevən necə etməlidir ki, sevgidə oxu daşa dəyməsin?

Heyatda uğur qazanmağın anlamanın tərkib hissələrindən biri də sevgidə uğur qazanmaqdır. Belə ki, həyatın keşmə-keşlərinə yenicə daxil olan gənc ilk sevgisinin uğursuzluq acısı ilə bütün qarşıda duran həyatının dadından, şirinliyindən məhrum olur, özünü həyat mübarizəsində məğlub sanaraq cəmiyyətin “bədbəxtlər ordusu”nun əsgərinə çevirir.

İnsan həyatında ən vacib iki mərhələnin uğurlu ailə və uğurlu karyera qurmaq olmasını da gəlin unutmayaq. Uğurlu sevgi – bizim bu söhbətimizdə uğurlu ailənin təməlqoyma ampluasında olacaq.

Sevgi nədir? Bu, psixoloji, yoxsa fizioloji haldır? Bu günümüzə qədər bəhs etdiyimiz mövzu barədə o qədər tədqiqatlara rast gəlmək olar ki.

Sübəhəsiz, hər birimiz sevirik, sevilirik. Bu hissələrdən məhrum olan insana əsla rast gəlinməz. Sevən, amma sevginin ədalətinə inanmayanlar da, hələ sevməyən, amma sevgiyə inananlar da, həm sevən, həm də bu müqəddəs hissə etiqad edənlər də sonda bir mətləbə gəlirlər: Əgər Yer üzərində Leyli və Məcnun, Əsli və Kərəm, Romeo və Cülyetta, Tristan və Izolda dastanları yaranmışsa, deməli, bizim onu qəbul edib-etməməyimizdən, ona təslim olub-olmayacağımızdan asılı olmayıaraq, sevgi ta qədimdən yaranıb bugünümüzədək davam edən ölməz bir prosesdir, şübhəsiz, kainatda həyat durduqca o da duracaq.

Düzdür, illər, əsrlər sevgiyə məzmun cəhətdən müxtəlif korrektələr etmişlər və indi də edirlər. Amma yalnız korrektələr. Məğz isə olduğu kimi qalmaqdadır.

Fizioloqlar qeyd edirlər ki, organizmimizdə testosterone qrupunun hormonları yiğilanda biz sevməyə başlayırıq. Beynimiz bizə sevməyə icazə verirsə, sevgi ehtiyacı duyuruq.

Psixologiyada sevgi – fədakar, ürəkdən gələn bağlılıq hissidir, kiməsə, nəyəsə aludə olmaq, meyil etməkdir.

Sevgi – dünya ədəbiyyatının, şübhəsiz, baş mövzusudur. Amma onun elmi mahiyyətini bilmək də çox vacibdir. Gənclər instinctlə sevirlər, düşünürəm ki, sevginin mahiyyətini,

elmi izahını da bilsələr, bundan yalnız fayda tapa bilərlər.

“Uğursuz sevgi” anlayışı çox geniş yayılıb, uğur barədə yazılıqsa, deməli, sevgi mövzusuna da geniş yer ayırmalı, ondan hərtərəfli bəhs etməliyik.

Təəssüf ki, əsas intihar səbəblərindən biri də uğursuz sevgidir. Nə qədər gənc cavabsız sevgiyə görə, nə qədəri isə sevgiləri qarşılıqlı olsa belə, qovuşma səadətlərinə mane olan əngəllərə görə intihar edib!

Nə qədər gənclərimiz var ki, uğursuz sevgi ucbatından sonrakı həyatını matəmə bürüyüb, fizioloji intihar etməsə belə, mənəvi intihar edib, həyatın toy-bayramına, sevincinə bir növ oruc tutub!

Şəxsən neçə insan tanıyıram ki, yaşadığı uğursuz sevgidən psixoloji sarsıntı keçirərək ömürlük əsəb xəstəliyi qazanıb. Neçəsini də tanıyıram ki, ailə qurmayıb, bütün həyatını təklikdə keçirməklə uğursuz sevgisinə yas tutub.

Düşünürəm ki, sevgi hissinin nə olduğunu dərindən öyrənmək hər bir kəs üçün lazımlı, hətta mən deyərdim, vacibdir.

Bəşər tarixi boyunca sevgi formulunu şairlər, filosoflar, təbiblər səylə axtarıblar, amma onu tapmağa ən yaxın XIX və XX əsrin fizioloqları və psixoloqları olublar. Təbii ki, sevgi özü cismani deyil, ruhi, yəni materialist deyil, idealist bir anladır, ona görə də onun dəqiq tərifi, düsturu da mövcud ola bilməz. Bununla belə, sevgini tək poetik planda deyil, fizioloji, hormonal-biokimyəvi planda mənimsəmək üçün kifayət qədər faydalı təlimlər mövcuddur.

Məsələn, bizim tələbəlik illərimizdən tanıdığımız məşhur sovet psixoloqu, sevgi tədqiqatçısı Y.Ryurikov sevgi fenomenini öyrənməkçün psixologiya, fiziologiya, seksuologiya və kulturologiya təlimlərini sevgi barədə yazmış böyük yazıçı və şairlərin, habelə filosofların kəşfləri ilə birgə nəzərdən

keçirməyin vacibliyini söyləmişdi. Yazar sevgi barədə məişət miflərinin – elmlərin məcmusu ilə birlikdə – sevginin mahiyyətinin sintezini

yaratmasını ortaya qoymuşdu. Y.Ryurikovun sevgi formulu belə idi:

Sevgi – instinkt və hormonlar – əlvan eynəklər (sevən sevdiyini o qədər ideallaşdırır ki, onun yalnız müsbət cəhətlərini görə bilir, bunu da psixologiyada “əlvan eynəklər” ifadəsi ilə adlandırırlar) – razılaşa bilmək, ələ ala bilmək incəsənəti (biz bunu daha çox kompliment deməklə yola gətirmək anlamında başa düşürük) – yaxud idarə etməyə məcbur qaldığımız halların zəruri idarəsi.

Sevgi – insanın olduqca mürəkkəb daxili vəziyyəti olduğu üçün sevgi formulu da bütün dərinliklərə enə bilmək gücündə olmalıdır, əlbəttə ki. Və sevgi təlimlərini yaratmağın ən böyük çətinliyi də hər sevginin öz spesifikliyinin olmasıdır. Sevgi nüansları tipik olduqları qədər fərdi də ola bilir. Hər bir spesifikliyi ümumi təlimə gətirmək isə ümumiləşmə baxımından mümkünüszdür.

Sevgi təlimlərinin ən işqli tərəfi odur ki, onların köməkliyi ilə artıq kimlərçünsə bir xəstəliyə çevrilmiş sevgiyə diaqnoz qoymaq mümkün olur, sevginin quluna, köləsinə çevrilib kor-koranə təslim olmaq əvəzinə, onu idarə etmək mümkün olur.

Sevginin növləri var, o, çoxşaxəli, çoxməzmunludur. Bəzən o, əzab-əziyyətdir, dərddir, göz yaşıdır, nevroz, hipomaniyadır. Bəzən narkotik kimi asılı edən, tutub saxlayandır, bəzən də təbiəti al-əlvan edən rənglərdir, sevinc, səadət, xoşbəxtlik yağmuru yağıdıran buluddur, bizi cəlbtəmə məstliyinə aparan gipnotik dalğadır.

“Uğursuz sevgi” anlayışı niyə bəs önce qeyd etdiyimiz bədbəxtliklərə yol açır, “faciəvi sevgi” məzmununu kəsb edir? Niyə səni sonradan tərk edirlərsə, yaxud əvvəlcədən sevginə cavab vermirərsə, sevgi hisslerin daha da şiddetlənir, alovu səni yandırıb-yaxır, məhv edir?

London psixiatrları təsdiq edirlər ki, daha çox yeniyetməlikdə rast gəlinən “dəli kimi sevmək” halı, doğrudan da, mövcuddur, yəni “dəli kimi sevmək” ifadəsi adicə söz yığını, zəmini olmayan təsvir deyildir. Psixiatrlar 30 nəfər şiddətlə sevən yeniyetmə üzərində sınaq aparmış, onları testdən keçirmişlər.

Məlum olmuşdur ki, onlar, doğrudan da, xəstədirlər. Sevgi xəstəliyi əhval-ruhiyyənin kəskin dəyişilməsi, yuxunun qısalığı, şəxsi maraqlardan könüllü imtina, sevdiyindən tam asılılıq vəziyyətinə gəlib çıxmanın özündə ehtiva edir.

Amerika neyrobioloqları sevənlərin beyninin şəklini çıxararaq londonlu psixiatrların söylədiklərini təsdiq etmişlər. Sevən beynin patoloji fəallığı yalnız sevdiyinin sevgiyə qarşılıq verməsi nəticəsində dayanırmış, beyn normal fəaliyyətə qaydırılmış.

Qeyd etdim, sevginin növləri var: sevgi-ehtiras, sevgi-dostluq, romantik sevgi, platonik sevgi, praqmatik sevgi, rəqabəti sevgi, özünü fədaetmə sevgisi və s. və i.

Adətən, sevgi növlərini insanın hormonal balansının xüsusiyyətləri ilə izah edirlər.

Professor R.Sternberqə görə, sevgidə romantik hissələr, yaxınlıq ehtirası, habelə ikitərəfli münasibət yaratmaq, sonradan da onu qoruyub saxlamaq qərarvericiliyi – ümumilikdə üç hissə olur. Professorun fikrincə, sevgi aşiq olmaq mərhələsindən başlayaraq üç mərhələ keçir (Yeri gəlmışkən, bu cür təsnifatı ilə R.Sternberq Y.Ryurikovdan tam fərqlənir): Bu mərhələlər ideallaşdırma, dəyərsizləşdirmə və integrasiyadan ibarətdir.

İdeallaşdırında sevdiyini tam olaraq ideallaşdırır, onu simaca və bədəncə gözəllərin gözəli hesab edir, xaraktercə yaxşılaraın yaxşısı sanırsan. Biz azərbaycanlıların məşhur bir deyimi də var: könül sevən göyçək olar. İdeallaşdırma mərhələsində sevən sevdiyinin pozitiv cəhətlərini daha da işiştirdirsə, əksinə, neqativ cəhətlərini görməməyə çalışır.

Dəyərsizləşdirmə mərhələsi ideallaşdırmanın tam əksidir. Bu dəfə artıq sevdiyinin müsbət yox, mənfi cəhətləri sənin diqqət mərkəzində olur. Mənfilikləri işiştirdir, necə deyərlər, qarışqanı böyüdüb fil edirsən. Bu mərhələdə sevgi adlı möcüzə anidən səni tərk etdiyindən sevdiyini yüksəltdiyin ucalıqdan yerə endirirsən.

İnteqrasiya mərhələsi isə sevgi münasibətlərinin tam yetkinlik dövrüdür, buna yetişkənlilik dövrü də demək olar. İlk iki mərhələdən fərqli olaraq, burada sevən düzü

düz, əyrini əyri görür. Yəni sevdiyini real insan prizmasından baxaraq bütün müsbət və mənfi cəhətləri ilə birgə qəbul edir. Çox təəssüf ki, sevgi münasibətlərində biz əksər halda bu mərhələyə çata bilmir, öncə ideallaşdırıb sonra dəyərsizləşdiririk.

Motivasiya etdiyim elə sevən gənclər var ki, bir-birlərini durmadan ittiham etməkdə, “öz aralarında yaxşı və pisi müəyyənləşdirmək” mübarizəsinə rəvac verməkdədirlər. Necə ki uğursuz sevgi cavabsız sevgidən yaranır, eləcə də qarşılıqlı sevginin növbəti dəyərsizləşdirmə mərhələsi də uğursuz sevgi istehsal etməkdədir. Hətta bir-birini şiddətlə sevib, ailə qurub, sonradan ayrılan gənclərimiz məgər azdır? Demək, uğursuz sevgi anlayışının birtərəfli, cavabsız sevgi kimi, adı, bəsit forması ilə yanaşı, bax bu, sonradan “bizimki tutmur”, “xasiyyətimiz uyğun gəlmir” xarakteristikası ilə ayrılmaga rəvac verən mürəkkəb forması da nəticədə eyni anlama gətirib çıxarır – cəmiyyətdə narazı və bədbin insanların sayı artır.

Biz sevgini həyatdan almaq istədiyimiz ən böyük hədiyyələrdən, mükafatlardan biri hesab edirik. Bu mükafatdan ötrü əksərən istənilən şücaətə, qəhrəmanlığa hazırlıq, istənilən məhrumiyyətlərə, çətinliklərə sinə gərməkdəyik.

Bu yaxınlarda çox sarsıcı bir hadisənin şahidi olmuşduq. Sevgilərinə valideynləri tərəfindən qadağın qoyulan iki sevən gənc aləmə meydan oxuyaraq özlərini avtomobilin içində yandırıb işıqlı dünyaya əlvida demişdilər. Sevgi – qanda olan xoşbəxtlik hormonlarının səviyyəsini artırmaqla yanaşı, həm də qorxu hissini yox edən feniletilaminin səviyyəsini də qaldırır.

Bəs “sevgi uğursuzluğu” sindromundan necə qurtulmalı? Əlbəttə ki, bunun yolları mümkün dərddən qurtulmağa istəyin də olmalıdır. Həmin şəxs əmin olmalıdır ki:

Birincisi: Qarşılıqlı, adekvat olmayan sevginin fəsadları bu gün müalicə olunur, məsələn, antidepressantların köməyi ilə. Ona

görə də Məcnunluq etməkdənsə mütəxəssisə müraciət eləmək, çarəsizlik komplekslərini yığışdırmaq lazımdır. Sevgi azarına tutulmaq da bir xəstəlikdir, xəstəlik gələndə isə mütləq təbibə müraciət eləmək lazımdır.

İkincisi: İnsan özündə güc, iradə tapmaqla sevgi azarından özbaşına da qurtula bilər, yəni ki, tibbin digər xəstəliklərindən fərqli olaraq, sevgidə özünümüalicə olduqca effektiv təsir bağışlayır.

Bəs bunu necə həyata keçirmək olar? Təbii ki, möhkəm iradə, güclü xarakter vasitəsi ilə. Sevgi xəstəliyindən qurtulmaqcığın sizə sevgi acısı yaşıdan kəsdən hər gün bir qədər də uzaqlaşın, onun mənfi xüsusiyyətlərini xatırlayıb bunnara önəm verin, özlüyünüzdə onu pisləyin. Bu, olduqca müsbət effekt verəcək. Unutmayın, sevgi ağrısını dərhal, yerində kəsmək xeyli rahatdır, bu sizi az ziyanla ötüsdürər. Amma elə ki bu ağrı tam gücü ilə tüğyan etdi, “ağrıkəsicilər” artıq kömək edə bilməyəcək.

Ani olaraq yanaşı qoyulan iki gözəl dibçək çiçəyini nəzərdən keçirin. Onlar bir-birinə sarı böyüyürlər, sanki bir-birlərindən güc alırlar, gözəllik alırlar. Qəfildən onları ayırin. Nə olacaq? Eyni kökdən böyümürlər ki, məhv olsunlar? Yenə də yaşayacaqlar. Nə olsun, bir müddət təkkilikləri təəssüfverici olacaq.

Hər bir insanın həyatından sevdiyi şəxs gedə bilər. Əfsus ki, bəzən bunu həyatın sonu adlandırır, dünyamızın uçub dağıldığını zənn edirik.

Əslində isə heç nə dağılmayıb. Bir az tərpənib. Onu da bərpa etmək öz əlimizdədir.

Bəs sevgidə uğur qazanmağın yolu nədən keçir?

Biz bu söhbətimizə necə, nədən başladıq? Ondan başladıq ki, ilk öncə sevən gənc sevginin elmi əsasını bilməlidir, kor-koranə sevməyin gətirəcəyi fəsadlardan xəbərdar olmalıdır. İlk öncə hər bir sevən gənc öz sevgisinin növünü, xarakterini müəyyənləşdirməlidir, sevgisinin bütün xüsusiyyətlərinə bələd olmalıdır. Bayaq

bir neçə sevgi təsnifati ilə sizləri tanış etdim. Sevginin “ipini tam əlinə almaq”, onu idarə etməkçün ən vacib olanı bədəndəki hormonlara uyğun

olaraq müəyyənləşdirilmiş sevgi tipləridir ki, bu müəyyənləşdirmə də ABŞ antropoloqu X.Fişerə məxsusdur.

Sevgi hissələrinin yaranmasında dörd hormon dominantlıq edir ki, bunlar da haqqında artıq bəhs etdiyimiz testosterone yanaşı, serotonin, estrogen və dofamindir.

Beləliklə, X.Fişerin tipləri bunlardır:

1. Testosteron həcmi yüksək olanlar.

Belələrini X.Fişer sevgidə idarə edənlər adlandırır.

Daha çox kişilərdə olan, qadınlarda isə böyrəküstü vəzlərdə az həcmdə yaranan bu hormon tələbkar, evoist, bir qədər sərt, kobud sevən obrazı yaradır. Belələri sevgilərini asan idarə edir, qurdıqları ailədə əsl ailə başçısı olurlar. (X.Fişer belələrini tiran adlandırmaqdan da vaz keçmir). Bu tip insanların sevgilisi olanlar öncədən “ağır otur, batman gəl” prinsipi ilə qapalı bir ailə həyatı keçirəcəklərinə hazır olmalıdırlar;

2. Dofaminin həcmi yüksək olanlar.

Belələrini X.Fişer sevgidə tədqiqatçılar adlandırır.

Dofamin hormonu emosiya və liderlik keyfiyyətlərinə cavab

verir. Bu tip sevənlər həm də dəyişkən xarakterli sevənlərdir. Sevginin ilk fazasında sevdiklərinə bol hədiyyələr, sürprizlər edən belələrinin emosiyaları aşış-daşsa da, sevginin ikinci fazasında onlar darixmağa başlayırlar, əvvəlki sevgi dəyərlərinin gözlərindən düşməsini müşahidə edirlər. Bu tip insanların sevgililəri münasibətlərini qoruyub saxlamaq üçün onları daim nələrləsə də təəccübləndirməli, daim sevginin yeni-yeni çalarlarını ortaya qoymalıdır.

3. Serotoninin həcmi yüksək olanlar.

Belələrini X.Fişer sevgidə inşaatçılar adlandırır.

Belələri sadiq, etibarlı, təsərrüfatçıl, ailəcanlı olurlar, xəyanət nə olduğunu bilməzlər. Amma bu tip sevənlərdə romantika, fantaziya görmək mümkün deyil, onların sevgi – sadəcə ailə həyatı qurmağın ilk addımıdır.

Təsəvvür edin, inşaatçılar tədqiqatçılarla sevişsələr, axırı nə olar?

Bu cür sevgi dərhal uğursuzluqla nəticələnər. Amma inşaatçılar qarşı tərəfdən heç bir təşbbüs gözləmədən tam idarəetmə dikturasına riayət edən idarə-

edənlərlə normal münasibətlər qura bilərlər.

Ən nəhayət, gəlib çatdıq dördüncü tipə:

4. Estrogenin həcmi yüksək olanlar.

Belələrini isə X.Fişer sevgidə danışq aparalar adlandırır.

Daha çox duyğusal olan, hiss adamı olan belələri mehribandırlar, qayğıkeşdirirlər. Daim nəvaziş göstərirlər, sevgidə yaradıcıdır. Amma xeyli müdafiəsiz, köməksizdirirlər, münasibətə aydınlıq gətirməyi, yerli-yersiz mübahisə etməyi, inciməyi, küsməyi çox sevirlər. Amma sonda da barışan tərəf özləri olurlar. X.Fişerə görə, belələri ilə bütün digər tiplər uyğunlaşa bilir. Bizim təbirimizcə desək, dördüncü tipin nümayəndələri “adam yolaverənlər”dir.

İnsan təbiətinin üç əsas xüsusiyyəti hansılardır? Düşünmədən cavab verərik ki, bioloji, intellektual və mənəvi. Əksərən bu xüsusiyyətlərə istinadən yaranan sevgi hissələri uzun ömürlü olur. Amma çox təəssüf ki, hazırda bu xüsusiyyətlərin üçünü də öz kölgəsində qoyan maddilik xüsusiyyəti sevən kəslərdə dominantlıq etməyə başlayıb. İndi sevgidə şəxsi mənfəət axtaranlar xüsusən hazırlı kapitalizm cəmiyyətinin tələblərinə uyğun hərəkət edirlər. Özlüyündə gedonizm (həzz duymaq) və karyerizm (qarşı tərəfin üstünlüklerində yararlanmaq) kimi halları birləşdirən maddilik geniş vüsət alıb. Bu dialoqları kim eşitməyib ki:

– Qızı istəyən var.

– Kimlərdəndir? Evi-eşiyi, işi-gücü varmı?

Yəni ki, sevənin gözəl-göyçək olmaq kimi fizioloji, sevən qəlbə malik olmaq, ağıllı, tərbiyeli, gözəl xasiyyətli olmaq kimi mənəvi, ali təhsilli, bilikli olmaq kimi intellektual tərəfləri maraq doğurmur, maraq doğuran onun regionu, valideynləri, var-dövlətidir, maddi tərəfləridir.

Uğurlu sevgi münasibətlərində bax bu faktor da nəzərə alınmalıdır, acı da olsa, “ayağını yorganına görə uzatmaq”, “özünə uyğun birisini tapmaq” zərurəti günümüzün sevgi münasibətlərinin qurulmasında ən vacib rol oynayan münasibətlərdəndir.

Xaraktercə də özünə uyğun birisini tapmaq, məhz yaxşı bələd olduğun birisi ilə ailə qurmaq istəyin özünü sonda tam doğrulda bilər. Bir tanışlıqla “ZAQS”a qaçmaq, az qala bütün ölkələrin teleefirlərində populyar olan evlilik proqramları vasitəsi ilə evlənmək əksər hallarda uğurlu ailə qurulmasına rəvac verə bilmir.

Sevgidə uğur qazanmağın bir tərəfi də illüziyalardan qopub çıxməq bacarığıdır, qarşılıqsız sevgiyə, dəli kimi sevgiyə tuş olmamaq, bundan yayınmaq cəldliyidir. “Mən sənin sevgini isteyirəm”, “Mən səni sevirəm, sən də sev” kimi tələblər nəyə lazımdır? Necə ola bilər axı sənin ona olan hisslerini eynən də o sənə qarşı keçirsin?

Məşhur bir Azərbaycan mahnısı var, dünyasını dəyişmiş müğənni Rübabə Muradovanın ifasında dönə-dönə dinləməkdən doymazdım:

*Mən sevim, sən sevmə, qoy belə olsun,
Sənə sev deməyə nə cürətim var?
Ürək özünündür; özün bilərsən,
Mənimsə döyümlü məhəbbətim var.*

Görün necə gözəl sözlərdir. Məncə, sevgi münasibətlərinin ən lazımı səviyyəsini göstərir bu mahnı. “Sənə sev deməyə nə cürətim var?!” Bax belə!

O ki qaldı qarşılıqlı sevgiyə, bu zaman sevənlərin ən əsas vəzifəsi sevgini qoruyub saxlamaqdır, öncəki abzasların birində qeyd elədiyimiz dəyərsizləşdirmə mərhələsinə yol verməməkdir. Sevginin ömrünün uzunluğunu rusiyalı psixoloq V.Kirilenko bu formulu ilə izah edir: Sevgi uzunmüddətliliyi bərabərdir: uyğunlaşmanın ideal səviyyəsi – qarşılıqlı maraqların olması – bir-birinə iradın olmaması.

B.Kirilenkoya görə, uzunmüddətli sevgi reseptində ən vacib olanı əks tərəfi təmin edə bilməkdir. Bu təminetməyə həm maddi, həm mənəvi, həm fiziki parametrləri aid eləyə bilərik.

Uğurlu sevgiyə nail olmağın başqa bir şərti də sevgiyə kifayət qədər diqqət ayırmağı bacarmaqdır. Obrazlı şəkildə desək, bəzən insan özü öz əlləri ilə sevgisini boğub öldürür.

Əgər siz sevginizə vaxt ayırmırsınızsa, qüvvə sərf etmirsinizsə, onu dəyərləndirmir, qiymətləndirmirsınızsə, onun gelişinə görə şükrənlıq eləmirsinizsə, sizi sevənin bunu kifayət qədər məsuliyyətlə və qaydasınca həyata keçirməsinə rəğmən, az sevildiyinizi zənn edirsinizsə, bu halda sevgi sizdən üz döndərib gedəcək, bu, reallıqdır.

Uğurlu sevginin daha bir şərtinə sevgidə döyümlülüyü misal gətirə bilərik. Mütəxəssislərin hesablamalarına görə, təqribən bir ildən sonra sevgi ehtirası azı iki dəfə azalır. Kişi-qadın münasibətləri üzrə ixtisaslaşmış və son illər bir çox ölkələrdə kifayət qədər populyar olan fransız yazarı Frederik Beqbeder məşhur “Məhəbbət üç il yaşayır” kitabı ilə hətta sevgi hissini dəqiq ömrünü də hesablamaga müvəffəq olub: üç il (əlbəttə, fransız yaziçi bu rəqəmi götürərkən bir çox təlimlərdən, mütəxəssis qənaətlərindən istifadə edib).

Sevgiyə cavab verən hormonların tükənmək fazası realdır, bunun qarşısını almaq, demək olar ki, mümkünsüzdür.

Əziz oxularım, alımlərin fikrincə, kişi-qadın münasibətlərinin ardıcıl və dayanıqlı olmasında ən vacib məqam sevgi hormonları deaktivləşəndə sevgi hisslerini dostluq, qarşılıqlı hörmət hisslerinə çevirə bilmək bacarığıdır. Yeri gəlmışkən, bu hissələr daha dərin, daha uzun müddətli olur. Siz ağsaqqal və ağbirçək bir cütlüyün bir-birinə can deyib can eşidərək bütün həyatları boyu xoşbəxt yaşamaları faktına yəni heç rast gəlməmisiniz? Şəxsən mənə yüzlərlə belə faktlar məlumudur.

Sevin, sevilin, əziz oxularım. Dünyada sevgidən gözəl bir hissə var? Ancaq sevərkən çalışın, başınızı itirməyəsiniz. Sadaladıqlarımı daqqət etsəniz, bu mövzuda olan müxtəlif ədəbiyyatı oxusunuz, şübhəsiz, sevgidə uğur qazana biləcəksiniz. Sevgi bir elmdir, onu öyrənmədən imtahan vermək barədə düşünməyin. Sevgi bir yüksəklikdir, gücünüzə əmin olmadan ora çıxmaga çalışmayın.

Sevgi bir xoşbəxtlik əlifbasıdır. Bütün hərflərini öyrənib mənimseyin ki, onu dərk edib oxuya biləsiniz.

DAYCEST

SENSASİON “NETWORKİNG” KİTABI

aləmi bir-birinə qatdı

Bu yaxınlarda “Networking” adlı qeyri-adı bir kitab işiq üzü görüb. Onun adı (“Networking”) sosial şəbəkə qurmaq, şəxsi həyatda və karyerada uğur qazanmaq üçün əlaqələrdən istifadə etmək anlamını daşıyır.

Kitabın səhiflərində qeyri-leqal rus kəşfiyyatçıları – uzun illər saxta adlar altında işləyən ər və arvad Andrey Bezrukov və Yelena Vavilova insanlarla ünsiyyət qurmaqdə öz unikal təcrübələrini bölüşürər. Cütlük oxuculara öz əhatəsinin memarı olmayı öyrədir və həmçinin həyat məqsədlərinə çatmaq üçün əlaqələrdən necə istifadə etməyi anladır. Onlar oxucunu kəşfiyyatçıya çevirmədən (hərçənd, kimsə bu məsləhətlərdən ilhamlanı da bilər) insanları necə başa düşmək və uzunmüddətli məhsuldar əlaqələr yaratmaq barədə sinaqdan keçmiş məsləhətlər verirlər. Ər və arvad şəxsi ekosistemi necə idarə etmək, o cümlədən strateji olaraq əlaqələr şəbəkəsini necə qurmaq və inkişaf etdirmək, cəmiyyətdəki statusu necə yüksəltmək, dostlar qazanmaq və hətta ola bil-

sin ki, ömür-gün yoldaşı da tapmağın yollarını izah edirlər.

Kitabdan bir sıra fragməntləri oxucuların diqqətinə təqdim edirik.

Geriyə nəzər saldıqda anlayırıq ki, dərin sırr pərdəsi altındakı kəşfiyyatçı karyeramız şəbəkələşmə sahəsində heyrətamız bir təcrübədir. Gənc əməliyyatçılar olaraq şəbəkəmizə sıfırdan başladıq. İlk getdiyimiz ölkəyə yalnız bir çamadanla gəldik. Biz üç ölkədə sıfırdan uyğunlaşma və yerli cəmiyyətə nüfuzetmə əməliyyatını təkrarladıq. Sonra – ABŞ-dakı sensasiyalı casus qalmaqlılardan və 2010-cu ildəki mübadilədən sonra dördüncü dəfə Rusiyada da eyni ssenarini reallaşdırıldıq. Belə ki, biz vətənimizdə valideynlərimizdən və Rusiya Xarici Kəşfiyyatının qərargahında birgə işlədiyimiz bir neçə əməkdaşdan başqa praktiki olaraq heç kimi tanımadıq. Bizim xaricə işləməyə getdiyimizdən 25 il keçmişdi.

İndi bizi keçmiş məktəb, universitet dostlarımız belə tanımadılar. Strateji əlaqələr şəbəkəsinin necə işlədiyini başa düşmək bizim çoxillik sınaq və səhvlerimizin nəticəsində mümkün olmuşdu. Dörd universitet diplomu və hesabımızda olan minlərlə müxtəlif əlaqələr bize zəngin təcrübəmizə kənardan baxmaq imkanı verirdi. İllərlə çəkdiyimiz gərgin zəhmət bizim strateji şəbəkələşməyə konseptual yanaşmanı inkişaf etdirməyimizcün yardımçı oldu. Kəşfiyyatdakı ilk illərimizə nəzər salsaq, əminliklə deyə bilərik ki, düzgün strategiya ilə silahlansayıq, o zamanlar tam beş il sərf etdiyimiz məqsədlərə bir və ya iki ilə nail ola bilərdik.

Gəlin aydınlaşdırıq: şəbəkə qurmaq, həqiqətən, çox vaxt aparır. Münasibətlərin qurulması bəzən emosional baxımdan yorucu ola bilir. Ancaq gələcəyinizin ətrafinizdakı insanlardan asılı olduğuna və yaxşı qurulmuş əlaqələr şəbəkəsinə sahib olmanın vacib olduğuna qərar versəniz, onu düzgün, strateji olaraq qursanız, çox vaxta və səylərə qənaət edəcəksiniz. Cəmiyyətdə daha əhəmiyyətli mövqeyə doğru uzun səyahətə çıxmağa qərar verdikdən sonra bilin ki, nə qədər irəliləsəniz, bir o qədər asan və əyləncəli olacaq. İstənilən idman növündə olduğu kimi, istər qacış, istər şahmat, istər tennis, istərsə də golf, ilk addımlar heç vaxt asan və xoş olmur. Amma sonra müəyyən əzmkarlıqla ikinci nəfəs açılır.

Biz qeyri-leqal kəşfiyyatçılar olaraq, eyni vaxtda üç tapşırığı yerinə yetirirdik. Bizim əsas vəzifəmiz, gözlədiyiniz kimi, kəşfiyyat məlumatlarının toplanması idi. İkincisi isə "real iş" – yəni gündəlik fəaliyyətimiz idi ki, bu da bizə öz gəlirlərimizi və maraqlarımızı izah etməyə imkan verirdi. Üçüncü və çox vaxt ən yorucu vəzifə təmaslar şəbəkəsi yaratmaq və sosial statusu gücləndirmək idi. Uzun müddət

əməliyyatçı sənətini mükəmməlləşdirən insanlar özlərində xüsusi yaddaş inkişaf etdirirlər. Necə ki rəssam əvvəller gördüyü mənzərəni təfərrüati ilə canlandıra bilir və ya pianoçu nota baxmadan bir neçə simfoniya ifa edə bilir, təcrübəli peşəkar əməliyyatçı da bir çox insanların hekayələrinin təfərrüatlarını və onlarla söhbətlərin xirdalıqlarını illər boyu yadda saxlaya bilir.

Kəşfiyyatçının əsas silahı onun əlaqələridir. Və onun əsas keyfiyyəti bir çox hallar və insanlarla mübarizə aparmaq, öyrənmək, uyğunlaşmaq, proqnozlaşdırmaq, dözmək, özünü dəyişmək və məqsədinə nail olmaq bacarığıdır. Bir sözlə, ətrafinizdakı əşyaları və insanları anlamaq – onları istəyinizi uyğun təşkil etmək qabiliyyətidir. Təşəbbüs və daxili istiqamət hissi olmadan kəşfiyyatçı dərhal özünü idarəolunmaz çətinliklər və təhlükələr burulğanında görəcək.

Əgər sizdən çox şey istədiyimizi düşünürsünzsə, bunu 101 yaşında dünyasını dəyişən və "gizli dünya hökuməti"nin liderlərindən biri hesab edilən dünyanın ən böyük şəbəkəçilərindən biri – Devid Rokfellerin yaratdığı sistemlə müqayisə edin. Coan Lublin "The Wall Street Journal"da yazırkı ki, cənab Rokfeller dünyanın hər yerindən 100 000-dən çox insanla keçirdiyi hər bir görüşün məlumatlarını və təfərrüatlarını 8x13 sm-lik indeks kartlarına qeyd edirdi:

"O bu kartlardan təxminən 200.000 ədəd toplayıb və onları xüsusi olaraq hazırlanmış Rolodeks adlı cihaza daxil edib. Yarım əsrən çoxdur ki, bu 1.5 metr hündürlüyündəki elektron cihaz Nyu-Yorkdakı Rokfeller Mərkəzində saxlanılır. "Chase Manhattan" bankının rəhbəri və görkəmli xeyriyyəçi kimi Rokfeller zəngin və məşhur insanlarla sərhədləri, maraqları aşan sonsuz sayda əlaqələr qurub. Onun əhatəsində biznes-titan Bill Qeytsdən tutmuş, İran şahı, prezident Con F. Kennedy, Papa II İohann Pavel və Aya ayaq basan ilk insan Nil Armstronga qədər müxtəlif şəxslər var idi. Bu qeyri-

adi qeyd sistemi sayəsində o, uzun illərdir görmədiyi şəxslə sanki sonuncu görüşü keçən həftə olmuş kimi səhbətini davam etdirə bilirdi. 2015-ci ildə öz malikanəsində şam yeməyi zamanı cənab Rokfeller cənab Kissincerə 35 Rolodeks kartının surətini hədiyyə edib. Burada 1955-ci ildə onların ilk tanış olduqları gündən bəri yüzlərlə səhbətləri haqqında qeydlər öz əksini tapıb. Cənab Rokfeller İkinci Dünya müharibəsi zamanı xaricdə ordu kəşfiyyatında xidmət etdiyi müddətdə təmasların vacibliyini anlayıb”, – deyə Lublin yazırıdı. “Mənim effektivliyim tamamilə etibarlı məlumatı olan insanlar şəbəkəsi yaratmaq bacarığımdan asılı idi. Kimisə yenidən görməzdən əvvəl onunla keçmiş münasibətlərimin dərinliyinə tez bir zamanda vara bilirəm”, – deyə Rokfeller 2002-ci ildə xatirələrində qeyd edib.

Sizi tamamilə inandırmaq üçün bura başqa nə əlavə etmək lazımdır? Xoşbəxtlikdən bu gün məlumat bazaları üçün xüsusi Rolodekslər icad etmək lazım deyil. Elektron səhifəni açın və diktə edin, qalanını kompüter həll edəcək. Lakin Devid Rokfellerin inanılmaz təcrübəsi bir daha sübut edir: əgər siz əlaqələr ekosisteminiz üzərində məqsədyönlü və sistemli şəkildə işləsəniz, şəbəkəleşmə həyatınızı dəyişə biləcək güclü alətə çevriləcək.

Məsləhətçiləriniz və himayəçiləriniz arasında “yüksələn ulduzların” olması çox vacibdir. Belə ki, onlar öz statuslarını yüksəltikcə sizi də özləriylə yuxarıya doğru çəkə bilərlər. Kəşfiyyatçı üçün “yüksələn ulduzların” axtarışı ən vacib vəzifələrdən biridir. Bu cür fəal iş bəhrəsini artıqlamasıyla verir. Britaniya Məxfi Xidmətinin rəhbəri Riçard Murun misalını çəkmək kifayətdir. M 16-ya qoşulduğdan sonra Mur 1990-ci illərin əvvəllerində Türkiyədə bir neçə il çalışıb. Orada türk dilini öyrənib və yerli “Beşiktaş” futbol klubunun alovlu tərəfdarı olub. Bu isə peşəkar dildən tərcümədə onun İstanbul elitasının üzvlərini öz işinə cəlb etməsi deməkdir. O zaman Türkiyə prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan İstanbulda siyasi karyerasına yenicə başlayırdı. Murun səyləri uzun illər sonra

onun Büyük Britaniyanın Türkiyədəki səfiri, eləcə də Ərdoğanın ən dəyərli tərəfdarlarından və nüfuzlu dostlarından biri olmaqla öz bəhrəsini verdi. Şübhəsiz ki, otuz il əvvəl əldə edilmiş birgə tanışların köməyi olmadan bu mümkün olmazdı.

Statusumuzu yüksəltmək üçün kəşf etdiyimiz qeyri-adi üsullardan biri də daim “hərəkətdə” olmaqdır. Həm səyahət baxımından, həm də öz həyatınızda daimi dəyişikliklər etmək baxımından bu, çox faydalıdır. Uçuşlar, turist səfərləri, kruizlər, ucqar yerlərdəki otellər həm də yeni təcrübələr axtaran maraqlı insanlarla tanış olmaq üçün gözəl imkanlardır. Bu səfərlərdə rastlaşdığınış şəxsiyyətlər orta hesabla daha dinamik, ünsiyyətcil və həyatda daha uğurlu insanlar olurlar. Bu, dost kimi ehtiyacınız olan insanlardır. Səyahət əlaqələri qurmaq və sonra onları inkişaf etdirmək üçün çox çalışsanız, onların bir çoxu karyeranızda növbəti addım ola bilər. Təsadüfən demirlər ki, səyahət –aldığın xidmətlər arasında səni zəngin edən yeganə şeydir.

Özünüzü bir çox cəhətdən sizdən daha yaxşı, daha ağıllı, daha təcrübəli, daha bacarıqlı, daha zəngin insanlarla əhatə etdikcə siz eyni zamanda sözün hər mənasında öyrənmək və özünüüzü zənginləşdirmək fırsatı əldə edirsiniz. Ətrafinizdakı insanlar nə qədər yaxşı və mükəmməl olsa, siz bir o qədər yaxşı olarsınız və həyatınız bir o qədər yaxşı olar. Sonda icazə verin, orta əsr filosofu və şairi Ömər Xəyyamın sözlərini deyək və xatırladaq ki, sizin əhatəniz necədirse, həyatınız da elə olacaq.

*Tərcümə etdi:
Rüfət RZAYEV*

FƏRQANƏ QASIMOVA:

*“Amma bu yüzlərlə
oxuyanın içində, əlbəttə,
az sayda adam sənətkar
adını tuta biləcək”*

Respublikanın Əməkdar artisti, xanəndə, Prezident Mükafatçısı Fərqanə Qasimova ilə söhbəti Aysel Kərim aparır. Fərqanə Qasimova Azərbaycan musiqisinin canlı korifeyi Alim Qasimovun qızıdır, amma sənət yollarında ata şöhrətinə sığınmadan, öz yolu, öz dəst-xətti ilə addımlayırdı.

— Xoş gördük, dəyərli və əziz Fərqanə xanım. Yaz gəldi, qarşidan da yay ayları gələcək. Təbiətin bu ən gözəl çağlarını necə keçirirsiniz? Səssizliyə, seyrəkliyə, yoxsa səsküyə, qələbəliyə meyil edirsiniz?

— Xoş gördük, əziz həmsöhbətim Aysel xanım və əziz oxucular. Yay aylarını öz doğma bölgəm Şamaxı rayonunda keçirirəm. Həqiqətən də, bura səssiz, səs-küydən, qələbəlikdən uzaq bir yer olduğu üçün burada özümü tapıram, istirahət edirəm. İstirahət dedikdə, ən azı, sakit yaşam tərzi. Burda xüsusi bir istirahət seçimim yoxdur. Elə səsküydən uzaq durmağın, sakitçiliyin özü də indi mənə görə böyük bir istirahət sayılır.

Fərqanə QASIMOVA

— Studiyada çalışarkən işlətdiyoğınız bir ifadəni xatırlayıram: “Kaş ki bəstəkar olardım, xanəndəliyin sırrını, onsuz da, atam öyrədirdi” — deyib təəssüf etmişdiniz. Oxucular üçün bunu daha ətraflı izah edərsinizmi?

— Bəli, Aysel xanım, siz o ifadəni çox düz xatırlayırsınız. Mənim keçmişdə “kaş ki” dediyim sözlər çox deyil. Deyərdim, bir və ya iki kəlmə olar. Çünkü mən həmişə yaşam tərzimdən razi qalan insanam. Hər zaman nə qədər çətinliklərdən, hansı keşməkeşdən keçsəm də, “bu, mənim yaşam tərzimdir” düşüncəsi ilə çox rahat davranıram. Yəni bu həyatda heç bir peşmanlıqlarım yoxdur. Amma “kaş ki” dediyim bir-iki məsələ var. Onlardan birini oxucular üçün açıqlamaq istəyirəm. “1996-cı ildə Konservatoriyaya daxil olanda kaş ki xanəndəlik yox, bəstəkarlıq üzrə təhsil alardım” deyə düşünürəm. Çünkü mənim orta – ali piano təhsilim olduğu üçün belə bir fürsətə sahib idim. Ona görə də bu cür şansı əlimdən qaçırdığımı görə “kaş ki” deyib hərdən təəssüflənirəm. Xatırlayıram, Aysel xanım, mən bunu deyərkən siz həmin an özünüz də buyurdunuz ki, indi də gec deyil. Bəli, mən də sizinlə razıyam ki, heç də gec deyil. Yəqin ki, gələcək illərdə mən bu “kaş ki”mi həyata keçirə bilərəm. Bunu edə biləcəyimi düşünürəm.

– Əvvəl sənətkarlar sənətini televiziyada nümayiş etdirirdi. Tanınmış sənətçilər çox az idi. Bədii şuraların əleyindən ələnmək lazımlı gəlirdi. İndi gənclər sənətə, demək olar ki, birbaşa sosial media üzərindən gəlirlər. Paylaşımlarını reklam edərək milyonlarla insanın öünüə çıxmış şansına sahib olurlar. Tez zamanda tanınmağı, ifalarını tanıtmağı asan bacarırlar. Siz o dövrü, yoxsa indiki dövrü qiymətləndirirsiniz? Dünya səhnələrində ifa nümayiş etdirmiş sənətkar olaraq müqayisələriniz çox maraqlı olar.

– Bəli, əvvəl sənətkarlar sənəti televiziyada nümayiş etdirirdilər. Sizinlə tamamilə razıyam. Mən deyərdim ki, o zamanı sevirəm. O zaman sosial şəbəkələr yox idi. Yəqin ki, olsayıdı, o cür olmazdı və bu gün var deyə, bu fərqlilik özünü göstərir. Alim Qasımov danışır ki, gənc idim, rəhmətlik böyük tarzənimiz Hacı Xanməmmədov televiziyaya müraciət etdi ki, istedadlı gənc xanəndəmiz var, adı Alim Qasımovdur. İstəyirəm onunla “Çahargah” dəstgahı yazdırırm, amma onun bu müraciətinə müsbət cavab gəlmədi. Baxmayaraq ki, bunu Hacı Xanməmmədov demişdi, yenə də yaşımin gənc olmasına görə heç mənim istedadımı müəyyən etmədən icazə vermədilər. Görüsünüzüm? O dövr də belə dövr idi. Əgər o vaxt icazə versəydi, yadigar bir əsər olardı. Çox təəssüfki, razı olmadılar. Amma o zamanın ən böyük dəyəri onda olub ki, məsələn, bizim on xanəndəmiz olubsa, elə onu da öz möhürüünü vurmuş, tarixdə qalmış sənətkarlar olub. Onlar öz gücünə, xalqın əleyindən keçib televiziyada, yaxud radioda özünü doğrulda-doğrulda, sevdirə-sevdirə böyük sənətkarlara çevriliblər. İndinin özündə biz onların səsini eşidəndə üzlərini görməsək də, bilirik ki, bu hansı xanəndəmizdir, Rübəbə xanım Muradovadır, Tükəzban xanım İsmayılovadır, Sara xanım Qədimovadır, Şövkət xanım Ələkbərovadır, digərləridir. Eynilə də kişi xanəndələrimiz olsun. Amma bu gün sosial şəbəkənin inkişaf etdiyi bir dövrdə bəzən biz kimlərisə adı qəbul edirik. Tanısaq da belə, ona sənətçi kimi baxmırıq. Yaxud TV-lərdə hər kəsə yaşıł işiq yandırırlar, bəziləri oxuyan kimi kanalı çeviririk, hansınısa sevirik, hansınısa sevmirik.

O zamanlar isə bütün sənətkarlar o qədər dəyərli idi və sevilirdilər ki, hərəsi bir sənət, bir tarix, bir əsər idi. Bu gün hamı axına düşüb, hamı oxuyur, amma bu yüzlərlə oxuyanın içində üç-dörd nəfər sənətkar olar, ya olmaz. O bir məsələ var, deyir, palaza bürün, elnən sürün. Hamı o selin içində axıb gedir, inanın. Bu, əlbəttə, çox üzücü və kədərlidir.

– Pandemiya mədəniyyət sahəsinə çox təsir etdi. Bu sənətə heç ara verməyi düşündüyünüz oldumu?

– İstəsək də, istəməsək də, sənətlə aramızda böyük ayrılığa səbəb oldu bu bəla. Baxmayaraq ki, biz bu sıralarda az da olsa xaricdə konsertlərə getdik. Əlbəttə, pandemiyaya bağlı daha çoxu mümkün olmadı. Sərhədlər bağlı, səhnələr bağlı. Nə yaxşı ki, istisnalar oldu. Bu ərəfələrdə Portuqaliyada mənim solo konsertim keçirildi. Sonra Alim müəllimlə Moskvada bizim iki konsertim oldu. Sonra mənim Fransada üç konsertim oldu. Yəni özümüzdən asılı olmadan biz bu pandemiya çuxasından arada çıxa bildik. Mən bu sənətə ara verməyi düşünmürəm və düşünməmişəm. İşsiz-güçsüz qaldığım müddətdə isə mən yenə də öz musiqi fəaliyyətimlə məşğul oldum. Bəzi müğamlara, bəzi qədim təsniflərə baş vurdum. İnanıram ki, pandemiya hamımızı nə vaxtsa azad buraxar. Rahatlılıq qovuşarıq. Yenə də öz sənət həyatımızla birgə addımlayarıq.

– İndiki yaşınız sizə nə hiss etdirir?

– Mən elə biliyəm ki, hər zaman bu yaşda olmuşam. Keçmiş, sadəcə, oxuduğum kitab kimi xatırlayıram. Elə bil kiminsə bir romanını, kiminsə hekayəsini oxumuşam. Orda, sadəcə, özümü, öz həyatımı oxuyuram, nəinki baş-qasını. Əgər bu həyatı yaşamasaydım, heç vaxt keçmişə baxıb “kaş bunu öncədən bılardım” deyə bilməzdəmindi. Demək, yaşamışan, öyrənmisən. Keçmişə baxanda isə hansısa boşluğu görürsən. O boşluğu görmək üçün mütləq onu yaşamalısan ki, bu gün onu hiss edə biləsən, dərk edə biləsən. Ancaq mən heç bir zaman həyatda “kaş” sözünü işlətməyi sevməmişəm. Məhz ona görə ki, bu söz Allahın xoşuna gəlmir. Allah bu sözü bəyənmir. Biz Allahın bizi yaşıtdıqlarını, bizi

qismət etdiklərini yaşayırıq. Mən bunu belə başa düşürəm. Əlbəttə, hətta bəzi seçimləri Allah bizim üzərimizə qoyarsa belə, yenə də mən düşünürəm ki, biz Allahın istədiyi cür yaşayırıq. Nə qədər böyük dərdin, problemin olsa da, “bunu Allah yaşıatdı” deyib düşünsən, rahat qəbul edə bilərsən, rahat yaşayarsan. Bu hissin adı isə kamillik olar, beləcə, bu həyatdan kamil şəkildə keçə bilərsən.

– Siz lirik əsərlərdə, lirik mahnilarda özünüzü tapmışınız. Biz də artıq sizi belə qəbul etmişik. Ritmik mahnilar ifa etməməyiniz xarakterinizdən irəli gəlir?

– Aysel xanım, düz düşünürsünüz. Lirik əsərlərdə, lirik mahnilarda, bəli, özümü tapıram. Nəinki lirik mahnilar və lirik əsərlər, siz diqqət etsəniz, mənim ifa etdiyim əsərlərin içində çox etnik səslər, etnik musiqi janrı var. Özümüzün milli və bəstəkar mahnilarımızın ritmini dəyişməyi, aranjiman etdirməyi, başqa tərzdə, içimdən gələn formada oxumağı çox sevирəm, çox bəyənirəm. Ritmik mahnilara gəldikdə isə, düzdür, mən oxumuşam, mənim repertuarımda var, amma o cür deyil ki, mən oxuyum, insanlar qalxıb oynasın. Yox. Elə gözəl ritmik mahnilar da var ki, həqiqəton, insanın, necə deyərlər, kefini, əhvali-ruhiyyəsini düzəldir, amma o demək deyil ki, həmin mahnilara toyxana mahniları kimi oynanılmalıdır.

– Tamaşaçı diqqəti siz qane edirmi?

– Bu gün o qədər cürbəcür bayağı mahnilar, ifaçılar və ifalar, tərzlər, üslublar, aranjimanlar var ki, insanlar artıq nəyə qulaq asdırırlarını çasdırıblar. Siz yaradıcı gəncimiz kimi özünüz də bunu çox gözəl bilirsiz, əziz Aysel. İnsanların artıq zövqü qarışır. Bir vaxt mən filan mahniları sevирəm deyənlər artıq hər cür mahniya qulaq asırlar. Özü də artıq çoxə bilmirlər ki, nəyi sevir, nəyi sevmirlər. Ona görə də mən indiki insanları qınamıram. Biz elə zəmanəyə gəlmışık ki, insanların zövqünü çasdırımışıq. Onları özlərindən və öz dünyalarından uzaqlaşdırılmışıq. Onlar da artıq özlərini bu janrlarda tapa bilmirlər. Mən isə öz tamaşaçılarından çox məmnunam. Çünkü bəzi tamaşaçılar ağı qaradan seçməyi bacarırlar. Çox şükür ki, belələri hələ də var.

– Atanız Alim Qasımov həm də müəlliminizdir. Siz tələbə olan dönəmlər Alim müəllimin iradlarını rahat qəbul edirdiniz?

– Bəli, Alim Qasımov mənim əzəli və əbədi müəllimimdir. Niyə belə deyirəm, çünkü mənim sənətdə başqa müəllimim olmayıb. Bir tək səsyazmalardan dinlədiyim ifaçıların üzərimdə haqqı da var ki, onlardan hansısa bir nəfəs, boğazda hansısa xirdaliq götürmişəm. Əlbəttə ki, bunu da danmaq olmaz. Bəli, Alim müəllimin iradları çox olub. Alim müəllim heç nəyi boğazdan yuxarı etməyib. Eləcə də mənə qarşı bu sənətdə hər şeyi ürəkdən edib, elə-bələ etməyib. Nə öyrədibsə, nə deyibsə, ürəkdən edib. Alim müəllim heç bir sərrini məndən gizlətməyib. Bu mənim çox xoşuma gəlib. Ağıl və məntiqlə düşümüşəm deyə, ürəyimdə demişəm ki, yaxşı ki, mənim atamın bu cür qəlbi var, heç bir sərrini məndən gizlətmir.

– Mütaliyə marağınızdan xəbərim var. Hansı mövzuda kitablar oxuyursunuz?

– Mənim, əsasən, mütaliə etdiyim dahi, klassik şairlərin qəzəlləri, şeirləri, həyat və yaradıcılıqları ilə bağlı kitablar olur. İndiki dövrdə bəzi kitablar var ki, onlar müasir insanı anladan kitablardır. Məsələn, bizə bəzi şeyləri vaxtı ilə yanlış, bu gün isə doğru aşilanın kitablar var. İstər övlad tərbiyəsi, istər insanlara qarşı mövqə, istər şəxsi maraqları əks etdirən kitablar olsun. Əlbəttə, oxumağa həvəsim var.

– Siz Tanrıya inanchı bəndəsiniz. İnanmayanlarla mübahisəniz olurmu? Yoxsa onları öz mənəvi dünyaları ilə baş-başa buraxırsınız?

– Bəli. Əlhəmdülillah. O da bizə Allahın böyük lütfüdür, Allah hər bəndəsinə öz sevgisini verməz. Əgər Allah bizə öz sevgisini verməsə, biz əsla onu sevə bilmərik. Çünkü Allah bizim görmədiyimiz bir varlıqdır ki, O, öz məhəbbətini bizə hədiyyə edir və biz Onu sevirik. Mən də Allahın lütf qazanmış bəndələrindənəm ki, Allah-təala mənə öz sevgisini bəxş edib. Allah təki bu sevgini əbədi etsin. İnanmayanlara mənim heç bir sözüm ola bilməz. Əstəğfürullah. Əsla! Artıq söz deyə bilmərəm. Çünkü həyat çox qəribədir. Mən bəzi şeylərdən çox qorxuram. Allahı sevdiyimə görə o qədər şükür edirəm ki! Bu məhəbbətin məndə əbədi qalmasını ancaq Allahdan diləyirəm.

Sevmeyənlərə isə Allahdan hidayət diləyirəm.

– *Dörd övlad anasınız. Uşaqlarınızla vaxt keçirtməyə zamanınız olurmu? Büyük qızınız, bilirik ki, tələbədir.*

– Bəli, Allah cümlə balaları valideynlərinə çox görməsin. Bubəşəriyyət üçün, bu cahan üçün hər bir övladı xeyirli övlad etsin ki, zamanəmiz, dövrümüz pisliyə deyil, yaxşılığa doğru getsin, inşallah. Bu, bizim dünyaya gətirdiyimiz övladlardan çox asılı olan bir şeydi. Nə qədər zamanım olubsa, mənə ayırlan ömürdən mən də zamanımı övladlarima ayırmışam. Mən özüm üçün yaşamamışam bu həyatda. Nə qədər vaxtim olub, övladlarım üçün, sənətim üçün yaşamışam. Xüsusi bir zaman ayırmamışam özümə. Yalan nə deyim. Bəlkə, bundan sonra övladlarım böyüyər, ola bilər ki, bundan sonra zamanım olar. Amma çox şükür, Allah-təala mənə zaman verib ki, sənətim üçün, xalqıma yararlı insan olmaq üçün, sənətimi yaşatmaq üçün yaşayım. İnsanlara paklığı mesaj kimi ötürməklə yaşamışam. Kimin üçün, kimlər üçünsə yaşamaq mənimcün böyük hissdir. Bəli, qızım tələbədir. Rəssamlıq Akademiyasının 3-cü kurs tələbəsidir. Heykəltəraşlıq üzrə təhsil alır.

– *Cox təmkinli, səbirli insan təsəvvürü yaradırsınız. Belə xarakterlə bu dövrdə sizə çətin deyilmə?*

– Bəli, düz qeyd etdiniz, görünüşümlə

xatakerim üst-üstə düşür. Doğrudan da, o cür insan tipindəyəm. Təmkinli və səbirli insanam. Əlbəttə ki, hamının formadan çıxmaq obrazı da olur. Deyə bilmərəm ki, mən ömür boyu səbirliyəm. Bu heç düzgün olmaz. O bir söz var, üzr istəyirəm, deyirlər, gərək həyası olmayan biri olasan ki, işlərin qabağa getsin. Bəzən nələrsə adamın səbrini alır. Amma bu, istisnadır. Yenə də deyirəm ki, Allah bizə nəyi yazırsa, onu da yaşayıraq.

– *Hansısa arzunuzun gerçək olmamasına görə sonradan Tanrıya şükür etdiyiniz olub-mu?*

– Bəli, elə dualarım olub ki, indi, məsələn, tövbə edirəm ki, mən gərək o duanı etməzdim. Hətta dua etmişəm ki, kaş belə olardı, sonradan görmüşəm ki, mən dua etsəm də, ancaq mənim bəxtimə, taleyimə bu yazılmayıb. Tövbə etmişəm ki, Allahım, onu mən Səndən israrla istəmişəm. Ancaq mən Sənin verdiyin tale ilə razılışıram. Çox şükür edirəm və Səndən əfv diləyirəm.

– *Səhnə və alqış Fərqanə Qasımovə üçün nəyi ifadə edir? Hər gurultulu alqışda, hər tamaşaçı diqqətində o yenidənmi doğulur?*

– Səhnə və alqış bizim evimizdən, işimizdən, yaşadığımız hərgünkü həyatımızdan tamamən fərqli yerdədir. Səhnə və alqış hər adama qismət olmur. Allahın qismətinə yazdığı insanlara nəsib olur. Çox şükür ki, mən onu həm böyük ustad, həm böyük sənətkar Alim Qasımovla paylaşmışam. Həm də tək halda da dəfələrlə yaşadığım olub. O elə hissdir ki, onu orda yaşayan an hiss edirsən ki, sən hardasan və kimlərlə bir yerdəsən.

– *Sizi bu həyatda on çox nə kədərləndirib, nə sevindirə bilər?*

– Mən hər zaman deyirəm ki, sabah başımıza nələr gələcəyini bilmirik. Mən həyatda heç kimə nə çox kədərlənməyi, nə də heç kimə çox sevinməyi arzu etmirəm. Mən öz payıma deyirəm, sakit həyatımız olsun. Allahdan bunu istəyirəm. Düzdür, gələn kədər də, sevinc də Allahdandır, ancaq mən həm özümə, həm də hər kəsə arzu edirəm ki, Allah-təala bu dünyada hamımıza rəhm etsin.

– *Arzunuz çin olsun, dəyərli Fərqanə xanım. Müsahibəyə görə minnətdarıq.*

HEKAYƏ

QARANLIĞI YAZANIN GECESİ

Habil YAŞAR

Ax, o qədər yorulmuşam ki... Özü də lap çox. Yorulmaq nədir ki... Ondan da betər olmuşam. Usanmışam, bezmişəm, lap cana gəlmişəm.

Köks ötürürəm...

İlahi, gör nə qədər havalanmışam ki, kompüter qarşımda dura-dura, yazılıq qələm-kağızı danlayıram. Axı çoxdandır kompüterdə yazdığını da unutmuşam. Bunu bildiyim halda, nədən qələm-kağızı günahlandırdım ki?.. Xeyr, onların zərrə qədər də günahı yoxdur. Günahkar, bəli, günahkar məhz kompüterdir. Ax səni, kompüter, insan icadı olmasına bax-mayaraq, deyəsən, yavaş-yavaş insanı da üstələməkdəsən. Üstələ, üstələ görək, axırdı nə edəcəksən. Ya sonumuza çıxacaqsan, ya da sən də biz insanlar kimi, özün özündən yorulacaqsan və günlərin birində sənin kimilərini yaratdıqları üçün biz insanları danlayacaqsan, necə ki biz də bəxtimizdən şikayət edib, bizi yaradani, yəni Allahı müqəssir bilirik.

Ax, qarışdırırdım, hər şeyi bir-birinə o qədər dolaşdırırdım ki, lap həftəbecər elədim. İndi mən yazmaq istəyərkən kompüterin nə günahı var ki... Ey qələm-kağız və ey kompüter, hər birinizdən dönə-dönə üzr istəyirəm. Günahkar, bəli, əsl günahkar elə mən özüməm. Bəli,

mən günahkaram, özü də xalisindən. 1.4 kq-liq beynimi o qədər yüklemişəm ki, milyon, bəlkə də, milyard kompüter ola, bu yükü üzərinə götürə bilməz, "error" verərək, fəaliyyətini dayandırıa bilər. Ah, nə isə, yaman çox zəzzəklədim. Axı mən yazmalıyam. Gecənin bir aləmi (kompüterimdə saat 00:25 göstərir) yuxuma haram qatmağımın səbəbi yazımaq deyilmi?.. Elə isə yazmağı bir kənara qoyub nədən başqa şeylər haqqında düşünürəm... Nə isə, başladım yazmağa... Ya Allah!

Ya Allah demişkən, bir şey yadına düşdü. Ah, yenə fikrimi dağlıdacağam, deyəsən. Hə, harda qalmışdım?.. Ya Allah demişkən, görəsən, ateistlər yazarkən və ya hər hansı bir işə başlayarkən "Ya Allah"ın yerinə hansı ifadəni işlədirlər? Yəqin ki, "başladıq" deyərək başlayırlar işə. Amma... Amma nə? Yenə ağlıma bir şey gəldi. (Ax, mən bu cızma-qaramı nə zaman yazacağam, görəsən?..) İllər qabaq bir ateistlə avtomobilə minərkən onun "Ya Allah" deyərək sükan arxasında əyləşdiyinin özüm şahidiyəm axı. O zaman nə qədər təəccübənlənmişdəm, indi də onun təsirindən çıxa bilmirəm. Bu necə ola bilər və ya bu qədər ziddiyyət ola bilərmi? Bu dünyada hər hansı bir ateistdən "Ya Allah" sözünü eşitmək qədər qəribə nəsə ola bilərmi? Zənn etmirəm. Ax, nə isə, başqalarının nə düşünüb-düşünmədiyi nəyimə gərək? Mən öz yazımı yazmağa çalışmalıyam. Vaxt gedir, vədə gedir. Hələ

istədiklərimə tam olaraq nail ola bilməmişəm. Hər saniyəmin qızıl dəyərində olduğunu bildiyim halda, mümkünsüzləri mümkün etmək haqqında düşünməyimin mənə nə faydası? Onsuz da dünya yaranan gündən yaxşı, ya pis, öz axarıyla getmirmi?.. Kim onu dəyişməyi bacarıb ki, mən də dəyişə biləm... Əlbəttə, bu, mənim başım üçün deyil. Onda nədən vaxtimın itirilməsinə yol verirəm? Ya Allah, başladım.

Toparlanıb yazmağa başlayarkən... Ax, bu Nazim. Zəng etməyə vaxt tapdır da.

– Alo!

...

– Hə, bildim, necəsən?

...

– Hazırda yazıram.

...

– Yox, bu nə sözdü, xoşdu, qardaş.
...
– Hə, saat 5 üçün olacam “Aygün city” nin
qarşısında.

...

– Görüşərik, hələlik.

...

On dəqiqdər oturmuşam kompüterin
qarşısında. Allahın bir cümləsini, nəinki cümləsini, hətta bir sözünü də yaza bilməmişəm. Fikrim elə dağda, aranda. Üstəlik də, bu zəng. Heç hənanın yeri idi? Mərdimazara lənət. Əstəğfürullah. Öz yaxın dostuma gör nə deyirəm də. Şeytana lənət. Hə, lənət olsun şeytana. Odur mənim düşüncələrimi dolaşiq salaraq yazmağa qoymayan.

Azacıq sükutdan sonra davam edirəm:

Şeytan demişkən, görəsən, o indi məni
görürmü? Hərəkətlərimi izləyə bilirmi? Bəlkə də, görməyinə görür. Yaxşı, bəs düşüncələrimi oxuya bilirmi? Ax, deyəsən, dəli oluram. Əshi, şeytanın məni görüb-görməməyi nəyimə lazım? Adama deyərlər ki, a bala, otur yazını
yaz da, sənin şeytanla nə işin. Yoxsa şeytanla
alış-verişin var?

Beynimi vurub dağıtmaq istəyirəm, olmayan
beynimi. Amma yazmaq üçün beyin lazımdır
axı. Axı yazmaq mənim ən böyük ehtirasımdır.
Offf... Yenə qatib-qarışdırımdı. Gah beynimi
dağıtmaq istəyirəm, gah da yazmaq. Yox, yox,

qoyma. Beynimi sonra da dağda bilərəm. Bir də ki beynimi dağıtmaqla nə düzələcək ki?.. Zaman yenə su kimi axacaq, dünya da öz oxu ətrafında həmişəki kimi firlanacaq. Ara yerdə özümü məhv edəcəyəm. Onsuz da məhv olmuş kimiyəm. Amma indi bu müzakirələrin yeri deyil. Şeytana lənət. Yazmağa davam.

Bir qədər sükutdan sonra “Word” də ilk söz olaraq “Qaranlıqdayam” yazıram.

Qaranlıq demişkən... Bir az qaranlıqdan qorxuram axı, bəlkə də, bir az yox, normadan daha çox. Bəzən qışqıraraq yuxudan qan-tər içində oyanır və bəzən də yuxuya-oyanıqlıq arasında iflic vəziyyətində qalıram. Hətta bir dəfə qapqara geyinmiş çarşablı qadın gecədən səhərə kimi qapının yanında dayanaraq düz gözlərimin içində baxırdı. Qorxudan hərəkət etmək bir yana, heç səsimi də çıxara bilmədim ki, evdəkilər eşidərək məni bu gorbagordan xilas etsinlər. Çünkü işıqlar yandırılsa, çox güman ki, bu zibildən qurtula bilərdim. Bu qarabasmalar məndən nə istəyir axı?.. Araşdırımlara görə, qarabasmaların daha çox stress keçirən insanlar əziyyət çəkir. O ki qaldı mənim kimi bira ola.

Bir neçə saniyə keçir...

Eşitdiyimə görə, cinlər gecələr daha fəal olurlar, xüsusən də saat 2-4 arası. Gecələr yatarkən ayaqlarımı yorğandan çölə çıxara bilmirəm, daha çox da evdə tək olduğum zamanlar. Hətta bəzən bütün otaqların işığını yandırıb yatmağa çalışsam da, qara fikirləri beynimdən çıxara bilmirəm. Elə bilirom, cin və ya kabus, xülasə, siz nə düşünürsünüz-düşünün, hər hansı bir bədheybat şey bu dəqiqliqə ayaqlarından tutub məni ev boyu sürüyəcək, sürüyəcək, axırdı da götürüb doqquzuncu mərtəbədən yerə viyildədəcəq. Hər şey bununla bitsə, mənim üçün daha da rahat olardı. Çünkü daha dəhşətli şeylərə beynim ssenarilər qurur. Özü də daha betərindən. Cin və ya kabus və bəlkə də, hər hansı bir bədniiyyətli ruh məni saçımdan sürükleyərək dəhlizə... yox, hamama gətirib ayağa qaldıraraq başımı güzgüyə çırpır. Güzgünen sinması cəhənnəm, üzüm-gözüm qana bulaşır və azacıq sonra o, başımı

vannanın içində salmağa başlayır. Vanna ağızına kimi qan içində. Boğsaydı, öldürüb canımı qurtarardı və mənə yaxşılıq etmiş olardı. Amma nə boğmaq. O hələ bu mənzərəni daha da dramatikləşdirək zövq almaq niyyətindədir. Sonra məni hamamdan çıxarıb... (burası lap dəhşətlidir) tualetə apararaq başımı unitaza soxmaqdadır. Ardınca başımı dəfələrlə divara çırpmışdır. Divarlara sıçramış qan qorxu filmlərindəki əcaib səhnələri xatırladır. Sanki divarlarda qanla “ölüm” yazılmışdır...

Səsi qonşular eşi də bilərdi, amma tərslikdən ən yaxın qonşular bir neçə gün öncə evdən getmişdilər. Sanki olacaqlardan xəbərdar imişcəsinə. Bəs niyə mənə deməmişdilər? Ax sizi, xainlər.

Düşünmək qabiliyyətimin tamamilə itməməsi səbəbindən bir anlıq haqsız yerə qonşuların günahını yumağımdan utandım. Axı onlar olacaqları haradan biləydi lər və ya bılıb nə edə biləcəkdilər ki... Kim bu ifritlə mübarizə aparmağa özündə güc tapa bilərdi... Əlbəttə, heç kim.

Nə isə, harada qalmışdım? Bəlkə, heç ardını davam etməyim və bəlkə, davam edim? İki od arasında qalmışam, vallah. Axı mən yazı yazmalıyam. Bu nə qaranlıq düşüncələrdir, yenidən yaxaladı məni. Yox, heç nəyə baxmayaraq, davam edəcəyəm. Hə, burda qalmışdım axı. Başımı bir neçə dəfə divara çırpdıqdan sonra məni sürüyərək mətbəxə aparıb, başımı yanmaqda olan qazın üzərinə yaxınlaşdırıldı. Dərim əriyərək ətrafa süzülməkdə idi. Amma son nəfəsimi verməyənə kimi bu əzabları yaşamalı, baş verənləri müşahidə etməli idim. Çünkü Əzrayıl adlandırdığımız ölüm mələyi hələ gəlib çıxmamışdı. Deyəsən, onun da bu mənzərəyə tamaşa etməkdən xoşu gəldi. Özü də adını mələk qoyub. Həm də onu niyə qınayım ki, zatən adı üstündə “ölüm mələyi” deyilmə? Bu mənzərəyə şahid olan bir Əzrayıl olacaqdı. Yox, unutdum, əstəğfürullah, bir də ki, Allah. Ax, Allah, bu bəlanı sən mənə necə qıydın? Offffff, deyəsən, dindən-imandan çıxıram. Yavaş-yavaş mürtədə çevrilirəm. Allah, bağışla məni! Bağışla məni, Allah! Məni

bağışla ki, mən də səni bağışlayım. Çəkdiyim bu əzabları taleyimə sən yazmamışanmı? Cinləri, şeytanları, ruhları, kabusları sən yaratmamışanmı? Yaratdıqlarından daha çox səndən inciyirəm, Allah. Offff, gör, mən nələr danışıram, nələr düşünürəm, Allah. Xətasız qul olmaz. Allah, bağışla məni! Bağışla məni, Allah! İllər oncə yazdığını bir şeirdən bu misralar indi necə də yerinə düşür:

*Nədir bu qaranlıq, nədir bu zülmət?
Varmı bu dəhşətin sonu, İlahi?
Canı sən vermisən, sənə əmanət,
Qoru qaranlıqdan onu, İlahi!*

Ax, qaranlığı yazmaqdakyən haradan gəldi beynimə bu yarısərsəm, yarıhəqiqətin özü olan fikirlər? Bəlkə, heç bu haqda yazmayım? Başqa maraqlı bir mövzu daha gözəl olmazmı? Yox. Elə əsas qorxduğum şeylərdən yazmaq arzusunda deyildimmi? Bu, yaxşı mövzu ola bilər. Elə isə mövzunu əsla dəyişməyim.

Kompüterin enerjisi də bitmək üzrədir – 3 faiz qalıb. Görəsən, adapteri hara qoymuşam? Ax, bayaqdan hər şeyi fikirləşirəm, xəyallarımla kainatı fəth edirəm, amma gözümün karşısındakı enerji yükleyicisini görməyəcək qədər kor olduğumdan xəbərsizəm.

Yükləyici saygaca qoşulduğandan bir az sonra “facebook”a ismariş gəlir:

“Qardaş, hələ yatmamış? Saat dördə işləyir...”

Bir buna deyən lazımdır ki, a zalim balası, bəs özün neyçün yatmamış? Deyən lazımdır deyəndə ki, niyə də özüm yazmayım ki?..

O da eyni sualla ismariş yazaraq göndərir. Unutmayaq ki, o yazanda da, yazmayanda da həmişə “facebook” səhifəsi “online” olur.

Nə isə yenə də mərdimazara...

Bir az da düşüncələrə dalıram...

Dörd saatdan çoxdur ki, sadəcə, bir söz yazmışam: “Qaranlıqdayam”. Belə getsə, deyəsən, heç nə yaza bilməyəcəyəm. Səhəraçılmamış soruşacaqlar ki, nə oldu, bir şey yaza bildin? “Hə” desəm, onsuz da oxumayacaqlar. “Yox” desəm, soruşacaqlar ki, bəs niyə gecədən səhərə kimi dəli kimi otururdun? “Heç olmasa başqa

bir iş görəydiñ” – deyəcəklər. Daha nə bilsinlər, yazmağın necə mürəkkəb bir proses olduğunu. Bir cümləni yazmaq üçün bir gecənin nə qədər qısa və bəlkə də, məsələn, bir romanı yazmağın bir ömrü yaşamaqdan daha çətin olduğunu hardan bilsinlər... Onsuz da bilməyəcəklər. Bilməyəcəkləri, anlamayacaqları bir şeyi sübut etməyə çalışmağın nə faydası?.. Bohemada¹ yaşamağı o qədər arzulamışam ki... Şairlərin, rəssamların, ümumiyyətlə, sənət adamlarının məskunlaşdıığı bir məkanda yaşamaq istəyi. Onlar da səni anlamasa, o zaman kimlər anlayacaq ki... Bəlkə də, ətrafimdə məni anlayacaq kəslər var, amma o birilərini kəşf etmək üçün, olsun ki, bir ömür kifayət etməyə bilər. Bu səbəbdəndir ki, Bohema arzularım arzu olaraq qalmaqdadır. Çox təəssüf...

Amma saatlar gəlib keçməkdədir. Qarışiq düşüncələrin əlindən “Qaranlıqdayam” sözündən başqa heç nə yazılmamaqdadır. Amma nəzərə alsaq ki, bir tək “Qaranlıqdayam” sözünün özü belə böyük bir məna kəsb edir, o zaman “heç nə yaza bilməmişəm” sözünün özü belə haqsızlıq sayılmazmı?

Doğru olmasına doğrudur. Amma söhbət hansı qaranlıqdan gedir, onu oxuculara əsaslandırmalı, bir səhifə də olsun nəsə bir şey yazmaliyam. Əks halda, “Qaranlıqdayam” sözü nəinki oxuculara, hətta özümə belə həmişə qaranlıq qalacaq. Bu qaranlığı yarmaq üçün kiçik bir hekayə belə yetər. Kiçik şeylərin çox zaman böyük iztirablardan doğduğunun fərqindəsinizmi?

Düşüncələrlə keçən növbəti bir saatından sonra bayırdan sübh azanı eşidilir.

Bəli, Allah böyükdür. Bizim dərk edə bilməyəcəyimiz qədər böyük. Elə isə nədən ikinci cümləni “Allah böyükdür” olaraq yazmayım? Bundan gözəl söz varmı?.. O zaman bu sözü mütləq yazmalıyam. Bax bu da iki cümlə: “Qaranlıqdayam. Allah böyükdür”. Bəs növbəti cümlə necə yazılmalıdır? Ah, mən necə də səfəhəm. Səfəhin ta yekəsiyəm. Bax bu da növbəti, üçüncü cümlə: “Qaranlıqdan Allahın böyüklüğünə sığınram”.

Və beləcə, “Qaranlıqdan Allaha sığınanlar” adlı altı səhifəlik bir hekayə günəş doğmaqdə olarkən tamamlanmış olur.

1. Bohema Nyu-Yorkda yerləşir

Ümid NƏCCARİ

BƏDİİ TƏRCÜMƏ

UZAQ PAYIZIN O TAYI

*Ümid Nəccarının tərcüməsində
dünya poeziyası nümunələri*

Halina Posviatovskanın şeirləri

Polşa şairəsi olan Halina Posviatovska (1935 -1967) çox qısa ömür yaşasa da, gözəl lirik şeirlər ortaya qoyub. Şeirlərinin əsas motivi sevgi və ölümdür. Onun ayrıca aforizmləri də çox sevilir. Dünyaya ürək xəstəliyi ilə göz açan, erkən nikaha girən və cəmi 21 yaşında dul qalan, 23 yaşında ağır ürək əməliyyatı keçirən və bütün ömrü boyu ölümünü gözləyən şairə sağlığında 4 kitabının sevincini yaşayıb. Öləndən sonra çoxlu çap edilməmiş şeirləri, eləcə də "Dostum üçün hekayət" adlı avtobiografik povesti çap olunub.

SƏNDƏN YAZMAQ İSTƏYİRƏM

Səndən yazmaq istəyirəm,
Adından bir sığınacaq yapam
Qırılmış budaqlar üçün,
Donmuş gilas ağacı üçün...
Dodaqlarından
Ki, ayparanı xatırladır.

Kirpiklərindən
Ki, aldadaraq qararı xatırladır,
İstəyirəm barmaqlarımı

Halina Posviatovskaya qoyulmuş abidə

Saçlarında rəqs etdirəm
Boğazındaki, sümüyə toxunam.
Toxunam səssizcə səslə yerinə,
O yerə ki, ürək dodaqlarının sözünü baxmır!
İstəyirəm, sənin adını birləşdirəm
Ulduzlarla,
qanla
ki, yanında yox,
içində olam...
Gecənin dənizində qeyb olmuş,
yağışdan bir damcı kimi
yox olmaq istəyirəm...

MƏNİ ADIMLA SƏSLƏ

Məni adımla səslə
Ki, sənə sarı gəlim,
Ey canimdə olanım!

Məni adımla səslə,
Soruşma ki,
Adım bir quşmu
Göy üzündə?
Ya da bir kol
Ki, kök salibdir torpağa caynağıyla
Və boyayır qan rənginə
Göy üzünü...

Sorma
Ki, nədir adım,
Özüm də bilmirəm...

Axtarıram,
Adımı axtarıram...
Bilirəm, əgər eşitsəm adımı,
Dünyanın harasında olsam,
Cəhənnəmin dibində belə,
Tapıb gələcəm...
Diz çökürəm qarşında
Və yorğun başımı
Sənin əllərinə təpişirəm.

MƏN ÖLƏNDƏ...

Sevgili!
Günəşi tərk edəcəm
Mən ölündə,
Hündür, kədərli canlıya dönəcəm.

Qucağına alib basacaqsanmı bağrına?
Saracaqsanmı qollarını kəmərimə?
Dəyişcəksənmi qəddar taleyin sonunu?
Gah səni düşünürəm,
Sənə gah da yazıram,
Sevgiyələ, gülümseməylə dolu boş məktubları,
Gizlədirəm odların içində.
Odlar daha da alovlanır,
Sevgili!
Alovlarla gözümü dikdikcə
Fağırlaşıram.
Sevgidən susuz olan ürəyimin sonunun
Necə olacağından gərək qorxummu?
Amma sənin mərhəmətin yox ki,
Bu bumbuz,
Qaranlıq dünyada
Tək-tənha ölürem!

Mahmud Dərvişin şeirləri

Fələstin şairi və yazıçısı olan Mahmud Dərviş (1941 -2008) ədəbiyyat üzrə bir sıra mükafatların laureatıdır. Mahmud Dərvişin poeziyasında Fələstin - itirilmiş cənnətin, ölümün və zühurun, məcburi vətəndən qovulmanın əzab-əziyyətinin təcəssümü kimi canlanır.

ALNIN MƏNİM VƏTƏNİMDİR

Alnın mənim Vətənimdir.
Dinlə məni...
Və bu barmaqlıqların arxasında bir alaq otu kimi
buraxma məni.
Köcdə olan bir göyərçin təki
Məni öz halima buraxma.
Gündüzün qaranlıq ayı kimi,
Budaqların arasından görünən bir ulduz kimi
Məni öz kədərimlə buraxma.
Dustağının qapısına günəşin səpən bir əl ilə
məni həbsə al.
Məni yandırmaq həvəsilə bir daha
Geri qayıt!
Mənə müştaqsansa,
Məni daşlarımla,

Məni zeytun ağaclarımla,
Məni pəncərəylə
Palçıqla...
Alnın mənim Vətənimdir.
Dinlə məni, məni tənha buraxma!

BƏLKƏ, BİZİ DƏ BİR TƏBƏSSÜM GÖZLƏYİR HARDASA

Əlimi sıxdı...
və piçiltima üçcə söz dedi –
həmin üçcə söz ki, günümün bütün varlığı
oldu:
“O zaman sabahadək”
İki dəfə üzümü qırxdım,
Ayaqqabılarımı parıldatdım,
Dostumun paltarlarını borc aldım,
İki lirə ilə ona tort alam,
Qəhvəli və xamalı.
İndi tək-tənha skamyada oturmuşam.
...Və sevgililərlə doludur çevrəm.
Gülüş dodaqlarında.
İnanıram...
Bəlkə, bizi də bir təbəssüm gözləyir hardasa
Yoldadır, bəlkə,
Bəlkə, bir anda yadından çıxıb.
Bəlkə də... bəlkə də...

UZAQ PAYIZIN O TAYI

Otuz il keçdi o uzaq payızdan,
Otuz il keçdi Ritanın şəkillərindən,
Keşikdə olan sünbülün ömründən otuz il keçdi
O uzaq payızda.

Bir gün sənə ürək bağlayıram,
Səfərə gedirəm.
Və sərçələr qanad açır mənim adıma,
Ölürlər mənim adıma.

Bir gün sənə ürək bağlayıram
Və göz yaşı tökürem.
Sən anamdan da gözəlsən,
Məni didərgin salan sözlərdən də gözəlsən,
Bu, sənin şəklindir su üzərində.
Və bu, qürubun kölgəsidir, kölgəmi sevmir.

Bir gün solacaq bu qızılğıl yaddaşımızda,
Bir gün şənlik edəcəklər özgələr
yaddaşımızda.
Bu ləhzəni su üzərində üzdürmək isteyirəm,
əsatirdə,
göy üzündə...
Unutmuşdum səni bu uzaq göy üzündə.
Burada zanbaqların göyərməyə bəhanəsi
yoxdur.
Bəhanəsi yoxdur silahların.
Burada şeirlərin şairi yoxdur.
Uzaqdakı göy üzü
Evlərin tavanına göz dikir,
Polislərin papağına...
Və unuduram alnımı,
Yer üzü bizə işgəncə verir.
Bu qərib qürub içində bədənin portagal ətri
verir,
Uzaqlaşır bədənin məndən;
Sualə dönür üfüqlər...

Sənə ürək bağlayıram,
Mavi olur dəniz.
Sənə ürək bağlayıram,
Yaşıl olur otlar.
Sənə ürək bağlayıram,
zanbaq.
Sənə ürək bağlayıram,
qılınc.
Sənə ürək bağlayıram,
Bir gün mən də ölcəyəm.
Bir gün...
Bir gün sənə ürək bağlayacağam-intihar
etmədən,
Saçlarını darayacağam bu uzaq payızın o
tayında.

Bir gün sənə ürək bağlayacağam
Və sərçələr qanad açacaq mənim adıma,
sərbəst...

Gün keçir,
Bir gün sənə ürək bağlayacağam,
Bir gün diri qalacağam
Bu uzaq payızın o tayında!

Səadəs-Sabahın şeirləri

Küveytli şairə Səadəs-Sabah (Səad Məhəmməd Sabah) həm də nasır, tənqidçidir. Siyaset və iqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktorudur.

MƏNİ RAHAT OXU

Məni ərəbcə kimi
sağdan sola oxuma,
Məni latin dili kimi
soldan sağa oxuma,
məni Çin dili kimi
yuxarıdan aşağıya oxuma.
məni çox rahat oxu:
Günəş yaşıllığın,
Sərcə çıçəyin kitabını oxuyan kimi...
Sən eşqi qohumluq məsələsi kimi bilməyən
birinci aydın düşüncəli...
yatağı danışıq üçün tribunaya çevirməyənin
birisi...
bilirəm.

Mən sənin həyat üçün birinci qadının,
amma hər gün bizimlə birlikdə qəhvə içən İblis
məni həvəsləndirir,
səndən soruşam ki,
ikincisi kimidir?

BİR KİŞİNİ TANIYIRAM

Dünyada olan kişilər sırasında
Keçmişimi iki yerə bölən bir kişini tanıyıram:
Məni öz quluna çevirən birisi,
Məni azad edən,
Toplayan,
Ayıran,
güclü əllərinin arasında gizlədən birisini
tanıyıram -
Dünyada olan kişilər sırasında
Bir kişini tanıyıram,
Yunan tanrılarına bənzər,
Gözlərindən şimşəklər işildayan,
Ağzından yağışlar yağan...

Bir kişini tanıyıram,
Ormanlığın sonunda nəgmələr oxuyanda
Ağaclar arxasında yeriyərlər...

DOSTUM OL

Vaxtaşırı ürəyim səninlə yaşıllıqların üzərində
Yerimək istəyəndə,
Səninlə şeir kitabı oxumaq istəyəndə,
Səni dinləmək istəyəndə
Mən xoşbəxt bir qadına dönürəm,
Ey şərq kişişi,
nədən mənim üzümə valeh olub
gözümün sürməsini görürsən?
Ağlımı görmürsən...
Və mən bir yer misalı,
Suyun danışığına möhtac...
Nədən mənim qızıl qolbağımı görürsən?
Nədən səndə bir hökmran var?
Dostum ol mənim,
Dostum ol...

EŞQ

Eşq bir çevrilişdir
can mayasında,
cəsarətli üsyandır
əşyanın düzümünə...
Və səndə olan vəcd
təhlükəli vərdişdir,
ondan can qurtarmağın yolunu bilmirəm ki...
Və sənin eşqin
böyük günahdır...
arzu edirəm,
arzu edirəm ki,
heç zaman bağışlanması!

YUXU

Dünən gecə bir yuxu gördüm:
Sənin gözlərində üzən
bir balıq olduğumu gördüm...
Qorxudan sənə yuxumu danışmadım,
qorxdum ki,
yumarsan gözlərini,
mən boğularam...

*Mahirə
HÜSEYNOVA*

*ADPU-nun beynəlxalq əlaqələr üzrə prorektoru,
filologiya elmləri doktoru, professor.*

*Hər insanın öz karvanı,
Hər karvanın öz sarvanı.
Qələm ilə yazılıarı
Balta ilə pozmaq olmaz.*

Bu, Hidayətin nə vaxtdan bəri söz karvanına qoşduğu, o zamandan mənə yükü ilə bərabər, həmin yükün əbədilik taleyinin mənasına çevrilən həqiqəti ilə bərabər, istisini də saxladığı və elə həmin istiliklə də neçəneçə nəslə isindirəcəyi şeirlərindən birindəki misralardandır. Bu, o həqiqətin xatırlatmasıdır ki, “qələm ilə yazılıanın balta ilə pozulmaz” olduğunu bir daha yada salır və yada salınanların canlı nümunəsi kimi, mücərrəd deyil, gerçək olanı nişan verir. Bu illər ərzində heyrətin doğurduğu sualların cavabını tapmaq üçün ona lazımlı olan vaxtın hədər getmədiyinə isə həm özü əmin olub, həm də onu tanıyanlar.

Bu, Hidayətin şair və insan taleyini şərtləndirən tale yazısıdır. Qəlbində ancaq doğmalarına deyil, xalqına

TRİBUNA

HƏQİQƏT PIÇİLTİLƏRİNİN *Poeziyası*

və Vətəninə boylanan sərhədsiz sevgi yüksüylə qoşulduğu ömür karvanı dönyanın harasından keçir- keçsin, onu çəkən bircə ünvan üçün qaribəsəyir:

*...Sənin Vətənini sevdim ürəkdən,
Sevdim ilk addimdan, ani baxışla.
İndi qucağına çağırır Vətən,
Həsrətim qor olub, məni bağışla!*

Onu demək çətindir ki, Hidayətin fikir və həmin fikrin ifadə forması olan söz potensialını ilk dəfə kim görüb və onun şeirlərinin arxasında kim su atıb. Bunu bilmirik, bildiyimizsə o faktdır ki, ötən əsrin yetmişinci illərində o, mürgülü İrəvan ədəbi mühitini silkələyə bilib. Bu, tamam başqa mövzudur, lakin yeri gəlmışkən, qeyd etməyi lazım bilirik ki, o ədəbi mühit öz inersiyası hesabına 50-ci illərə qədər qorunub saxlanılıb və bu “saxlanılmaq” Sovet Ermənistanında 1948-53-cü illər-ə qədər ancaq dözlə bilən siyasi ab-hava ilə sinxronlaşmadan başqa bir şey olmayıb. Həmin ədəbi mühitin solğunlaşması, ilk növbədə, təzədən boy verən daşnak təfəkküründən qidalanan və azərbaycanlı ziyahları tarixi yurdlarından perik salan gerçeklik idi. Daha pis olansa, əlbəttə, işinin sürünen-sürünen də olsa, keçməsi üçün “erməniyə dayı deyənlərin” sırasının genişlənməsi idi.

Onun “Şahmat taxtası önünde” şeiri yaşadığı emosiyani bu cür təqdim edir:

*Sənin topun da var; zabitin də var;
Mənim ümidiimsə piyadalardır.*

*Sahima tuşlanan başsız hücumlar
“Dırsəklər”ə dəyib qayıdacaqdır.*

“Şeir nədir” – sualının cavabı da elə beləcə tapılır: “Şeir, nəinki yadında qalan, zaman-zaman içində təkrarlamağa ehtiyac duyduğun misralar və insanın daxili dünyasının ətraf mühitə poetik münasibətidir”. Şair “Şahmat taxtası öündə” dayanarkən həmin münasibətin ifadəsini görürük. Buna görədir ki, Kantın həmyerliyi və fəlsəfi baxışlarının ən görkəmli davamçısı Humboldt poeziyanı “insan təfəkkürünün ən qüsursuz ifadə vasitəsi” olaraq qəbul edirdi.

Əlbəttə, “obyekt və hadisələri sistematik şəkildə artikulyar səslərlə təyin etmək bacarığı idrak üçün yaratdığı problemi ancaq poetik qabiliyyət əsasında həll etmək olar” fikri ilə razılaşmamaq mümkün deyil. Bunun üçündür ki, poeziya elmə zidd xüsusü təfəkkür növü kimi tanınır. Ona görə də “poeziya şifahi obrazlarda, nəşr isə abstraksiyalar, sxemlər, düsturlar vasitəsilə düşünür” – deyimi ilə mübahisəsiz razılaşmalı olmalıdır. Hidayətin şeirlərini oxuduqca 17 yaşıdan günü bu günə qədər onun obyekt və hadisələri artikulyar səslərlə təyin etmə, bu şəkildə, olduğu kimi oxucusunun yaddaşına həkketmə sənətkarlığına heyrətlənməmək olmur:

*Qəlbində, beynində qüdrətin yoxdur,
Özünü bir düşün dərin dən-dərin.
Bax, gör taleləri necə olubdur
Silahın güciylə öyünenlərin?!*

Hidayətin özünəməxsusluğunu əks etdirən şeirlərinin hər birində lirik “Mən”in özünün haçansa yaştalarının sosial yükü sallanır. Bu, poeziyanın ictimai məzmunudur. O “ictimai məzmun”un sərhədləri isə geniş idi. Burda bəzən dönyanın özü boyda genişlik effekti yaranan, ucsuz-bucaqsız kimi görünən ölkənin içindən keçdiyi 30-cu illər repressiyasından və 40-ci illər mühabibəsinin “qara kağızları”ndan doğulan bütöv bir nəsil böyüyürdü. Beləcə həmin nəsil “itirilmiş uşaqlığı” ilə büsbütün Hidayətin şeirlərinin baş qəhrəmanına çevrilirdi. Anaların çəkdiyi əzab və məhrumiyyətlərin sıxıntısında

atasız böyükən bu nəslin içində özləri ilə bərabər “boy atan” hisslerin “Atasızlar” şeirindəki ifadəsi kimi:

*Sərin şərbət əvəzinə
Kəkotulu çay içənlər,
Kövrək qayğı şələlilər,
Daşqın çaylar keçənlər...
Uşaq ikən
Atalar qarşısında sıxılanlar; çəkinənlər;
Nəzərləri
Gələcəyin ümidiñə dikilənlər!
Ayaqları çariqlilar,
Şalvarları yamaqlilar,*

Ataları, qırx bir-qırx beş davasında soraqlılar...

*Arxasızlar, köməksizlər, mərd yalqızlar –
Atasızlar... atasızlar!..*

Bu şeir bir gəncin taleyi haqqında deyil, yüz minlərin, milyonların, dünyada əvəzssiz olan zəhmqarışıq sevgidə heç də hər zaman duya bilmədiyin ata qayığını itirməklə həyatlarında dərin boşluq yaranan nəslin himniñə çevirilir. Bu, həmin nəsildir ki, o boşluğu özünü biləndən, dünyada ən müqəddəs nəyinsə çatmadığını hiss edəndən doldurmağa çalışıb. Bu istəklə də böyükən, özləri ata, ana olan “Onlar” nə zamansa o gerçəkliliklə razılaşmalı olublar; həmin boşluğu heç nə ilə doldurmaq sadəcə olaraq, mümkün deyil. Hətta onlardan bəziləri bu həqiqəti qəbul etməyiblər, həyat həqiqətləri ilə baş-başa qaldıqları anlarda belə, hansısa möcüzənin baş verəcəyinə inanıblar. Ona görədir ki, Hidayətin “Atasızlar” şeirini həyat uğrunda, həyatın özünün amansız imtahanlarından keçməli olacaq yeni bir Gəncliyin manifesti də adlandırmaq olar:

*...Bərk ayaqda,
Bəd günlərdə karixmayın,
Uşaqlıqda, ilk gənclikdə addimbaşı
Pisliklərlə üzləşəndə darixmayın!*

*Zəhmət ilə təki olsun qışlar, yazlar...
Ömrünüzün bar mövsümü qabaqdadır,
atasızlar...
atasızlar!*

Ədəbiyyatın və xüsusiilə onun ancaq hiss-lərlə deyil, ağılin və mənqiqin saldığı işıqla dolu nümunəsinin- poeziyanın gücü daşıdığı ictimai yüksək ölçülür. İlk dəfə yalnız Azərbaycan ədəbiyyatına deyil, hətta incəsənətində də yaradılan bütün janrlara aid edilən sosial sifarişi şərt olaraq irəli sürən, haqlı olaraq Azərbaycan ədəbi tənqidinin atası kimi qəbul edilən Mirzə Fətəli Axundov olsa da, ondan sonrakı nəsil içərisində yetişən Həsən bəy Zərdabi həmin sifarişi mütəmadi olaraq xatırladırdı. Mirzə Fətəli “...türk arasında dəxi bu zamana qədər mütəqəddimindən şair olmayıbdır” yazırdı.

Əli bəy Hüseynzadə isə ictimai məzmun daşımayan sənət nümunələrinin XX əsr Azərbaycanında, hətta onun sərhədlərindən uzaqdakı geniş arealda “şəxsi baxışların təzahür formalarından başqa bir şey olmadığı”nı elmi əsaslarla izah edərək öz müasirlərinə xatırladırdı. Bu, XX əsr Azərbaycan-türk ictimai fikrinin ən görkəmli nümayəndələrindən birinin ədəbiyyat və incəsənətin qarşısındaki missiyanın mahiyyəti ilə bağlı daşlaşmış qənaati idi.

Ədəbi tənqidin “60-cı illər ədəbi nəslisi” kimi təsnif etdiyi yeni ruh və ideya daşıyıcıları tək ədəbiyyat tariximizə düşən şairlər kimi, Hidayətin poeziyası üçün də ictimai məzmun xarakterik idi. Bunu hələ o vaxt, Bakıda qərarlaşa bilməyərək doğulduğu kəndə qayıdan şairin ilk şeirlərindən görmək olur:

*Qəlbimin yüyünsiz ürkək atını
Hər könül evində çapa bilmirəm.
Bir kəndin yaxşılıq kainatını
Min nəhəng şəhərdə tapa bilmirəm-*

yazıb da (“Anama məktub”) Mıgrı dağlarına sığınan Hidayət də vardi. Onda o, həmin dağların məcazlaşdırılmış deyil, sözün birbaşa, poetikləşdirilmiş missiyasını isə “Dərələr qovuşanda” şeirində bu cür təqdimatla verirdi:

Qəcəl

*Zəngəzurun uca zirvəsi
Nə şan- şöhrət umur,
nə alqışlanır.*

Qəcəl

*Bu torpağın qoca zirvəsi,
Daşqın Mıgrı çayı ordan başlanır.
Dumduru çəsmələr axır dərəyə,
Suların mehiylə tellər daranır.
Dərələr cirpinir tənhayam- deyə,
Dərələr qovuşur-*

çaylar yaranır.

Bəlkə də, xatırlatmaq belə artıqdır ki, ədəbiyyatşunaslıq ədəbiyyatın formasını, məzmununu, onun nə dediyini və nə demək istədiyini tədqiq edən, ədəbiyyatda nəyin baş verməli olduğunu müəyyənləşdirən, onun perspektiv istiqamətini, axarını proqnozlaşdırmaq vəzifəsini üzərinə götürən elmdir. Bütün bunlara baxmayaraq, təəssüf hissi ilə qeyd etməyi lazımlı bilirik ki, ədəbiyyatşunaslığımızın ən vacib qolları olan ədəbi tənqid bizdə heç vaxt lokomativ olmayıb, ədəbiyyat qatarının vaqonlarından başqa hansısa effekt yaratmayıb. Ədəbi tənqidimiz, sadəcə olaraq, ədəbi fakt üzrə sözünü deyib, ədəbi hadisələrin arxasında sürünen, azından, neçə illərdir ki, bu, belədir. Bəlkə də, buna görədir ki, ədəbi tənqidimizin haçansa hansısa ağaçqayın meşələrinin qaranlığında və yaxud irmaq qırığında “gizlənmiş” “külçə”ni taparaq oxuculara, ümumilikdə ədəbiyyata təqdimatını nadir hallarda görüb və eşitmışık. Nəticədə isə yüzlərlə istedad, ancaq ədəbiyyatda və poeziyada deyil, bütün sahələrdə, beləcə, “nəhəng şəhərdə tapa bilmədiyi”ni bir “kəndin yaxşılıq kainatında” axtarır, tapır və səssizcə, heç kimin xəbəri olmadan yaşayır. O kənd haçansa Hidayətin görəcəyi Tağ Əmir-i kimi “Köcmüş dağ kəndininin nəgməsi”ni də oxuya bilər:

*Burda nə toy səsi, nə tar, nə qaval,
Nə səfərə çıxan, nə yola salan...
Sualı mürgülü, mürgüsü sual,
Susubdur arzusu, dayanıb zaman.
Nə tüstü görünür, ocaq qalanır,*

*Nə də bulağında səhənglər dolur.
Nə ölüm, nə matəm, nə ürək yanır,
Nə də ki anadan uşaq doğulur...*

İnsanların ölmədiyi, uşaqların doğulmadığı, səssizliyin özündən belə diksinən Tağ Əmir kimi kəndlər innən belə kimlərinə sonradan nisgilli xatirələrinə döñecək. O xatirələrsə bulağının dumduruyunu, bal kimi şirin meyvələrini xatırlayanda yada düşəcək, lakin həmin xatirələr nə yanmış ciyərləri o “dumduruy su” ilə sərinlədəcək, nə də “bal kimi meyvələrdən” dadmaq istəyənlərin ağızındaki dada dad qatacaq. Özünün səssizliyi ilə nə vaxtsa yanından ötən yolçulara hekayətini də söyləyə bilməyəcək Tağ Əmir, övlad qarşısında günahkar atalar kimi lal, susqun dayanacaq:

*Sular da, quşlar da həvəssiz dinər,
Kükün kənd evləri batıbdır yasa.
Məbəd də qaranlıq zindana dönər,
Orda addimlayan insan olmasa...*

Hər halda, bugünkümüzə çatan yazılı mənbələr də təsdiq edir ki, hətta Aristotel belə, ədəbiyyatda görmək istədiyini deməkdən başqa bir yol görməyib: O, sadəcə olaraq, ədəbiyyatın, xüsusən poeziyanın statistik insanın həyatında oynaya biləcək rolunu və o rolun formalarını sadalaya bilib, həmin formalardan hansının daha səmərəli ola biləcəyi ilə bağlı ehtimallarını bölüşüb.

Buna görə də teatrın katarsis rolundan danışan Aristotel öz “Poetika”sında poeziyanın imkanlarına xüsusi önəm verir, onun insanı yarada biləcək gücündən söhbət açırdı. O insanı, ətraf mühiti, həmin mühitlə bərabər, onu mənalandıran varlığın obrazını isə hələ yazılı ədəbiyyatdan çox-çox əvvəl ağız ədəbiyyatında – folklor nümunələrində yaratmağa çalışıblar. Qədim yunan allahları və o allahlar qədər güclə və qüdrət sahibi olan insanlar, qəfildən Ağ atın belində meydanlara çıxan “Ağathlı oğlanlar”, çıxılmaz vəziyyətdə xalqına yolların ən düzgününü göstərən müdriklər bir sözlə, xəyalən yaradılan qəhrəmanlar bütün yaradıcı kəslərin axtardığı personajlar olub. Və Hidayət

də o yaradıcı insanların biri kimi, axtardığı İnsan obrazının ştrixlərini gəzir və həmin ştrixləri onu yetişdirən təbiətin tərkib hissəsi olaraq görür. Onun axtarış da tapıldığı insanlar şairin göz açıb gördüyü yerlərdəymış və şair qənaətindən yaranan heyrətini “Doğmalıq” seirində belə ifadə edir:

*Bir kənd daxmasında dünyaya gəldim,
O eldə doğmayış hər daş, hər qaya.
Bu sırrı sonralar anladım, bildim,
Orda gözəlliliklər gəlməzmiş saya!*

*Günəş də başqa cür çıxır o yerdə,
Qürubu bir qərib nağıla bənzər.
Orda pay-piyada,
orda yəhərdə
İldirim hünərdə igidlər gəzər.*

Bu, axtardığı gözəllilikləri tamam başqa yerlərdə və başqa insanların içində gəzən insanın qəfil rastlaşdığı mənzərə qarşısındaki heyrətidir. Bu, insanın illər keçəndən sonra dünyanın ən gözəl Qadını elə anası olduğunu dərk etməsi qədər sadə həqiqətin doğurduğu heyrətdir. Doğulan hər yeni heyrətsə yaşamaq stimuludur və Hidayətin o stimullarla gəzdiyi yerlər onun oxucusunuancaq təbiətin gözəllilikləri üçünə aparmır, həmin gözəlliyyi şərtləndirən detalları birbəbir göstərir, onun üçün heç vaxt unudulmayacaq yaddaş yaradır:

*Orda təranədir dağ da, çəmən də...
Hərdən yorulanda,*

işdən bezəndə

*Gedirəm o yeri əzizləməyə,
Gedirəm o yeri təmizləməyə,
Çələng toxumağa, nərgiz dərməyə,
Hər kəsdən minnətsiz hörmət görməyə,
Qoca babalarla görüşmək üçün,
Çağlar çeşmələrlə öpüşmək üçün,
Yollar dolaşmağa,
zirvə aşmağa,
Şirin duyğularla qucaqlaşmağa
Hikmət dünyasına boylanmaq üçün,
Məbədlər önungdə dayanmaq üçün,
Min dərin sualtı sormaqdan yana...
Gedirəm ora.*

Aristoteldən neçə min il sonra Yəhya Kamal Beyatlı poeziyanı, konkret olaraq şeiri “Bildiyimiz musiqidən fərqli bir musiqi” olaraq adlandırdısa, Cahit Sıtkı Tarancıya görə, şeir “sözlərlə gözəl şəkillər yaratmaq sənəti”ndən başqa bir şey deyildi. Nəcib Fazıl Kısakürək isə şeir yaradıcılığı haqqında “mütləq həqiqəti axtarış işidir” söyləyirdi. Hə, bu- şeirin “mütləq həqiqəti axtarış işi” olması həddindən artıq sərrast deyilən ifadədir və hesab etmirik ki, poeziyanın qarşısında duran vəzifəni bundan başqa cür ifadə etmək mümkün olsun. Mütləq həqiqəti axtarmaq bəzən şairlərin həyatı üçün hökmə bərabər “Ənəl həqq” təpiintisindən keçir və insanın yaranışından onun adının apaydın şəkildə sıfətində yazıldığını iddia edən hürufətçilər o Həqiqətin yuvasını da müəyyənləşdirmişdirlər. İnsan qəlbindəki həmin yuvanın ağzınadək gəlib çıxmış Cavid həmin ünvanda Xeyir və Şərin qoşa yaşıdagına əmin idi:

*İblis nədir? – Cümlə xəyanətlərə bais...
Ya hər kəsə xain olan insan nədir? – İblis...*

Hidayətin şeirlərində belədir, içində Xeyirin və Şərin yuva saldığı ümumi İnsan obrazı onun yaradıcılığındakı işığın mayasıdır. O mayadan isə ancaq Hidayətin lirik Məni təsəlli tapmir, onunla bərabər, “yaxşı insanların” axtarışına çıxan oxucusunda da sabahın xoş ovqatını yaradır. Həmin ovqatı verən hissələr “Yaxşı ki...” şeirində bu cür ifadə olunur:

*Yaxşı ki, yaxşilar yaşayır hələ,
Qişda da tapılır təzə çiçəklər.
Məhəbbət at sürür elədən- belə,
Susmayır nəğməli, coşqun ürəklər.*

Bununla belə, təskinlik verən yaxşı insanlarla bərabər, həmin lirik Mən bizləri “yaxşı olmayan” insanların mövcudluğunun zəruriyinə inandırır. Və inandırma o qədər səmimi səslənir ki:

*...Hər yanım yaxşılıq olsayıdı ağər,
Yaxşının qədrini necə bilərdim?
Dörd tərəf olsayıdı pislik, qəm, kədər,
Onda yaşamazdım, ölüb gedərdim.*

Hidayətin şeirlərində insanın gücünə, iradəsinə olan inam həmin insanın daxili potensialından əlavə, onun mənəvi köklərindən gələn mənəvi qaynaqlara olan inamdır. Nisbi olaraq “yaxşılara” və “yaxşı olmayanlara” bölünənlərin dünyasında şair övladı olduğumuz təbiətə yanaşmalarımızda korreksiyaların həyati vacibliyini yada salır və çağrıış edir. Şair əmindir ki, həmin “yanaşma korreksiyaları” təbiəti öyrənməyə aparıb çıxaracaq:

*Sanırdıq hazırlıq yüz il sonraya,
Gələn əsrlərə söykənməliyik.
Demə, uça-uça ulduza, Aya,
Torpağı yenidən öyrənməliyik.
Yarpağı yenidən öyrənməliyik,
Dünənə yenidən baş vurmaliyiq,
Dünəni yenidən yaşamalyiq.
Dünənə boylanıb təmkinlə, aysiq,
Bu günün yükünü daşımalyiq,
Dünənin köçünü daşımalyiq...*

Poeziyanın dinamikasındaki proseslərə ötəri nəzər salmaq kifayətdir ki, Şeirin cəmiyyətə evolusiya çağrıışları etdiyini görəsən və onu da görmək mümkündür ki, bu dəvət revolusyon çağrıışlara zəruriliyi aradan qaldıracaq İnsanın tərbiyə edilməsi istəyi ilə üzbüüz qalır.

İnsani Sevgi formalaşdırılır – bu, tərbiyənin əsrlərin sınağından keçən formuludur. Bu sevgi birinci növbədə hələ tam dərk edə bilmədiyimiz təbiətə yönəldilməlidir. Buna görədir ki, şair şeirlərinin böyük əksəriyyətində o gözəlliyi qabardır və bu zaman onun estetik gözəlliyindən saha çox, insan həyatı üçün enerji mənbəyi kimi təqdim edilir:

*Mənim çaylarının mənbəyi çeşmə,
Mənim çaylarının mənsəbi uzaq.
Hər sisqa bulaqdan ürəksiz içmə,
Dərin dəryalardır mənzili ancaq.
...Mənim çəhlimlərim təzadlar çəni,
Hələ iż tutmayıb arzu dağıma.
Bir çəhlim sabaha səsləyər məni,
Bir çəhlim- üsyankar uşaqlığımı.*

Poeziya mücərrəd demir ki, bu yeni hadisənin sistemdəki yeri filandır; onu sanki birincinin obrazı olan başqa bir fenomenlə eyniləşdirir və bununla da onun sistemdəki yerini təqribən və vizual, lakin bəzən təəccüblü dərinlikdə təsvir edir. Dünyanın parçalanması ilə ağırlaşan və onun “əbədi susuzluğununu” söndürmək, əvəzində onun yaşamaq eşqini təmin etmək üçün yollar axtaran insan təfəkkürü üçün poetik obraz məhz belə ümumiləşdirici başlanğıcdır. Poeziyanı obrazların, simvolların köməyi ilə “dünyani tanıtmaq elmi” də adlandırmaq olar. Odur ki, onunla bağlı çox vaxt “Poeziya hər yerdədir, müəyyən qapalı obrazın bir neçə xüsusiyyətlərinin arxasında müxtəlif mənalar dayanır”- deyirlər. Poetik obraz öz məzmununa görə nəsr düşüncəsindən, “Günəşin gölməçədə əks olunması” kimi ən sadə məişət faktının göstəricisindən heç bir şəkildə fərqlənməyə bilər. Əgər dinləyici üçün bu göstərici yalnız fiziki faktla bağlı mesajdırsa, biz nəsrin hüdudlarından kənara çıxmamışq, amma bir dəfə faktdan alleqoriya kimi istifadə etmək imkanı əldə etdikdən sonra qətiyyətlə demək olar: biz şeir səltənətindəyik...

Ümumilikdə insan təfəkkürünün inkişafında poetik təfəkkürün hansı yeri tutduğunu və təfəkkürün hansı xassələri ilə hadisələri izah etməyin bu üsulunun mənşəyini müəyyənləşdirdiyini onun qohum düşüncə tərzi ilə - mifoloji təfəkkür adlanan təfəkkürlə müqayisəsindən daha yaxşı görmək olar. Buna görə də mifologianın mental əsasları müasir poetikanın zəruri komponentidir. Mifik təfəkkürün əsasını poetik təfəkkürdə olduğu kimi, uydurulmuş obrazla izah edilən hadisənin analogiyası təşkil edir; lakin poetik təfəkkür bu obrazda bədiiliyi aydın görür, mifik təfəkkür onu reallıq kimi qəbul edir.

Hidayətin “Hərdən... öz kölgəmi qamçılayıram” şeirini oxuyur və Sultan Mahmud Qəznəvinin kiçik bir əsər yazdırıa bilmədiyi Firdovsiyə öz nadanlığı və cəhaləti ilə “Odissey”

və “İliada”nın bir yerdə götürülmüş həcmindən də böyük “Şahnamə” yazdırıa nadan çobanı xatırlayı. Yüzə-yüz Sizi əmin edirəm ki,

xatırladığınız andaca Nyutonun sadə deyimində gizlənmiş möhtəşəm həqiqətlə baş-başa dayanacağınızı zərrə şübhə etməyəcəksiniz: “Dünyada iki şey hüdudsuzdur: kosmik fəza və nadanlıq”. Elə Hidayətin lirik Mənini də öz kölgəsini qamçılamağa məcbur edən müasirləri olan nadanlığın daşıyıcılarıdır:

*Hərdən... öz kölgəmi qamçılayıram-
Nadanla üz tutub əyləşəndə də,
İşbazla, dilbazla dilləşəndə də...
Sanıram, üz-üzə əyləşdiyim vaxt,
Sanıram, göz-gözə dilləşdiyim vaxt
Nadan çönüüb birdən... alım olacaq,
İşbaz çönüüb birdən... həkim olacaq,
Nə bilim, nəçi- nə,
Kim-kim olacaq...*

Hidayətin şeirlərinin məna yükü nə qədər çox, Mən-in mövqeyi nə qədər aydınrsa, onların hər misrasından özünü göstərən səmimiyyəti bir o qədər çekici və doğmadır. Onun umu-küsüsü də təbii olduğu qədər səmimidir. Bu doğmaliğin içindən kədərli gözleri ilə üzünə baxan insanı apaydın görmək mümkündür. O gözlərdəki kədər isə öz narahatlığını, kədərin yuvasını göstərir. Onun “Vətən” şeirində sanki həmin kədərin tilsimli gözləntisi dil açıb danışır:

*Dostum yad diyardan zəng çaldı bu gün,
Ilk sözü: necədir qoca anam, de.
Bir də ki... bu qərib, bu uzaq eldən,
Torpağa salam de, daşa salam de...*

*Baxanda yurdumun al göylərinə
Ayağın altında qalmasın bir şöp.
Hər səhər, hər axşam mənim yerimə
O doğma torpağın sinəsindən öp.*

*...Yenə eləcəmi o uca dağlar?
Nəmlı baxışların yaşıni sil sən.
Uzaqdan yanmağın nə faydası var,
Vətənin qədrini Vətəndə bil sən.*

Hidayət, hansısa möcüzə yaratmağa iddiyalı görünümür- o, sadəcə olaraq, insan ömrünün yaşantılarını ifadə edir. Bu ifadə forması o qədər sadə və doğmadır ki... O doğmaliğι isə onun

şeirlərini oxuduqca yaşayır və hansı məqamdaşa artıq şairin həmsöhbətinə çevrildiyinin fərqində olmursan. O şeirlər isə səni təkcə məhəbbətinin izharında deyil, itirdiyi Ocağının istiliyini belə xatırlatmaqdə, beləliklə də özü yaşayan nisgili bölməkdə tərəddüdü görününen bir insanın dumduru portretini yaradır. Həmin portretdən boyanan lirik Mən öz ştrixləri ilə o qədər aydın çalarlar yaradır ki...

Həmin ştrixlərin canlandırdığı portretdən boyanan o özüdür, üzbüüz dayanıb da danışan, “Yenə eləcəmi o uca dağlar” – deyə sual verən Hidayət. O Hidayət ki, içindəki duyğuların bircə parçası ilə üzbüüz dayanıb ürəyini boşaltmaq üçün təngnəfəs dünyannın bir hovur nəfəs almasını gözləyir. Bəlkə, buna görədir ki, “Ömür” şeirində sərrast ifadə olunan fikirləri ilə şair bir həmsöhbətə çevirilir, buna görə də Hidayətin söz karvanına qoşulduğuna zərrəcə heyiflənmirsən:

*Körpəlikdən budur yolum, adətim,
Haqsızlıq gördüm mü,*

Aşib-daşaram.

*Uşaqlıqda qaldı ən pak illərim,
Ən çətin illəri indi yaşaram.*

*Çəşmələr çaylara qoşulub axdı,
Neçə coşqun çayı körpüsüz keçdim.
Mən uşaq olanda kosmonavt yoxdu,
Onunçün şairlik yolunu seçdim.*

*Bir də ki hər çətin uçuşdan öncə,
Ürəkdə qələbə nidaları var.
Hər kosmonavt bir az şairdi, məncə,
Şairlər hamısı kosmonavtdılar.*

Qoca Eynəsteyn deyirdi ki, istənilən müqayisə qüsurludur, yəni tam deyil, onun mükəmməl nəticəsinə bel bağlamaq olmaz. Buna görə Hidayətin yaratdıqlarını nə şifahi, nə də ki yazılı ədəbiyyatımızdakı hansıa poetik nümunələrlə müqayisə etmək fikrində olmasaq da, onu Şeiri əbədi Eşqin ünvanına çevirmiş Mikayıl Müşfiqlə müqayisə etmək yerinə düşər. Kitabdakı şeirlərin hər biri insan ömrünün anlarını sıralayır və yaranan bu silsilə təkcə yaşılmış ömrün mənasını deyil, o ömrün can

atlığı dünyani da göstərə bilir. Qarşımızdakı həmin mənzərədə min illərin suallarını müxtəlif formalarda dinləmək olur. Verilən sualların cavablarını da həmin mənzərələrdə görmək mümkündür. Ən ümidsiz cavablar belə oxucuda bədbinlik yaratır. Hidayət Tanrıının qapısını o ümidiñ ünvanı kimi göstərir.

“Sevgi məktubları gələr adıma” şeirində şairin lirik Mən-i o qədər səmimidir ki, bu səmimiyyətə ancaq heyrətlənmək olur:

*Bir sevda izini soraqlar ürək,
O izdə sevgimin külli də yanmış.
Elə bilirlər ki sətirlərimtək
Məni də oxşamaq, sevmək olmuşdur.*

*...Amma oxuyuram o məktubları,
Hərdən xəyallarım büdrəyər, azar...
Elə bilirlər ki, o məktubları
Dünyada ən nadir gözəllər yazar.*

*...Ay qızlar, yaxşı ki, bələd deyiləm
Odlu sevginizə, nazınızə mən.
İnanın, hörmətlə baş da əyirəm
Sizin hamınıza, hamınıza mən!*

O ancaq özünün deyil, ümumilikdə hamımızın, özünü insan bilənlərin içindəki duyğuların heykəlini yaratmaq üçün sözün imkanlarını səfərbər edir. Bəzən sözün belə nəyisə ifadə etməkdə çəkdiyi çətinliyi Hidayətin şeirlərində açıq-aydın görmək mümkündür. Mümkünsüz olan isə ovutmaq üçün tapılmayan sözdür. Həmin tapılmayan sözdə günah axtarmağa dəyməz. Sözün nə günahı? Söz ancaq olanı və olacaq kimi görünəni, həmin olanla olacaqları ifadə edə bilər. Buna görədir ki, yuxarıda ifadə etdiyimiz fikri bir də yada salmağı lazımlı bilirik: obyekt və hadisələri sistematik şəkildə artikulyar səslərlə təyin etmək bacarığının idrak üçün yaratdığı problemi ancaq poetik qabiliyyət əsasında həll etmək olar. Buna görə də birmənalı demək olar ki, Hidayətin şeirlərində poeziya elmə zidd xüsusi təfəkkür növü kimi bir daha özünü təsdiq edir. Hidayət şair Bəxtiyar Vahabzadəyə yazdığı “Padşahlar, şairlər” şeirində Şeirin

“siz”, “biz”, “onlar” yox, Millətin taleyində oynadığı, oynaya biləcəyi rol barədə danışır. “Ana laylalarımızın ilki hardadır”, “Ata şeirlərimizin kökü hardadır?” – sualının cavabını bu misralarda verilir:

*Elə ona görə qalib ordudur,
Bir ayağı yerdə, biri yəhərdə.
Elə ona görə Odlar Yurdudur,
Adı pozulsə da xəritələrədə.*

Şeirin millətin “ilk imanı, ilk dini” olduğunu qəbul edən və deyən Hidayət onların missiyasını yada salır və onların gəlişini vacib edən sosial-siyasi zərurəti bu cür ifadə edir: “Üsyankar şairlər gələr dünyaya, Onda ki dünyani bürüyər ahlar” – deyərək şair olan kəslərin ciyinlərindəki məsuliyyət yükünün çəkisini göstərir. O yük ağırdır və o ağırlığı daşımaq üçün qəlbində torpağa və millətə təmənnasız sevgi yoxdursa, o yükü çəkə bilməzsən – deyir.

*Şair vurulubdur – ruhu yaşayıb,
Şair qovrulubdur – ahi yaşayıb.
Çinarlar ucalıb – şair yaşayıb,
Dağlar da qocalıb – şair yaşayıb,
Ürəklər ovudub misralarını,
Kimiłr can atsa da, durub ayağa
Vura bilməyibdir söz qatarını.*

Beləliklə, Hidayətin neçə onilliklərdir ki, qoşularaq yola çıxdığı söz karvanının yükünə bələd olur, o karvanın öz mənzilinə üz tutan saysız-hesabsız insanları sırasında nəsillərin dəyişəcəyinə baxmayaraq, şeirlərin missiyasının dəyişməyəcəyinə inanırıq.

O yükün hər qatından keçib gəldiyimiz yolların tarixi, üz tutduğumuz gələcəyin və o gələcəyə aparan yolları quran Gəncliyin manifesti boylanır.

Onu hökməm xatırlatmaq, yada salmaq lazımdır ki, Hidayətin şeirləri üçün xarakterik olan forma və məzmun vəhdəti birmənalı olaraq yorucu deyil. Şairin şeirlərindəki bədii vasitələrdən zərif istifadə maneraları, inversiyalardan

ustad zövqü ilə bəhrələnmək xüsusi ilə çəkici faktorlardan biridir. Üstəlik, onun şeir yaradıcılığında dilçilərimiz üçün tədqiqata cəlb edilməli zəngin materialın olması ondan xəbər verir ki, Hidayət bu əsərlərində novatorluğu ilə bərabər, xəlqidir.

BİLGİ

*Zamiq
ABDULLAYEV*

Qısa arayış:

Dilimizə daxil olan neologizmlərdən biri də mediasiyadır. Mediasiya sığortaçılarla zərərçəkmiş şəxslər, ümumən konfliktdə olan iki tərəf arasında barışdırıcı funksiyanı yerinə yetirəcək bir mərhələ olaraq qəbul edilir. Mediasiyanın tarixinə diqqət yetirdikdə məlum olur ki, bu institut hələ qədim zamanlarda Babilistanda, Roma və Yunanistanda ailə münaqişələri zamanı barışdırıcılıq üçün tətbiq edilmişdir. Mediatorlar tarixən yalnız yüksək savada və istedada malik şəxslər sırasından seçilmişdir. Mediasiya müasir dövrdə münaqişənin alternativ həlli üsulu kimi qəbul olunur.

MEDİASİYA 12 İL ÖVLADI OLMAYAN VƏ ARTIQ AYRILMAĞA QƏRAR VERƏN BİR CÜTLÜYÜ NECƏ BARIŞDIRDI

Mediasiya Şurası “Mediasiya haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 18.1-ci maddəsinə əsasən yaradılmış, fəaliyyətini özünüidarəetmə prinsipi üzrə həyata keçirən qeyri-kommersiya hüquqi şəxsdir. Mediasiya Şurası Avropa İttifaqının dəstəyi ilə işçi qrupun fəaliyyəti nöticəsində 12 fevral 2020-ci ildə yaradılmışdır. İşçi qrup bu məqsədlə Avropa İttifaqı tərəfindən cəlb edilmiş ekspert vasitəsilə koordinasiya edilmiş və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyası, Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikası Kiçik və Orta Biznesin İnkışafı Agentliyi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi, Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyası, Azərbaycan Respublikası Sahibkarlar (İşəgötürənlər) Təşkilatları Milli Konfederasiyasının nümayəndələrindən təşkil olunmuşdur.

Mediasiya Şurasının üzvü, mediator və eyni zamanda yazıçı *Zamiq Abdullayev* bu yeni fəaliyyət sahəsi ilə bağlı oxucularımızı bilgiləndirəcək.

Mediator terminini ictimaiyyətə bədii dillə necə çatdırmaq olar?

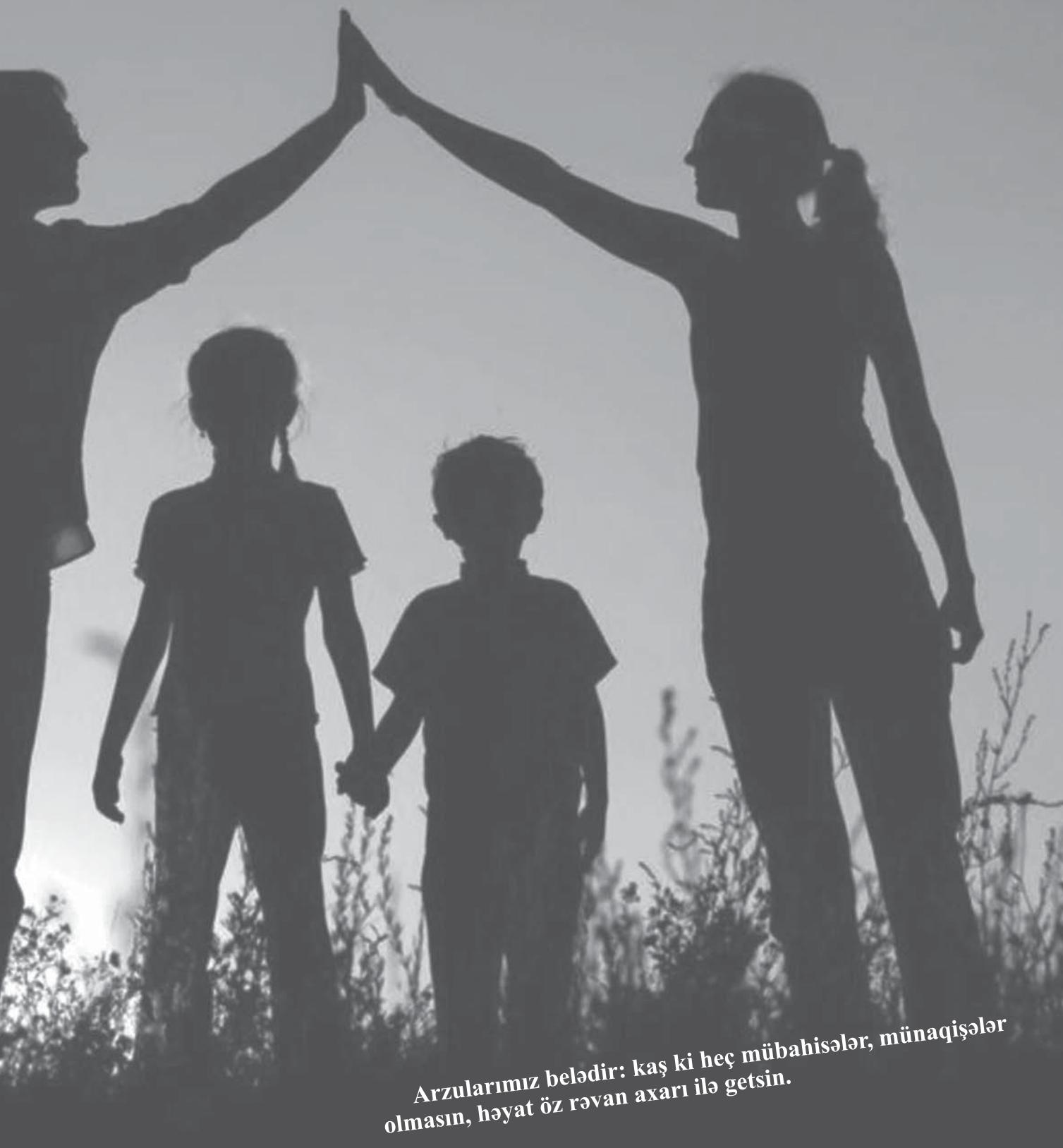
Mediator – alov şöлələri arasında yüksək məharətlə rəqs edərək, alovun mənbəyini tapmaqla onu söndürməyi, səmanı sülh göyərçinlərinin rahatlıqla uça biləcəyi aydınlığa qovuşdurmağı bacaran şəxsdir!

Mediasiya sahəsində ilklərdən olmaq necədir, hansı üstünlük'ləri, çətinlikləri var?

Bəli, biz mediasiyani Azərbaycanda ilk tətbiq edənlərdən. Həmişə bir işin ilk qurucuları daha çox yadda qalırlar. Tarixdə bunun örnəkləri çoxdur. Təbii ki, bu, qürurverici və çox şərəflidir. Biz Azərbaycan Mediasiyasına qanadlarını açmağı, uçmağı öyrətməliyik. Biz necə öyrətsək, biz onu havaya hansı səviyyədə buraxsaq, gələcək nəsillərə də o cür çatacaq. Ona görə də bizim üzərimizə çox böyük məsuliyyət düşür. Təbii ki, ilk olmanın çətinlikləri də az deyil. Nəzəri bilikləri ilk dəfə yaranan təcrübəyə çevirmək heç vaxt asan olmayıb. Ancaq Mediasiya Şurasının İdarə Heyəti yorulmadan çalışır, isti bir mediasiya ailəsi yaradaraq hər bir mediatora fərdi dəstəyini əsirgəmir.

Uğurlu mediasiya prosesi hansıdır, mediatorun üstünlük'ləri nə ilə ölçülməlidir?

Mediasianın təməl məqsədi prosesi Barışçı Sazişi ilə yekunlaşdırmaqdır. Təbii ki, Barışçı Sazişi ilə yekunlaşmış mediasiya prosesinə uğurlu demək olar. Mediatorun üstünlük dərəcəsi mübahisə tərəflərində ən kiçik barışçılığını anında görmək, bundan istifadə edərək İlkin Mediasiya Sessiyasında tərəfləri Tam Mediasiya Sessiyasına keçməklə mübahisəni öz aralarında həll edə biləcəklərinə inandırmaqdır. Mənə görə, bu, ən çətin mərhələdir. Tam Mediasianın ödənişli olması da bu çətinlikləri artırır. Təbii ki, mediasiya fəlsəfəsi inkişaf etmiş ölkələrdə insanlar, ümumiyyətlə, mediasianın üstünlük'lərini, onlar üçün ən yaxşı həll

Arzularımız belədir: kaş ki heç mübahisələr, münaqişələr
olmasın, həyat öz rəvan axarı ilə getsin.

üsulu olduğunu və eləcə də ödənişli xidmət olmasını çoxdan bilirlər, bizim cəmiyyətdə hələ xeyli müddət mediasiya maariflənməsinə, təbliğat layihələrinə ehtiyac olacaqdır. Növbəti və həllədici göstərici Tam Mediasiya prosesini Barışq Sazişi ilə yekunlaşdırmaqdır. Sırf mediasiyanın ictimai-fəlsəfi məqsədindən yanaşsaq, hər bir mediatorun üstünlüyü əldə etdiyi Barışq Sazişinin sayıyla ölçülməlidir.

Əldə etdiyiniz barışq sazişlərində məraqlı və bölüşəcək nələr var?

Bu, çox qəribə bir təcrübədir. Bu təcrübə qazanıldıqca insanı daha çox xoşbəxt edir. Eləcə də hər bir Barışq Sazişindən sonra tərəflərin məmənunluğunu gördükdə yaşanan hiss tam fərqli, yeni bir zövq yaşıdır. Axı mediasiya məhkəmədən və arbitrajdan fərqli olaraq, "Qalib-Qalib" prinsipinə əsaslanır. Sizə necə təsvir edim? Məsələn, təcrübəmdə olan Barışq Sazişlərindən birində biz tərəfləri elə bir şərtlərə razılışdırıldı ki, həmin şərtlər daha çox arzu misallı idi. Məsələn, 12 il övladı olmayan və artıq ayrılmaga qərar verən bir cütlük bu fikrindən vaz keçir, hər iki tərəf ailə həyatına yeni sətirdən, yeni nəfəslə başlayacağına söz verir, ər qısa zamanda qohumlardan və ya körpələr evindən övladlığa uşaq götürməyi öhdəsinə götürür, xanım ərinin bir sıra xırda məişət şərtlərini qəbul edir. Həmin cütlük arasında uşaqsızlıqdan daha kəskin şərt kimi ortaya çıxmış mübahisə vardı: sənəd üzərində ərin qardaşının mülkiyyətində olan, lakin faktiki cütlüyün özünə məxsus mənzili ərin öz adına keçirməsi şərti. Qarşı tərəf bu şərti, ümumiyyətlə, eştəmək istəmirdi. Mən o şərti onlara bir arzu kimi xatırlatdım, razılaşdırılar və həmin mübahisə üzrə belə bir şərt bağladılar: "Övladlığa götürdükləri uşağıın ilk ad günündə ər mənzillərinin öz (mümkün olarsa, uşağıın) adına keçirdilməsi barədə sənədi hədiyyə edəcək".

Məsələ ondadır ki, bu mübahisəni ancaq mediasiya vasitəsilə, bu cür həll etmək mümkün idi, başqa heç bir mübahisələrin həlli yolunda bu

sayaq imkanlar yoxdur. Mübahisələrin həlli yollarından heç birində, heç bir kəs onlara 12 il ərzində keçirdikləri hissələri, həyəcanları, yuxusuz gecələri, arzuları, xanımın bu illər ərzində həkim qəbullarında, əməliyyatlarda olduğu anlarda həyat yoldaşının narahat, nigaran görkəmlə xəstəxana pilləkənlərində soyuqdan titrədə-titrədə gözlədiyi dəqiqləri tərəflərin inamını qazanmış bir mediator qədər ustalıqla xatırlada bilməzdi. Bu kimi mübahisələri həll etmək üçün taktikalar mediasiyada çoxdur, imkanlar genişdir.

Barışq sazişi necə olmalıdır? Bizə uğurlu Barışq Sazişinə gedən yolu necə təsvir etmək olar?

Mediasiya terminləri içində "S.M.A.R.T." adlı bir termin var. Bu termin Barışq Sazişinin necə olmasını gözəl açıqlayır. Spesifik (Specific), Ölçülə Bilən (Measurable), Əldə Edilə Bilən (Achievable), Realistik (Realistic) və Vaxtla Məhdudlaşdırılmış (Time-bound). Barışq Sazişinə gedən yol mediatorun prosesə ilk andan qanunu düzgün tətbiq edərək başlamasından, hazırlıq mərhələsində işi və tərəfləri daha çox öyrənməsindən, öz üzərində daim işləməsindən və təbii ki, ən vacibi – mediatorun fitrətində olan istedadlardan – həssaslıq, intuisiya, münasibət qurmaq bacarığı, intellektindən və sairdən asılıdır.

Mən vətəndaşlarımıza aralarındakı mübahisələri daha çox xərc, daha çox zaman tələb edən ağır məhkəmə çəkişmələri vasitəsilə deyil, mediasiya vasitəsi ilə həll etməyi arzu edirəm. Mediator həmkarlarına isə mediasiyanın gələcəyi naminə ən nümunəvi xidmət göstərməyi, qanunu düzgün şəkildə tətbiq etməyi tövsiyə edərək uğurlar arzulayıram.

Sərgi

Dərgidə

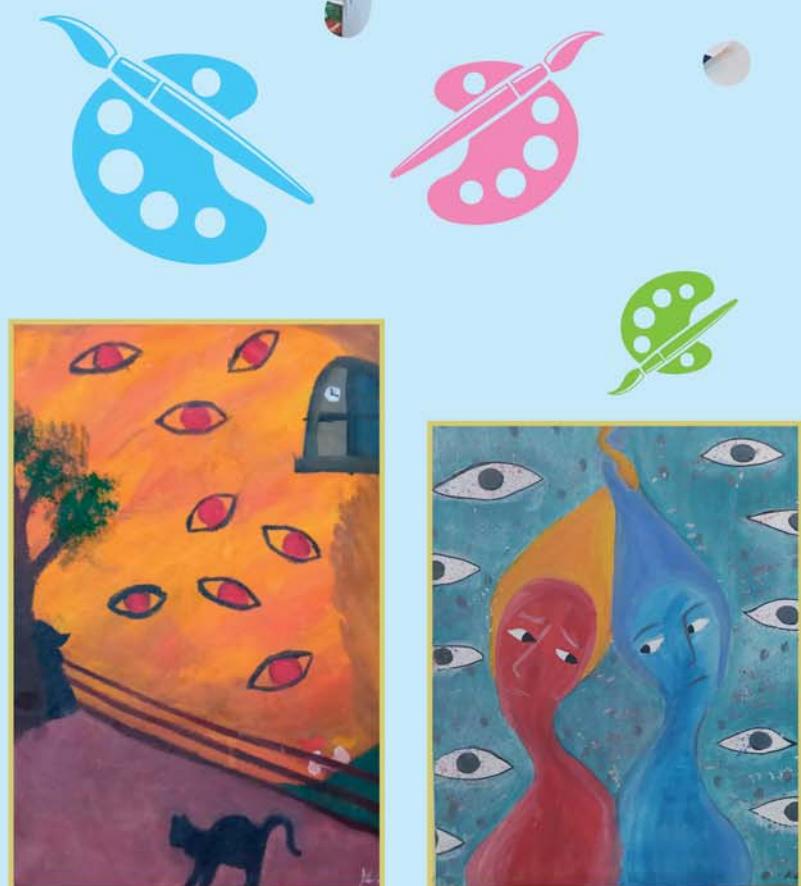
Ofelya
HÜSEYNZADƏ

Xatirələrini yandırınlar

Yuxu görə bilmeyənlər

Pişik

Qorxaqlar

*Dönüb baxırsan ki:
sevgidə üçüncü yox,
ikinci adam artıqmiş...
Unudun rəvayəti,
yalındı "Leyli və Məcnun" məhəbbəti,
var Məcnun sevgisi:
- hansı Məcnun?
- Leyli Məcnun!
var Leyli sevgisi:
- hansı Leyli?
- Məcnun Leyli!..
Şeirdə artıq sözü
kəsib aturdum bir vaxtlar,
indi baxıram,
şeirdə bütün sözlər artıqmiş -
sevgidəki ikinci adam kimi.
...Gəl, təzədən yaşayaq şeiri,
Gəl, təzədən yazaq sevgini...*

Qulu Ağsəs

ulduz_ayliq_edebiyyat_derqisi